

”Syli vie pelot pois”

Työntekijöiden näkemyksiä lapsen turvallisuuden
tunteen sekä kiintymys- ja vertaissuhteiden
tukemisesta vuorohoidossa

Anna Jörgensen

Opinnäytetyö
Lokakuu 2014

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala



JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES



Tekijä Jörgensen, Anna	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 06.10.2014
	Sivumäärä 85	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: X
Työn nimi "Syli vie pelot pois" Työntekijöiden näkemyksiä lapsen turvallisuuden tunteen sekä kiintymys- ja vertaissuhteiden tukemisesta vuorohoidossa		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Timo Hintikka		
Toimeksiantaja Perheet 24/7 – hanke, Anna Rönkä		
Tiivistelmä Opinnäytetyö on osa Suomen akatemian rahoittamaa Perheet 24/7-tutkimushanketta, joka tutkii vanhempien vuorotyön yhteyttä lapsiperheiden arkeen ja lasten sosioemotionaaliseen hyvinvointiin. Hankkeen sisällä on toteutettu useita eri tutkimuksia lähestyen aihetta eri näkökulmista. Tutkimushanketta hallinnoi Jyväskylän ammattikorkeakoulu yhteistyökumppaneinaan Jyväskylän yliopisto sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Mukana ovat myös Utrechtin ja Manchesterin yliopistot kansainvälisistä vertailumaista, Alankomaista ja Iso-Britanniasta. Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella suomalaisissa vuorohoitoyksiköissä työskentelevien lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien näkemyksiä lasten turvallisuuden tunteen sekä kiintymys- ja vertaissuhteiden tukemisesta vuorohoidossa. Tutkimustehtävänä oli selvittää vuorohoitoyksiköissä toteutettavia käytäntöjä, joilla näitä varhaisia vuorovaikutustaitoja ja turvallisuuden tunnetta vuorohoitoyksiköissä tuetaan. Tarkastelun keskiössä olivat erityisesti tunnesuhteet, omahoitajuus ja ryhmäytyminen. Opinnäytetyö oli kvantitatiivinen tutkimus, jossa oli myös kvalitatiivisia piirteitä. Survey-tutkimuksen tutkimusmenetelmänä oli web-kysely, joka toteutettiin keväällä 2013. Kyselyssä oli sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä. Aineiston analysoinnissa käytettiin apuna SPSS-ohjelmistoa. Tutkimuksen perusjoukko muodostui suomalaisissa vuorohoitoyksiköissä työskentelevistä henkilöistä, ja otos Perheet 24/7-tutkimushankkeen yhteistyöpäiväkotien henkilökunnista, joista tutkimukseen osallistui 227 työntekijää. Opinnäytetyön otos koostui 196 lastentarhanopettajasta ja lastenhoitajasta. Opinnäytetyössä on osittain vertaileva näkökulma ammattiryhmien vastausten välillä. Tuloksista selvisi, että lapsen turvallisuuden tunnetta lisäävät läsnäolo, rutiinit ja turvaesineet. Tunnesuhteita ylläpidetään vanhemmista puhumalla, sensitiivisyydellä ja tunteiden vastaanottamisella. Lasten koettiin ryhmäytyneen hyvin. Vuorohoidon nähtiin silti asettavan haasteita ystävyyssuhteiden syntymiselle ja omahoitajuuden toteuttamiselle. Opinnäytetyö antaa kuvaa työntekijöiden näkemyksistä ja käytännön kokemuksista, miten lapsen varhaisia vuorovaikutussuhteita ja turvallisuuden tunnetta tuetaan vuorohoidossa.		
Avainsanat (asiasanat) vuorohoito, varhaiskasvatus, kiintymyssuhde, sosioemotionaaliset taidot, varhainen vuorovaikutus, temperamentti, perusturvallisuus, Perheet 24/7		
Muut tiedot		



Author Jörgensen, Anna	Type of publication Bachelor's thesis	Date 06.10.2014
	Number of pages 85	Language of publication Finnish
		Permission for web publication: X
Title of publication "The lap takes the fear away" Employees' views on how to support the feeling of security, affection bonds and peer relations of children in night-and-day care		
Degree programme Degree Programme in Social Services		
Tutor(s) Timo Hintikka		
Assigned by Families 24/7 –research project, Anna Rönkä		
Abstract The thesis was a part of the Families 24/7 research project funded by the Academy of Finland. The project investigates the effects of parents' day-and-night shift work on the everyday life of families with small children and the socio-emotional wellbeing of the children. Several studies examining the theme from different angles have been conducted within the project. The research project is administrated by JAMK University of Applied Sciences in co-operation with the University of Jyväskylä and the National Institute of Health and Wellbeing. The Universities of Utrecht and Manchester also participate in this project because Finland, the Netherlands and Great Britain are compared in the project. The goal of the thesis was to examine kindergarten teachers' and child-minders' views on how to support the feeling of security, affection bonds and peer relations of children in Finnish night-and-day care. The research task was to investigate the practices that aimed to strengthen these early interaction skills and feeling of security in the every-day-life of night-and-day care units. Emotional relationships, a personal child-minder system and association with other children were especially in the centre of the study. The thesis was a quantitative study with certain qualitative features. The data was collected by using a web survey during spring 2013. The survey contained both structured and open questions. The SPSS software was used in the process of analysing the data. The respondents of the study were the employees of the Finnish day-and-night care units, and the sample, 227 participants, was taken from the co-operation units of the Families 24/7 research project. The sample of the thesis consisted of 196 kindergarten teachers and child-minders. The answers of two professional groups were compared in certain questions. The results showed that genuine presence, routines and security items increase the children's feeling of security. Emotional relationships can be maintained by talking about the parents, by applying sensitivity and accepting feelings. The children also seemed to associate well with the other children. However, it was also found that day-and-night care makes it more difficult for children to make friends and for using the personal child-minder method in the unit. The thesis describes the employees' views and experiences on how the early interaction of children and their feelings of safety can be supported in day-and-night care.		
Keywords/tags (subjects) night-and-day care, early childhood education, affection bond, socio-emotional skills, early interaction, temperament, basic security, Families 24/7		
Miscellaneous		

Sisältö

1 Lapsiperheiden arki osana 24/7-yhteiskuntaa	3
2 Varhaiskasvatuspalveluna vuorohoito	4
2.1 Varhaiskasvatus	5
2.2 Vuorohoito	6
2.3 Tutkimuskenttänä vuorohoito	9
3 Sosioemotionaalinen kehitys varhaislapsuudessa	12
3.1 Temperamentti.....	12
3.2 Lapsen sosiaalinen kehitys	15
3.3 Lapsen emotionaalinen kehitys.....	18
3.4 Perusturvallisuus ja turvallisuuden tunne.....	19
3.5 Kiintymyssuhde perusturvallisuuden lähtökohtana	22
4 Sosioemotionaalisen kehityksen tukeminen vuorohoidossa.....	26
4.1 Lapsen turvallisuuden tunne päivähoidossa	26
4.2 Omaha-ohjaaja-menetelmä	28
4.3 Tunnekasvatus.....	29
4.4 Vertaissuhteet	31
5 Tutkimuksen toteuttaminen	34
5.1 Perheet 24/7 hankkeen survey-tutkimus työntekijöille	34
5.2 Tutkimustehtävä ja – kysymysten määrittely	36
5.3 Määrällinen ja laadullinen tutkimus.....	37
5.4 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen perusjoukko	39
5.5 Aineiston analyysi.....	41
5.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	43
6 Tutkimustulokset	46
6.1 Tutkimukseen osallistujat.....	46
6.2 Turvallisuuden tunteen tukeminen.....	48
6.3 Lapsen tunnesuhde vanhempiin ja sen tukeminen	54
6.4 Lapsen tunnesuhde työntekijöihin ja sen tukeminen	56
6.5 Omaha-ohjaaja käytäntönä vuorohoidossa	59

6.6 Vuorohoidossa olevien lasten ryhmäytyminen ja vertaissuhteiden syntymisen tukeminen	61
7 Johtopäätökset ja pohdinta	67
7.1 Tutkimustulosten tarkastelua	67
7.2 Tutkimuksen toteuttamisen arviointi.....	75
7.3 Tutkimuksen hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet	77
7.4 Lopuksi.....	79
Lähteet	82

Kuviot

Kuvio 1. Vastaajien jakautuminen ammattinimikkeiden mukaan.	47
Kuvio 2. Arvioi, miten seuraavat lapsen hoidon ympäristöä ja turvallisuuden tunnetta koskevat väittämät toteutuvat yksikössänne.	50
Kuvio 3. Olen huolissani lasten turvallisuudentunteesta ja hyvinvoinnin vaarantumisesta päiväkodissa.	51
Kuvio 4. Henkilökuntamme on pysyvää.	53
Kuvio 5. Lapsilla on riittävästi tuttuja ja turvallisia aikuisia hoitonsa aikana.....	54
Kuvio 6. Nimeämme lapselle omahoitajan.	59
Kuvio 7. Ovatko seuraavat käytännöt tyypillisiä vuorohoitoyksikössänne?	62
Kuvio 8. Arvioi, kuinka hyvin vuorohoidossa olevat lapset ovat ryhmäytyneet yksikössänne.....	63
Kuvio 9. Arvioi kaverisuhteiden solmimista koskevien väittämien toteutumista tiimissäsi/yksikössäsi.	64

1 Lapsiperheiden arki osana 24/7-yhteiskuntaa

Elämme yhteiskunnassa, joka ei noudata enää perinteistä vuorokausirytmää, vaan joka on liikkeellä kellon ympäri. Suomalaisista työkäisistä yhä useampi työskentelee iltaisin, öisin ja viikonloppuisin. Lapsiperheiden elämään tällä on luonnollisesti omat vaikutuksensa, sillä vuorotyö tarkoittaa hyvin usein myös vuorohoidon ja/tai ympäri-vuorokautisen päivähoidon tarvetta. Epätyypillisen työajan vaikutuksista perheiden ja lasten sosioemotionaaliseen hyvinvointiin löytyy toistaiseksi melko vähän suomalaista tutkimustietoa. Tätä aukkoa paikkaa Suomen Akatemian rahoittama ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun hallinnoima, vuonna 2011 alkanut ja vuonna 2014 päättyvä Perheet 24/7 – hanke. Kokonaisuudessaan hankkeen aikana tutkimustietoa on haettu sekä lasten, vanhempien että työntekijöiden näkökulmasta useiden eri tutkimusmenetelmien avulla. Perheet 24/7 on kansainvälinen hanke, ja Suomen lisäksi tutkimuksissa ovat olleet mukana yhteistyökumppanit Iso-Britanniasta ja Alankomaista. Näin tutkimusten tuloksia on voitu tarkastella kolmen erilaisen yhteiskunnan näkökulmasta. (Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7 – taloudessa n.d.a.)

Perheet 24/7 – hanke on myös tämän opinnäytetyön toimeksiantaja. Opinnäytetyön lähtökohtana oli hankkeen järjestämä, vuorohoidon työntekijöille suunnattu laaja-alainen web-kysely, joka toteutettiin keväällä 2013. Tämän opinnäytetyön aiheeksi valikoitui kyselystä vuorohoidossa olevien lasten varhaisten vuorovaikutussuhteiden syntyminen ja tukeminen erityisesti turvallisuuden tunteen näkökulmasta. Tarkemmin eritellen opinnäytetyössä keskitytään lapsen ja tämän vanhempien välisen tunnesuhteen ylläpitämiseen pitkienkin hoitajaksojen aikana. Lisäksi tarkastellaan lapsen ja työntekijöiden välisen tunnesuhteen muodostumista tukevia käytäntöjä, sekä erityisesti omahoitaja-menetelmän toteuttamista vuorohoidossa. Varhaisista vuorovaikutussuhteista myös lasten vertaissuhteet ovat tärkeitä, joten opinnäytetyössä on tarkasteltu myös vuorohoidossa olevien lasten ystävyysuhteiden solmimista sekä lasten ryhmäytymistä työntekijöiden näkökulmasta.

Perheet 24/7 – hankkeen työntekijöiden web-kysely on luonteeltaan kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Kysely sisälsi kuitenkin myös avoimia kysymyksiä, joten tutkimuksessa on mukana kvalitatiivisia eli laadullisia piirteitä. Kyselyyn osallistui yhteensä 227 vuorohoidossa työskentelevää henkilöä, joista 196 oli ammattinimikkeeltään lastentarhanopettajia tai lastenhoitajia. Tämän opinnäytetyön teoreettinen osuus käsittelee vuorohoitoa ainutlaatuisena varhaiskasvatuspalvelumuotona. Tutkimus pohjautuu lapsen sosioemotionaalisen kehityksen tukemiseen, jonka taustalla ovat kiinteästi temperamentti- ja kiintymyssuhdeteoriat sekä lapsen perusturvallisuuden muodostuminen. Koska kyselytutkimuksen tavoitteena oli selvittää vuorohoidon työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia, keskitytään opinnäytetyön teoriaosuudessa myös vuorohoidossa sovellettaviin, sosioemotionaalista kehitystä tukeviin käytäntöihin, kuten tunnekasvatukseen ja itsesäätelytaitojen vahvistamiseen, omahoitaja-menetelmään sekä lasten vertaissuhteiden tukemiseen.

Opinnäytetyö antaa kuvaa vuorohoidon työntekijöiden näkemyksistä lasten varhaisen vuorovaikutussuhteiden ja turvallisuuden tunteen tilasta suomalaisessa vuorohoidossa. Opinnäytetyössä on vertaileva ote, eli tutkimusaineiston analyysissa on tarkasteltu eritellen lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastauksia, mikäli kyseisten ammattiryhmien vastauksissa on tilastollisesti merkittävää eroa. Tutkimustuloksista vedettyjen johtopäätösten perusteella opinnäytetyöntekijä on voinut pohtia mahdollisia syitä näihin eroihin, sekä tarkastella vastauksia opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin.

2 Varhaiskasvatuspalveluna vuorohoito

Tässä luvussa avataan varhaiskasvatuksen käsitettä sekä kerrotaan sen sisältöä ohjaavista tekijöistä. Luvussa keskitytään erityisesti vuorohoitoon varhaiskasvatuspalveluna sekä kuvataan kyseisen hoitomuodon ominaispiirteitä. Luvun lopussa tarkastellaan vuorohoitoa käsitteleviä aiempia tutkimuksia.

2.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) määrittelee varhaiskasvatuksella tarkoitettavan ”*pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista*”. Kasvatustehtävän katsotaan siis olevan perheiden ja kasvatuksen ammattilaisten yhteinen. Vanhempien ja kasvattajien välinen tiivis yhteistyö, kasvatuskumppanuus, on olennaista, jotta kasvatus toteutuisi lapsen kannalta mahdollisimman mielekkäänä kokonaisuutena. (Mts. 11.) Myös Koivusen (2009) mukaan kasvatus on keino, jolla lasta autetaan kehittymään suotuisaan suuntaan. Tämän kasvuun auttamisen perustana tulisi kuitenkin olla näkemys lasten erilaisuuden ja erityisyyden kunnioittamisesta, sillä kaikki lapset ovat omanlaisiaan persoonia. (Mts. 19.)

Kokonaisuutena varhaiskasvatuksen nähdään koostuvan kolmesta alueesta: hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta (Varhaiskasvatus 2013). Se, mikä näistä osioista toiminnan milläkin hetkellä eniten korostuu, riippuu lapsen ikä- ja kehitystasosta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaan varhaiskasvatuksen tulee aikanaan yhdessä esi- ja perusopetuksen kanssa muodostaa yhtenäinen jatkumo, joka etenee lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti. Varhaiskasvatuksen keskeisiin periaatteisiin kuuluvat muun muassa lapsen oikeudet turvallisiin ihmissuhteisiin sekä turvattuun kasvuun ja ympäristöön. Lapsen tulee myös tulla kuulluksi ja huomioiduksi oman kehitystasonsa mukaisesti, sekä saada toteuttaa omaa kulttuuriaan ja äidinkieltään. (Mts. 11–12.)

Yhteiskunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa luonnehtii tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus, vaikka lapsen omaehtoinen leikki onkin merkittävässä asemassa. *Varhaiskasvatuspalveluiksi* kutsutaan valtakunnallisia linjauksia noudattavia, varhaiskasvatusta järjestäviä palvelumuotoja, joista keskeisiin kuuluvat päiväkotijärjestelmä ja perhepäivätoiminta sekä erilaiset avoimet toimintayksiköt. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.) Lasten päivähoitolaissa säädetään, että lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoiminnassa tai muussa päivähoitotoiminnassa kutsutaan *päivähoidoksi*. Päivä-

kotihoito tulee lain mukaan järjestää tarkoituksenmukaisessa tilassa, päiväkodissa. Laissa määritellään lisäksi, että päivähoitoa voivat saada alle oppivelvollisuusikäiset lapset sekä olosuhteiden niin vaatiessa myös sitä vanhemmat lapset.

(L19.1.1973/36.)

Vanhemmat valitsevat lapselleen sopivat varhaiskasvatuspalvelut, sillä lasten ensisijainen kasvatustavoite on aina vanhemmillä. Yhteiskunnan varhaiskasvatuspalvelut onkin järjestetty tukemaan lapsen kotona saamaa kasvatusta. Yhteiskunnan järjestämissä ja valvomissa palveluissa kasvatustoiminnan pohja nojaa monitieteiseen tietoon, tutkimukseen sekä erilaisten kasvatustieteiden tuntemiseen. Tieteellinen perusta muodostaa kokonaisvaltaisen näkemyksen lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002.) Varhaiskasvatuspalveluita tuotetaan monen eri toimijan kautta, sillä niitä järjestävät kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat sekä seurakunnat (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11).

Vuonna 2013 kunnallisessa kokopäivähoidossa Suomessa oli 165 698 lasta ja kunnallisessa osapäivähoidossa 43 877 lasta. Näistä lapsista 7 % tarvitsee *vuorohoitoa*, eli iltaisin, öisin ja viikonloppuisin tapahtuvaa päivähoitoa. Vuorohoidossa olevista lapsista 52 % tarvitsee päivähoitoa ympärivuorokautisesti. Verrattuna edelliseen, vuonna 2010 tehtyyn tilastoon, vuorohoitoa tarvitsevien lasten lukumäärä on pysynyt suhteellisen samana. (Säkinen 2014, 1,3.)

2.2 Vuorohoito

Vuorohoidolla tarkoitetaan viikonloppuisin sekä arkena kello 18 ja 6 välillä tapahtuvaa päivähoitoa. Subjektiivinen päivähoito-oikeus ei koske vuorohoitoa, vaan palvelutarpeen tulee johtua vanhempien työstä tai opiskelusta. (Petäjäniemi & Pokki 2010, 9.) Johtuen työelämän muutoksista lasten vuorohoidon tarve alkoi yleistyä 1990-luvulla (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 14).

Lasten päivähoitolaissa määritellään, että tarvittaessa lapsille on järjestettävä asianmukaisessa hoitopaikassa tapahtuvaa, jatkuvakestoista hoitoa riippumatta vuorokaudenajasta. Lain mukaan kunnat ovat vastuussa siitä, että kuntalaisten saatavilla on joko kunnan itsensä järjestämänä tai sen valvomana toteutettua, kuntalaisten tarpeita vastaavaa päivähoitoa. (L 19.1.1973/36.) Tästä johtuen vuorohoitoa järjestävien päivähoitoyksiköiden suhteellinen määrä verrattuna tavanomaisempaa aukioloaika toteuttaviin päiväkoteihin vaihtelee siis kunnittain. Tämänhetkinen lainsäädäntö ei määrittele erikseen vuorohoitoa tai sen järjestämistä tarkemmin kuin edellä on mainittu. Tämän opinnäytetyön valmistumisen aikana uutta varhaiskasvatuslakia ollaan kuitenkin parhaillaan työstämässä, ja tässä uudessa lainsäädännössä otetaan ensimmäistä kertaa näkökulmaa myös vuorohoitoon.

Vuoropäiväkotien johtajista koostuva ryhmä on esittänyt edellä mainitun, uuden varhaiskasvatuslain valmistelutyöhön kannanottonsa. Kannanotossaan ryhmä tuo esille vuorohoitoon liittyviä asioita, jotka uudessa lainsäädännössä tulisi huomioida. Kannanotossa esitetään, että lain tulisi määritellä tarkasti, mitä vuorohoidolla tarkoitetaan, kenelle sitä tarjotaan ja minä aikoina. Tarkennuksia toivotaan myös yö- ja laajennetun hoidon suhdelukuihin sekä vuorohoito-oikeuteen poikkeustilanteissa. Uuden lain tulisi kannanoton kirjoittaneiden mukaan myös määritellä maksimituntimäärä lapsen hoidossa ololle sekä taata riittävästi erityislastentarhanopettajaresurssi myös vuorohoidolle. Henkilöstösuunnittelussa taas pitäisi huomioida se, että lapsen kasvatushenkilöstössä tapahtuisi mahdollisimman vähän muutoksia. (Kohti varhaiskasvatuslakia 2014, 125.)

Hoidon tarpeen epäsäännöllisyys asettaa monenlaisia haasteita päivähoidolle (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 14). Koska kokonaisvastuu päivähoidon järjestämisestä on kunnilla, on niiden laadittava itse myös omassa kunnassaan järjestettävän vuorohoidon toteuttamista määrittelevät linjaukset. Tällä hetkellä esimerkiksi Jyväskylän kaupungin vuorohoitolinjauksessa painotetaan perheiden oikeutta vuorohoitoon ainoastaan molempien vanhempien ollessa työssä tai nukkumassa yövuoron jälkeen, minkä lisäksi opiskelu oikeuttaa tarpeen vaatiessa vuorohoitoon. Sen sijaan vanhemman vapaa- ja lomapäivät tulki-

taan linjausten mukaisesti myös lapsen vapaapäiviksi, jolloin perheillä on mahdollisuus tuoda lapsensa ainoastaan perustellun syyn takia hoitoon kello 8.00–16.00 välisenä aikana. Selkeän päivä- ja unirytmien takaaminen lapselle vuorohoidosta riippumatta on toiminnan tavoite, ja tämän vuoksi lapsen hoitoaikojen järjestämistä suunnitellaan vanhempien kanssa tarkasti. (Jyväskylän vuorohoito n.d.) Jotta päivähoito kykenisi turvaamaan lapsen myönteistä kasvua, on lapsiperhe- ja työelämän yhteensovittamisen lähtökohtana nähtävä lapsen tarpeet ja sekä vanhemmuuden tukeminen (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 14).

Hannuniemi (2011) on tutkinut pro gradu-tutkielmassaan vuorohoidon arjen rakentumista lapsen näkökulmasta. Hannuniemen tutkimuskysymykset käsittelivät sitä, miten lapsi rakentaa vuorohoidon arkea tilallisesti, ajallisesti sekä toiminnallisesti, ja millaista vuorovaikutusta lapsella on muiden lasten sekä päiväkodin aikuisten kanssa. Tutkimusaineistonsa Hannuniemi keräsi pääasiassa havainnoimalla. Tutkimustulosten mukaan vuorohoidon pysyviin rakenteisiin kuuluvat päiväkodin tilat, aikajärjestys sekä yhteiset toimintatavat. Muutoksia lapsen arkeen tuovat kuitenkin lasten vaihtuvat hoitoajat sekä työntekijöiden liikkuvat työvuorot. Hannuniemen mukaan erityisesti juuri vuorohoidon aloittaneiden lasten on vaikea hahmottaa päiväjärjestystä sekä yksilöllisiä hoitoaikoja. Hannuniemen havaintojen mukaan henkilökunta tuki tätä kokonaisuuden hahmottamista antamalla yksilöllistä huomiota lapsille perushoito- ja siirtymätilanteissa. Vuorohoidossa lapsiryhmän koko vaihtelee, sillä toisinaan paikalla on koko lapsiryhmä ja toisinaan taas lapsia on hoidossa vähemmän. Hannuniemen havaintojen mukaan vuorohoidossa järjestettiin paljon aikaa lasten vapaalle leikille. Lasten yksilölliset hoitoajat vaikeuttivat kuitenkin lasten välistä vuorovaikutusta, mikä korosti työntekijöiden läsnäolon tärkeyttä leikki-tilanteissa. Lisäksi erityisesti silloin kun lapsia oli vain vähän paikalla, oli hyvät mahdollisuudet lapsen ja aikuisen väliseen kahdenkeskiseen vuorovaikutukseen. (Mts. 2, 28, 76–77.)

2.3 Tutkimuskenttänä vuorohoito

Vuorohoidon tarpeen yleistyminen on ilmiönä vielä suhteellisen uusi suomalaisessa yhteiskunnassa, ja aiheesta löytyykin toistaiseksi melko vähän kotimaista tutkimustietoa. Tässä kappaleessa otetaan katsaus vuorohoitoa sekä muita tämän opinnäytetyön aihealueita käsitteleviin aiempiin tutkimuksiin.

Aho ja Viljakainen (2013) suorittivat opinnäytetyönsä, *”Vanhempien käsitys lastensa sosioemotionaalisesta hyvinvoinnista ja yhteistyöstä vuorohoidon kanssa”*, osana Perheet 24/7-hanketta. Tutkimuksen aineisto kerättiin web-kyselyllä, ja opinnäytetyössä vuorotyötä tekevien vanhempien vastauksia vertailtiin päivätyötä tekevien vanhempien näkemyksiin. Tutkimustehtävänä oli selvittää, miten lasten sosioemotionaalinen hyvinvointi näyttäytyy, miten vanhemmat kokevat lastensa viihtyvän vuorohoidossa sekä miten yhteistyö vuorohoidon kanssa vanhempien näkökulmasta toteutuu. (Mts. 27–28.)

Ahon ja Viljakaisen (2013) tutkimustulosten mukaan vanhemmat kokivat lasten olevan hyvinvoivia ja viihtyvän hoitopaikassaan hyvin hoitoaikojen epäsäännöllisyydestä huolimatta. Sen sijaan verrattuna päivätyötä tekevien vanhempien vastauksiin, arvioivat vuorotyötä tekevät vanhemmat lapsillaan olevan enemmän ongelmia vertais-suhteissaan. Lapset kuitenkin viihtyvät toistensa seurassa. Vanhempien mukaan vuorohoidossa olevat lapset tulevat pääsääntöisesti mielellään hoitoon eikä vanhempien hyvästely ole lapsille vaikeaa. Tutkimuksesta kävi kuitenkin ilmi, että vaikka suurin osa vastaajista koki lapsen saavan henkilökohtaista huomiota työntekijöiltä, vastasi moni sitä tapahtuvan vain joskus tai harvemmin. Vuorotyötä tekevät vanhemmat myös kertoivat olevansa päivätyötä tekeviä vanhempia tyytymättömämpiä saamansa kasvatustuen laatuun, minkä yhdeksi syyksi Aho ja Viljakainen arvelivat henkilökunnan työvuorojen vaihtuvuutta. (Mts. 49–52.)

Niin ikään Perheet 24/7 – tutkimushankkeeseen pro gradu – tutkielmansa tehnyt Lehtomäki (2013) selvitti tutkimuksessaan vuorohoidossa olevien lasten turvallisuuden ja turvattomuuden tunteita kuulemalla ja tulkitsemalla lasten omia tarinoita.

Tutkimuksen lopullinen aineisto koostui 8:n eri lapsen kertomasta 14 tarinasta. Lehtomäen tutkimustuloksista selvisi muun muassa, että yksi merkittävimmistä turvallisuuden kokemuksen synnyttäjistä vuorohoidossa on lapsen tunnesuhde vanhempaansa. Silti lasten tarinoiden mukaan enemmän turvattomuutta herättää pelko jäädä ilman kavereita, kuin pelko vanhemmasta eroamisesta. Vertaissuhteet ja tieto siitä, että muitakin lapsia on päivähoidossa, lisäsivät merkittävästi lasten turvallisuuden tunnetta. Lehtomäen mukaan lasten tarinoista on myös tulkittavissa, että työntekijöiden koetaan auttavan lapsia ikävien tilanteiden ja tunteiden yli, vaikka työntekijät eivät täysin kykenekään poistamaan lapsen ikävää. Lasten turvallisuuden tunnetta lisäävät lisäksi vuorohoidon rutiinit sekä ennakoitava tieto muun muassa siitä, milloin vanhemmat tulevat lasta hakemaan. Sen sijaan mielipahaa vuorohoidossa oleville lapsille aiheutuu vanhempien ja kodin ikävöinnistä, haluttomuudesta olla hoidossa sekä tekemisen puutteesta. (Mts. 34, 39, 66–67, 69–70.)

Enroth (2012) tutki opinnäytetyössään omahoitajuuden toteutumista kahdessa vuorohoitoyksikössä. Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeilla sekä vuorohoidon työntekijöiltä että vuorohoidossa olevien lasten vanhemmilta. Tutkimustulosten mukaan työntekijät kokivat omahoitajuuden helposti toteutettavaksi käytännöksi, jota muun muassa pienryhmätoiminta ja vanhempien kanssa käydyt keskustelut tukivat. Vanhemmat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä omahoitajuuteen ja kokivat saavansa lapsensa päivästä yleensä tarpeeksi tietoa, vaikka reilusti yli puolet arvioikin omahoitajuuden näkyvän toiminnassa vain melko hyvin. Sekä vanhemmat että työntekijät kokivat omahoitajuuden haasteeksi sen, että työntekijät ja lapset ovat usein paikalla eri aikoihin. Muita esiin nousseita haasteita olivat lisäksi tiedonkulun toimimattomuus, vaihtuvat työntekijät sekä sitoutuminen käytännön toteuttamiseen. (Mts. 42–44.)

Veijonen (2013) puolestaan kartoitti opinnäytetyössään työntekijöiden työssään käyttämiä kasvatustuorovaikutuskäytäntöjä, joilla vuorohoidossa olevan lapsen sosioemotionaalista hyvinvointia tuetaan. Aineistonkeruu toteutettiin teemahaastattelulla. Tutkimustuloksista ilmeni muun muassa, että lapsen kiintymyssuhdetta vanhempiin tuetaan hoitopäivän aikana esimerkiksi omien lelujen ja valokuvien avulla.

Erittäin vahvasti nousi esiin myös läheisyyden antaminen lapselle ikävän yllättäessä. Tutkimustulosten mukaan työntekijät sallivat lasten tunteet ja ottavat ne vastaan vähättelemättä. Lasten kanssa myös keskustellaan vanhemmista. Lasten kiintymyssuhteita työntekijöihin pyritään tukemaan antamalla lapsille sekä psyykkistä että fyysistä läsnäoloa. Veijosen tutkimuksen mukaan erityisesti pienet lapset kiintyvät usein ensin yhteen työntekijään, jonka tehtävänä on tutustuttaa lapsi myös muihin aikuisiin. Lapsen suhteita kaikkiin häntä hoitaviin aikuisiin ylläpidetään vastaajien mukaan puhumalla näistä kunnioittavasti. (Mts. 22, 32–34.)

Veijosen (2013) tutkimuksessa käsiteltiin myös vuorohoidossa olevien lasten vertais-suhteita. Veijosen mukaan haastateltavat kokivat vuorohoidon haasteeksi sen, että lapsen leikkikaverit vaihtuvat jatkuvasti. Aikuiset tukivat leikkiä ohjaamalla lapsia leikkiryhmiin sekä menemällä itse mukaan. Veijonen tarkasteli tutkimuksessaan myös sitä, miten lapsen turvallisuuden ja jatkuvuuden tunnetta tuetaan. Tuloksista kävi ilmi, että johtuen työntekijöiden vaihtuvuudesta, vuorohoito on haasteellinen alle kolmevuotiaan lapsen turvallisuuden tunteen kannalta. Sen sijaan haastateltavat kertoivat, että turvallisuuden tunnetta tuetaan monin tavoin, kuten rauhoittamalla perushoito- ja siirtymätilanteita, ennakoimalla, sallimalla ja vastaanottamalla rajutkin tunteenpurkaukset, läheisyyttä antamalla sekä käyttämällä lapsille tärkeitä turvaesineitä. (Mts. 34–36, 38.)

Yhdysvalloissa tutkittiin 1990-luvulla alle kouluikäisen lapsen kodin ulkopuolella vietetyn ajan vaikutusta lapsen sosioemotionaaliseen sopeutumiseen kouluiässä. Tässä NICHD -tutkimuksessa (*National Institute of Child Health and Human Development Study of Early Child Care*) tarkasteltiin lisäksi päivähoidon ja vanhemmuuden laatua, sekä sosiaalisen kehityksen vaikutusta kielelliseen ja kognitiiviseen kehitykseen. Tutkijoiden tavoitteena oli poistaa tutkimustuloksista lapsen perheolosuhteiden vaikutus, jotta tulokset kuvastaisivat pelkästään päivähoidon yhteyttä. Näin saatiin paikatua monien aiempien tutkimusten jättämää aukkoa siitä, vaikuttavatko varhain aloitetut ja pitkät hoitopäivät lasten levottomuuteen ja aggressiivisuuteen. (Keltikangas-Järvinen 2010, 206–207.)

NICHHD -tutkimuksen tuloksista ilmeni, että niillä lapsilla, joilla oli alle viisivuotiaana kertynyt keskimääräistä enemmän hoitotunteja viikossa, ilmeni myöhemmin enemmän häiriökäyttäytymistä ja konflikteja ikätoverien kanssa. Vaikutusta oli nimenomaan tuntimäärällä eikä lapsen iällä hoitosuhteen alkaessa, joten pienimmillä lapsilla riskiä voi lieventää hoitopäivää lyhentämällä. Tutkimuksen mukaan kyse on kuitenkin edelleen tavallisista eikä ongelmalapsista, eikä päivähoitoa voi nähdä syynä nykyajan lasten levottomuuteen. Tutkimus ainoastaan osoitti, ettei päivähoidon vaikutus lapsen sosiaaliseen kehitykseen ole ainoastaan positiivinen. (Keltikangas-Järvinen 2010, 207–208.)

3 Sosioemotionaalinen kehitys varhaislapsuudessa

Lasten päivähoitolaissa määritellään, että yksi päivähoidon tehtävistä on omalta osaltaan mahdollistaa lapselle turvallisia ja lämpimiä ihmissuhteita. Lain mukaan päivähoidon tulee myös monipuolisen toiminnan kautta tukea lapsen kehitystä, sekä yhteistyössä perheiden kanssa vahvistaa lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. (L 19.1.1973/36.)

Sosiaalisella kehityksellä tarkoitetaan ihmisen vuorovaikutuskäyttäytymisen piirteitä ja taitoja, joiden avulla yksilö sopeutuu yhteisön jäseneksi. Kun puhutaan *sosioemotionaalisesta kehityksestä*, viitataan sillä sosiaalisen vuorovaikutuksen tunnelähtöisyyteen. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2009, 183.) Tässä luvussa syvennyttään varhaislapsuuden sosioemotionaaliseen kehitykseen avaamalla erikseen sosiaalista ja emotionaalista kehitystä. Luvussa keskitytään ensin myös temperamentti- ja kiintymyssuhdeteorioihin, jotka vaikuttavat merkittävästi sosioemotionaalisen kehityksen taustalla.

3.1 Temperamentti

Temperamentilla tarkoitetaan ihmiselle ominaisia tapoja reagoida sekä ympäristön ärsykkeisiin että omiin sisäisiin tiloihinsa, kuten väsymykseen. Synnynnäinen tempe-

ramentti ei selitä ihmisen suoritustasoa, tavoitteita tai motiiveja, mutta se kertoo ihmisen tavasta hoitaa ja kohdata erilaisia asioita. Temperamentista johtuvat toimintatavat ja reaktiot ovat siis ihmiselle luontaisia, eikä niitä tule sekoittaa kognitiivisiin ratkaisuihin tai muuhun tietoiseen päätöksentekoon, joita tehdessään ihminen ohjaa itse toimintaansa. Temperamentti on vahva osa ihmisen yksilöllisyyttä, sillä temperamenttierojen vuoksi esimerkiksi samassa perheessä kasvaneet lapset kasvavat omiksi yksilöikseen. (Keltikangas-Järvinen 2009, 50, 53–54.) Ihmisen persoonallisuus muodostuukin siitä, että ympäristö pyrkii muokkaamaan temperamenttiltaan yksilöllisistä ihmisistä samojen arvojen ja tavoitteiden pohjalta toimivia yhteiskunnan jäseniä (Keltikangas-Järvinen 2004, 40).

Temperamentista johtuvat erot ihmisten välillä ovat siis synnynnäisiä, jo vauvaiässä näkyviä ominaisuuksia, minkä vuoksi temperamentin katsotaan olevan suhteellisen pysyvä läpi elämän. Temperamenttiin kuuluviksi piirteiksi voidaankin luokitella ainoastaan sellaiset asiat, jotka säilyvät samanlaisina ihmisen siirtyessä kehitysvaiheesta toiseen. Täysin muuttumattomaksi temperamenttia ei kuitenkaan voi sanoa, sillä aivojen jatkaessa kehittymistään syntymän jälkeen myös temperamentti kehittyy. Temperamentin muutokset näkyvät lapsen kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen karttuessa siten, että lapsi oppii temperamentistaan huolimatta säätelemään ulkoista toimintaansa aiempaa paremmin. Tämän vuoksi pienet vauvat ovat muutaman vuoden ikäisiä lapsia selkeämmin temperamenttinsa ohjaamia. Temperamentti saattaa vaikuttaa muuttuneelta myös sen vuoksi, että eri ikävaiheissa sama piirre saattaa näyttäytyä eri tavalla. (Keltikangas-Järvinen 2009, 51.)

Keltikangas-Järvisen (2004) mukaan temperamenttitutkijat Thomas ja Chess painottavat teoriassaan ympäristön ja lapsen temperamentin yhteensopivuutta. Heidän mukaansa temperamentti on käyttäytymistyyli, joka koostuu yhdeksästä piirteestä. Nämä piirteet ovat aktiivisuus (aktiivisuuden taso), rytmisyys (biologisten toimintojen säännöllisyys), lähestyminen tai vetäytyminen uusissa tilanteissa, sopeutuminen, vastaus- eli responsiivisuuskynnys, reaktioiden intensiivisyys tai voimakkuus, mielialan laatu, häirittävyys sekä tarkkaavuuden kesto ja sinnikkyys. (Mts. 48–60.)

Vaikka jokaisen temperamentti on yksilöllinen kokoelma erilaisia piirteitä, ovat Thomas ja Chess ryhmitelleet yllä mainituista temperamenttipiirteistä kolme yleisintä yhdistelmää. *Helpon temperamentin* lapsi on kohtalaisen aktiivinen, positiivinen sekä sosiaalinen, ja hänen biologisten toimintojensa rytmi on säännöllinen. Lapsen käytös on ennakoitavissa ja hän myös sopeutuu helposti uusiin tilanteisiin. Helppo lapsi työskentelee tarkkaavaisesti ja sinnikkäästi. Hän myös rauhoittuu helposti, eikä juuri pelkää asioita saati reagoi niihin voimakkein tuntein. *Vaikea temperamentti* taas näkyy erittäin aktiivisena ja reaktioherkkänä käytöksenä. Toisin kuin helppossa temperamentissa, vaikean temperamentin lapsi ei ole kovin sosiaalinen ja hän rauhoittuu hitaasti. Lisäksi ponnistelua vaativat tehtävät tuottavat hänelle vaikeuksia, eikä hänen biologisissa toiminnoissaan ole säännöllisyyttä. Vaikeaan temperamenttiin kuuluvat myös negatiivinen suhtautuminen uusiin asioihin sekä hidas sopeutuminen niihin. Kolmatta yhdistelmää kutsutaan *hitaasti lämpiäväksi temperamentiksi*, johon liittyy matala aktiivisuustaso. Lapsen toiminta ei ole kovin sosiaalista, muttei myöskään pelokasta tai reaktioherkkää. Hitaasti lämpiävän lapsen rytmi on suhteellisen säännöllinen ja hän vastustaakin kaikkea muutosta, sillä sopeutuminen uusiin asioihin vie häneltä paljon aikaa. Lapsi toimii kohtalaisen tarkkaavaisesti, mutta kuten vaikeassakin temperamentissa, hänen rauhoittumisensa on hidasta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 40–41; Keltikangas-Järvinen 2004, 62–66.)

Keltikangas-Järvisen (2004) mukaan temperamentin yhteyttä lapsen kiintymyssuhteeseen löytyy melko vähän tutkimustietoa. Viime aikoina temperamenttitutkijat ovat kuitenkin onnistuneet osoittamaan, että lapsen synnynnäiset ominaisuudet vaikuttavat myös tämän kiintymyssuhteen laatuun. Näkemyksen mukaan lapsen temperamentin mukainen toiminta vaikuttaa siis hoitajan reaktioihin ja sitä kautta tämän hoidon laatuun, mutta temperamentti muokkaa myös lapsen tulkintaa hoidon riittävyydestä. Puhtaimmat kiintymyssuhdeteoreetikot taas näkevät, että lapsen kiintymyssuhde rakentuu yksinomaan sen perusteella, minkä laatuista hoivaa ensisijainen hoitaja lapselle antaa. Temperamenttitutkimukset eivät kuitenkaan missään nimessä vähennä kiintymyssuhteen tärkeyttä saati vanhemman roolia sen muodostajana. Yhteys temperamentin ja kiintymyssuhteen välillä ainoastaan korostaa lapsen ominaispiirteitä huomioivaa vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä sekä selittää

sitä, miksi lasten tarve turvaan ja kiintymykseen vaihtelee suuresti lähtökohdista riippumatta. (Mts. 187, 193–195.)

Temperamentti muodostaa siis pohjan lapsen yksilöllisyydelle. Koivusen (2009, 19) mukaan lapsen ainutlaatuisten tarpeiden huomioiminen päivähoidossa on vaativaa, koska lapsen yksilölliset piirteet tulee ottaa huomioon myös silloin, kun lapsi on osa suurta ryhmää. Kannisen ja Sigfridsin (2012) mukaan lukuiset tutkimukset ovat osoittaneet, että erityisesti ne lapset, joilla on vaikea temperamentti, kärsivät muun muassa rakenteiden puutteesta ja epävakaisista ryhmistä. Heillä ilmenee usein myös muita enemmän sopeutumisvaikeuksia ja ongelmakäyttäytymistä. Päiväkodissa tilannetta helpottaa, mikäli päivärytmi on ennustettava, ryhmäkoonpano kiinteä ja hoitajasuhteet pysyviä. Lisäksi toimintaympäristön rauhallisuus ja lapsilähtöisyys lisäävät näiden lasten turvallisuutta päivähoidossa. Henkilökunnan tulee kuitenkin huomioida, ettei pieneltä lapselta tule odottaa sopeutumista päiväkodin olosuhteisiin, vaan työntekijöiden tehtävä on ymmärtää lapsen yksilöllisiä ominaisuuksia ja vastata niihin kasvatuskumppanuutta toteuttaen. (Mts. 41–42.)

3.2 Lapsen sosiaalinen kehitys

Sosiaalisuus on yksi synnynnäisistä temperamenttipiirteistä, jonka johdosta toiset lapset ovat toisia kiinnostuneempia muista ihmisistä ja myös ottavat näihin kontaktia avoimemmin. Sosiaalisuus tulee kuitenkin erottaa *sosiaalisista taidoista*, joilla tarkoitetaan opittuja ja tilanteeseen sopivia, sanallisia tai sanattomia toimintoja. Vuorovaikutteisuus ja oikeanlainen ajoitus liittyvät olennaisesti sosiaalisiin taitoihin, eikä toimintaa voi siis luonnehtia pelkästään mekaaniseksi toiminnaksi. Sosiaalinen temperamentti ei siis suoraan johda hyviin sosiaalisiin taitoihin, vaikka saattaakin helpottaa kyseisten taitojen omaksumista. Vastakohtaisesti synnynnäiset lähtökohdat eivät myöskään rajoita oppimisprosessia, vaan kokemuksen ja kasvatuksen kautta jokainen voi oppia kanssakäymisen edellyttämät sosiaaliset taidot. Pienen vauvan ensimmäisenä sosiaalisen vuorovaikutuksen signaalina pidetään vauvan kääntymistä äidin rintaa kohti ravintoa saadakseen. Seuraavat sosiaalisen kehityksen vaiheet ovat hymy ja

itku, jotka ovat lapsen luontaisia ja selkeästi jollekulle suunnattuja kommunikaation välineitä. (Keltikangas-Järvinen 2012, 50, 52–54; Salmivalli 2008, 79.)

Sosiaalisten taitojen kehitykseen kuuluvatkin vallitsevassa kulttuurissa hyväksyttävät roolit ja arvot, joita lapsi alkaa pikku hiljaa omaksua lähiympäristönsä esimerkkien myötä. Luonnollisesti vanhempien vaikutus pienen lapsen sosiaaliseen kehitykseen on suuri, ja erityisen vahvasti siihen vaikuttaa lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde. Kiintymyssuhteen kautta lapsi oppii peilaamaan itseään suhteessa muihin ihmisiin ja sitä kautta hänen sosiaaliset taitonsa vahvistuvat. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sívén, Neuvonen & Kurvinen 2011, 156.) Kiintymyssuhdetta käsitellään tarkemmin kappaleessa 3.5. Omien tunteiden ymmärtäminen ja tilanteen mukainen ilmaiseminen sisältyvät myös tärkeisiin sosiaalisiin taitoihin (Nurmi ym. 2009, 54).

Pohja lapsen sosiaalisille taidoille syntyy siis kotona. Vanhempien palautteen perusteella lapsi oppii hahmottamaan mikä on hyväksyttävää käyttäytymistä ja mikä ei. Lapsi oppii noudattamaan saamiaan määräyksiä ja ymmärtämään niiden merkitystä pikkuhiljaa. Ensimmäisen ikävuoden loppuvaiheessa lapsi osaa jo toimia vanhempien yksinkertaisten käskyjen mukaan, ja kaksivuotiaana hän alkaa sisäistää samoja ohjeita silloinkin, kun vanhempi ei ole paikalla. Kolmevuotias sen sijaan osaa jo kertoa, mikä on oikein ja mikä ei, vaikkei vielä ymmärräkään eettisiä syitä ohjeen pohjalla. Kasvaessaan lapsi alkaa harjoitella näitä oppimiaan taitoja myös kodin ulkopuolisissa vertaisryhmissä, esimerkiksi päiväkodissa. Vertaisryhmät opettavat lapselle sellaisia taitoja ja toimintamalleja, joita uuteen ympäristöön sopeutumiseen tarvitaan. (Keltikangas-Järvinen 2012, 56–58; Vilén ym. 2011, 156.) Näin tapahtuva ryhmäytyminen luo lapselle kokemuksen yhteenkuuluvuudesta ja sosiaalisten suhteiden pysyvyydestä, mikä pikku hiljaa johtaa ystävyssuhteiden syntymiseen (Nurmi ym. 2009, 54). Vertaisryhmien merkityksestä ja niiden syntymisen tukemisesta kerrotaan syvemmin kappaleessa 4.4.

Keltikangas-Järvisen (2012) mukaan tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että ennen kolmea ikävuottaan yli nelihenkiseen ryhmään joutuneiden lasten sosiaaliset taidot eivät kuitenkaan kehity vaan pikemminkin taantuvat, mikä saattaa näyttäytyä

riehumisena ja huutamisena. Näin ollen ryhmässä olevat pienet lapset tarvitsevat jatkuvaa ja tiukkaa ohjausta yhdessäolon onnistumiseksi. (Mts. 153.)

Lapsi kykenee kiinnittämään huomiota muihin lapsiin jo alle vuoden ikäisenä, vaikkei kiinnostuksen osoittaminen kestäkään vielä muutamaa minuuttia kauempaa. Toisen ikävuoden alkaessa lapsen kiinnostus toisia lapsia kohtaan näyttäytyy usein aggressiivisena käytöksenä, kuten tönimisenä tai tukasta vetämisenä. Noin puolitoistavuotiaana lapsen mielenkiinto syvenee ja lapset alkavat jo hakeutua lyhytkestoiseen rinnakkaisleikkiin. Vuorovaikutuksellisemmaksi ja juonellisemmaksi lapsen leikki alkaa muuttua kahden ja kolmen ikävuoden välillä. Leikkitaidot jatkavat edistymistään lapsen kasvaessa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 150–152.)

Kolmen ja kuuden ikävuoden välillä lapsen sosiaalisten taitojen kehittyminen on nopeaa. Kielellisen kehityksen myötä lapsi oppii kuvaamaan ympäristössään tapahtuvia asioita sanallisesti ja siten myös hänen hahmottamiskykynsä laajenee. Kielitaito ja kasvava sanavarasto luovat lisäksi perustan aivan erilaiselle sosiaaliselle kanssakäymiselle kuin aiemmin, mikä näkyy esimerkiksi lapsen hakeutumisessa mielikuvitus- ja roolileikkeihin yhdessä muiden lasten kanssa. (Nurmi ym. 2009, 54.) Leikissä lapsi harjoittelee muutenkin monia eri taitoja, joten leikki vaikuttaa sosiaalisen kehityksen lisäksi myös muun muassa mielikuvituksen ja ongelmanratkaisutaitojen kehitykseen. Leikki ei kuitenkaan kehity itsestään, vaan se vaatii yhteistoimintaa muiden ihmisten kanssa. Mitä pienemmästä lapsesta onkin kyse, sitä tärkeämpää leikissä on aikuisen mukanaolo ja esimerkki. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 46.)

Empatia, eli kyky ymmärtää ja eläytyä toisen tunteisiin, on tärkeä osa vuorovaikutustaitoja. Empatian oppiminen on välttämätöntä, jotta lapsi kykenisi toimimaan yhdessä muiden kanssa. Lapsi oppii empatiaa vähitellen, jo aivan ensihetkistään alkaen, saadessaan positiivisia vuorovaikutuskokemuksia ympäristöstään. Kun lasta kuullaan ja ymmärretään, oppii hän huomaamaan myös muiden tarpeita. Oppiakseen empatiaa lapsi tarvitsee rajoja, keskusteluja aikuisen kanssa sekä harjoitusta tunteiden tunnistamiseen. Jotta empatiaa voisi oppia, on sitä kuitenkin saatava osakseen myös itse. (Vilén ym. 2011, 157.)

Myös *moraali* kuuluu sosiaalisiin taitoihin. Moraalilla tarkoitetaan oikean ja väärän erottelua toiminnassa ja sen taustalla ovat aina arvot, tunteet sekä käyttäytyminen. Tästä johtuen lapsi saattaa esimerkiksi tietää, että lyöminen on väärin, mutta suuttuessaan syyllistyy siihen kuitenkin. Lawrence Kohlberg on tutkinut moraalien kehitystä, ja jakaa teoriassaan moraalien kolmeen, kaksivaiheiseen tasoon: *Esisovinnaiseen, sovinnaiseen ja periaatteelliseen moraliin*. Esisovinnaisessa moraalissa oikeaa ja väärää mitataan ensin seurausten ja rangaistusten kautta. Seuraavaksi ihminen olettaa kaikkien toimivan itsekkäästi ja palvelusten oletetaan olevan aina vastavuoroisia. Sovinnaisessa moraalissa miellyttämisestä ja hyväksytyksi tulemisesta tulee kaiken toiminnan perusta, eikä omille ajatuksille ole sijaa. Tästä seuraavassa vaiheessa ihminen pitää lakia ja järjestystä kyseenalaistamattomana auktoriteettina. Periaatteellisen moraalien tasolla ihminen alkaa ymmärtää sääntöjen olevan yhteisesti muokattavissa. Tason toisessa vaiheessa taas eettiset periaatteet nousevat moraalien perustaksi. (Vilén ym. 2011, 158.)

3.3 Lapsen emotionaalinen kehitys

Emotionaalisella kehityksellä tarkoitetaan tunne-elämän kehitystä. Nurmen ym. (2009) mukaan tunteilla on merkittävä rooli sosiaalisessa kanssakäymisessä. Vuorovaikutustilanteissa ihmisten reaktiot syntyvät toisten tunteita tarkkailemalla. Tunteet pitävät myös ihmisryhmiä yhdessä. Lapsen kyky tunnistaa ja ilmaista omia tunteitaan sekä taito havaita muiden tunnetiloja kehittyvät pikku hiljaa muun kehityksen kanssa. (Mts. 104–105.)

Pieni lapsi osoittaa tunteitaan avoimesti osaamatta peittää tai teeskennellä niitä. Tunteiden estottomuuteen liittyy myös avuttomuus niiden käsittelyssä. (Cacciatore 2008, 33.) Lapsi tarvitseekin vanhempiensa apua kyetäkseen ymmärtämään sisällään vellovia tunnemyrskyjä. Pienellä lapsella ei ole vielä sanoja kuvaamaan tunteitaan, joten vanhempien tulee nimetä ne hänelle. Kun lapsi saa tunteilleen nimen, oppii hän vastedes kertomaan, miltä hänestä tuntuu sen sijaan että tunne ottaisi hänet täysin valtaansa. Tunteiden ilmaisemisella ja niiden vastaanottamisella on yhteys myös tur-

vallisuuden tunteen rakentumiseen, sillä tunteakseen olonsa turvallisiksi on lapsen saatava kokemus siitä, etteivät inhimilliset asiat ole vanhemmille vieraita tai johda hylkäämiseen. (Sinkkonen 2008, 104–105.)

Tunteiden ilmaisemisen yhteydestä turvallisuuden tunteeseen kertoo myös se, että lapsen voimakkaimmat tunteet nousevat esiin turvallisessa ympäristössä ja turvallisten aikuisten parissa. Ymmärtäväiset aikuiset ottavat lapsen tunteet rakastaen vastaan ja lapsi voi huoletta purkaa stressiä sekä aggressioitaan joutumatta miellyttämään ketään. Vastavuoroisesti turvallisten aikuisten puutteessa lapsi oppii patoamaan kielteiset tunteet sisälleen. (Cacciatore 2008, 42.)

Vaikka lapsi tarvitseekin aikuista tunteidensa säätelyssä, on pyrkimys omaehtoiseen tunteiden säätelyyn alkanut varsin varhain: jo vauvaiässä lapsi yrittää säädellä epä-mukavaa oloaan esimerkiksi tuttia imemällä. Vauvan tunteiden säätelykyky kehittyy suhteellisen nopeasti ensimmäisten elinkuukausien aikana esimerkiksi tarkkaavaisuuden kehittymisen myötä, jolloin vauva voi päättää keskittyä itsesäätelyä auttaviiin asioihin. Sen sijaan levottomat olot ja rutiinien puute vaikeuttavat tätä itsesäätelytaitojen varhaiskehitystä. (Pulkinen 2002, 77–79.)

3.4 Perusturvallisuus ja turvallisuuden tunne

Lapsen *perusturvallisuus* pohjautuu lapsen kokemukseen siitä, että hänestä pidetään huolta. Ensimmäisen elinvuoden aikana perusturvallisuus muodostuu lapsen ja tämän lähimmän hoitajan välisestä suhteesta sekä riittävästä huolenpidosta. Lapsen kasvaessa aikuisen läsnäolo säilyy edelleen välttämättömänä lapsen turvallisuuden tunteen kannalta, mutta tällöin emotionaalisen läheisyyden merkitys alkaa korostua suhteessa jatkuvaan hoivaan. Perusturvallisuudella on vaikutuksensa myös lapsen itsetunnon kehittymiseen. Hyvä itseluottamus johtaa aikanaan kykyyn arvostaa ja kunnioittaa muita ihmisiä. Näin ollen perusturvallisuus tulee nähdä myös myöhempiin sosiaaliin taitoihin vaikuttavana tekijänä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 158–159.)

Perusturvallisuuden muodostumiseen liittyy olennaisesti lapsipsykologi Margaret Mahlerin (1897–1985) psykologisen syntymän teoria. Teoriassaan Mahler kuvaa lapsen minäkäsityksen kehitystä kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana. Tämän ensisijaisen hoitajan ja lapsen väliseen erityissuhteeseen nojautuvan prosessin tavoitteena on, että lapsi ymmärtää ja myöhemmin myös hyväksyy olevansa hoitajastaan erillinen olento. Prosessi on hidas, ja sille on varattava tarpeeksi aikaa. Psykologisen syntymän myötä lapsi oppii vähitellen ymmärtämään, ettei muiden ihmisten toiminta tapahdu vain hänen tahtonsa mukaan. Hyvään kehitykseen kuuluu kuitenkin olennaisesti, että lapsi saisi mahdollisimman pitkään kokea olevansa maailman keskipiste, jonka tarpeiden mukaan vanhemmat toimivat. Tämä tarkoittaa Mahlerin teorian mukaan symbioottista vaihetta, eli lapsen tuntemusta olla yhtä hoitajansa kanssa. Mikäli tämä illuusio särkyä esimerkiksi liian aikaisin tapahtuvan eron vuoksi, saattaa lapsen kehitys vahingoittua. Symbioottisesta vaiheesta alle vuoden ikäisen lapsen tulisi siirtyä eriytymisen ja kehonkaavan muodostumisen vaiheeseen, jolloin hän alkaa hahmottaa omaa kehoaan. Tästä seuraa harjoitteluvaihe, jolloin ympäristön tutkiminen on aktiivista. Seuraavaksi reilun vuoden ikäinen lapsi siirtyy lähentymisvaiheeseen, jolloin ymmärrys omasta erillisyydestä alkaa aiheuttaa eroahdistusta vanhemmasta. Noin kolmevuotias lapsi elää yksilöllisyyden kiinteytymis- ja tunnekohteiden pysyvyyshaihetta, eli hän oppii ymmärtämään vanhempien pysyvyyttä myös eron aikana. (Rusanen 2011, 25–26; Vilén ym. 2011, 149.)

Myös Erik H. Eriksonin (1902–1992) teoria läpi elämän kulkevista kehityshaasteista painottaa varhaislapsuuden kokemusten merkitystä turvallisuuden tunteen kehittämisen kannalta. Eriksonin mukaan lapsen ensimmäisen ikävuoden kehitystehtävä onkin saada kokemus maailman turvallisuudesta ja luotettavuudesta. Perusluottamuksen synnyttyä lapsen on helpompi kokeilla itsenäisyyttään, mikä on noin 1-3 – vuotiaan kehitystehtävä. Tästä seuraavassa kehitystehtävässä noin 4-5 – vuotias harjoittelee oma-aloitteellisuuttaan kyselemällä paljon. Vanhemman tuomitseva suhtautuminen lapseen tässä vaiheessa saattaa johtaa lapsen syyllisyyden tunteen korostumiseen. Eriksonin mukaan kunkin kehitystehtävän ratkaisemisen laatu vaikuttaa aina myöhempien haasteiden kohtaamiseen. (Vilén ym. 2011, 149–151.)

Turvallisuuden tunteen rakentumisen kannalta on tärkeää, että lapsen elämässä on ennakoitavuutta ja rutiineja. Kun lapsen päivä- ja viikkorytmi koostuu säännöllisistä tapahtumista, kuten tietyistä iltarituaaleista, päiväkotiin lähdöistä ja harrastuksista, muodostuu arjesta jäsentynyt kokonaisuus ja lapsi osaa odottaa, mitä seuraavana päivänä tapahtuu. Strukturoidun arjen jälkeen lapsi kykenee myös virkistymään paremmin vapaampina loma-aikoina. (Sinkkonen 2008, 103–104.) Myös Siren-Tiusanen (2001) painottaa, että mitä pienemmän lapsen turvallisuuden tunteen kehittymisestä on kyse, sitä oleellisempaa tapahtumien toistuvuus on. Pienillä lapsilla ei ole vielä kykyä hahmottaa tulevaa, joten elämän hallinnallisuus perustuu selkeään päivärytmiin. (Mts. 22.)

Kannisen ja Sigfridsin (2012) mukaan ihmisen kiintymyssysteemi aktivoituu psyko- tai fysiologisen vaaran uhatessa. Lapsella tämän tarpeen kiintymyksen kohteen läheisyyteen herättävät muun muassa yksinäisyys, yllättävät asiat ja tilanteet, väsymys, pelko sekä vieraat henkilöt. Turvattomuutta muodostuu lapsille myös muista stressiä tuottavista tilanteista, kuten pukeutumisesta, nukkumaanmenosta ja ruokailuhetkistä. Tämä johtuu siitä, että kaikkien pienimmät ovat usein ennen päivähoitoa toimineet noissa tilanteissa vain yhden tai kahden ihmisen kanssa. Erityisen stressaavaa lapselle ovat erot vanhemmista, yksin jääminen sekä pitkät päivät. (Mts. 30–31.)

Turvallisella päivähoidolla tarkoitetaan päivähoidon objektiivisia turvatekijöitä, kuten henkilökunnan kouluttautuneisuutta, oikeankokoisia lapsiryhmiä sekä asianmukaista hoitoympäristöä. Vanhemmille turvallisuuden tunne voi muodostua jo näistä asioista sekä siitä, että lapsi vaikuttaa viihtyvän päivähoidossa. Lapsen turvallisuuden tunne ei kuitenkaan rakennu yhtä vahvasti samoista tekijöistä, vaan se voi järkkyyä, vaikka päivähoito olisikin täysin turvallisesti luokiteltavaa. Lapsen turvallisuuden tunteen pohjana ovat päiväkodissakin tämän kiintymyssuhteet. (Rusanen 2011, 193–194.)

Hyvä päivähoitoympäristö muodostuu kolmesta osasta: fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä. Fyysinen ympäristö on turvallinen, kun itse rakennus, tilat ja tavarat vastaavat lasten kehitystasoa. Lapsen tunteiden salliminen ja vastaanottaminen ovat taas osa psyykkisesti turvallista kasvuympäristöä. Psyykkisen ympäristön

tulee lisäksi olla kiinnostava, rohkaiseva sekä sopivalla tavalla haastava aikuisen ennakoidessa mahdolliset vaaratilanteet. Sosiaalinen ympäristö muodostuu lapsen elämässä olevista ihmisistä kuten vanhemmista, muista kasvattajista ja lasten vertaisryhmästä, sekä lisäksi näiden henkilöiden välisistä vuorovaikutussuhteista. Lapsen myönteinen minäkäsitys muodostuu sen mukaan, millaista palautetta hän saa läheisiltään. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 143–144.) Päivähoitoympäristön toimivuuteen on syytä kiinnittää huomiota, sillä melu tai liialliset visuaaliset aistiärsykkeet kuormittavat lasta. (Koivunen 2009, 180.)

3.5 Kiintymyssuhde perusturvallisuuden lähtökohtana

John Bowlbyn (1907–1990) kehittämän kiintymyssuhdeteorian keskiössä on vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen merkitys suhteessa lapsen myöhempään kehitykseen (Vilén ym. 2011, 87). Lapsen perusturvallisuudentunne pohjautuu lapsen ja tämän hoitajan, yleensä vanhemman, väliseen kiintymyssuhteeseen (Lapsen ja vanhemman kiintymyssuhde n.d). Vanhempien näkökulmasta kiintymyssuhde alkaa muodostua jo ennen lapsen syntymää perheen valmistautuessa uuteen tulokkaan. Vastasyntyneellä lapsella kiinnittymisen tarve taas on synnynnäinen reaktio, sillä aikuisen hoiva on vauvan elinehto. Tämän vuoksi turvaa tuova kiinnittyminen alkaa luonnostaan muodostua lasta lähinnä olevaan aikuiseen, useimmiten äitiin. Kiinnittyminen tapahtuu, vaikka lähin aikuinen kohtelisi lasta vihamielisesti. (Salmi-nen & Tynnenen 2011, 24, 30.)

Kiintymyssuhde alkaa kehittyä siis varsin varhain. Jo alle puolivuotias lapsi osoittaa selkeää kiintymystä vanhempiaan kohtaan, jotka hän kykenee jo tunnistamaan muun muassa äänestä ja tuoksusta. Vanhemmalta lapsi hakee tärkeimmän lohdutuksen, vaikka kenen tahansa muun syli muuten kelpaakin. Noin 6-9 kuukauden iässä lapsi alkaa kuitenkin vierastaa muita aikuisia, mikä johtuu siitä, että lapsen kiintymyssuhde on tässä vaiheessa muodostunut vahvasti vain yhteen tai kahteen henkilöön kohdistuvaksi. Lapsen kasvaessa alkaa myös muihin lapsen elämässä oleviin tärkeisiin ihmisiin muodostua kiintymyssuhteita. Tällaisia henkilöitä ovat esimerkiksi sisarukset, isovanhemmat tai päivähoitajat. Muista kiintymyksen kohteista riippumatta lapsen ja

vanhemman välinen kiintymyssuhde säilyy edelleen lapsen tärkeimpänä ihmissuhteena. (Lapsen ja vanhemman kiintymyssuhde n.d.)

Kiintymyssuhde toimii ympäristöään uteliaana tutkivan lapsen turvana ja lohtuna. Kiintymyssuhdeteoreetikot keskittyvätkin erityisesti lapsuudessa näkyvään, vain tiettyihin henkilöihin kohdistuvaan kiintymyskäyttäytymiseen. Kyseiset kiintymyssuhteet ovat kuitenkin läsnä koko ihmisen eliniän ja teorian avulla haetaan vastauksia esimerkiksi siihen, miksi ja miten ihmiset luovat toisiinsa pysyviä kiintymyssuhteita sekä minkälaisissa tilanteissa ihmiset hakevat turvaa toistensa läheisyydestä. Teoria tutkii myös sitä, kuinka merkittävänä varhaisten ihmissuhteiden vaikutus näkyy ihmisen myöhemmässä, kokonaisvaltaisessa kehityksessä. (Salminen & Tynnen 2011, 23–24.)

Rusasen (2011) mukaan yleisesti ajatellaan lapsen kannalta olevan hyvä, että tämä saa hoitopaikassaan tutustua useisiin erilaisiin ja ystävällisiin aikuisiin. Fyysisestä läsnäolosta huolimatta ei ole kuitenkaan taattua, että yhdestäkään aikuisesta tulisi lapselle läheistä. Tämän vuoksi päivähoidon henkilökunnan tulisikin panostaa emotionaalisen kontaktin ottamiseen jokaiseen lapseen ja nähdä se kaiken toiminnan perustana. (Mts. 197.) Myös Kalland (2008) painottaa päivähoitajan ja lapsen välisen kiintymyssuhteen tärkeyttä. Hänen mukaansa lapsen mahdollisuus muodostaa kiintymyssuhde työntekijään on laadukkaan päivähoidon edellytys, ja ainoastaan laadultaan hyvä päivähoito voi suojata lapsen kehitystä. Oleellista tämän kaiken toteutumisessa on, että aikuisia on riittävässä suhteessa verrattuna lasten lukumäärään, lapsiryhmät ovat pieniä ja lapsille on nimetty omahoitajat. (Salminen & Tynnen 2011, 13.) Kalland nostaa siis omahoitaja-menetelmän lapsen kiintymyskäyttäytymisen kannalta merkittävään osaan. Omahoitajuutta käsitellään tarkemmin kappaleessa 4.2.

Päivähoidon aikana lapsi joutuu eroon vanhemmistaan. Kiintymyssuhdeteorian näkemyksen mukaan tämä ero järkyttää aina lapsen turvallisuuden tunnetta. Lapsen ikä ja kiintymyssuhteiden laatu niin ensisijaiseen kuin tätä korvaavaan hoitajaan vaikuttavat siihen, kuinka suuri riski erosta aiheutuu lapsen kehitykselle. Lapsi voi tuntea

turvattomuutta myös kokiessaan päivähoidon aikana saamansa hoidon jostain syystä puutteelliseksi. Olennaista on, että lapsen näkökulmasta tämä puutteellisuus voi johtua jo pelkästään erilaisista ihmisistä, toimintatavoista tai ympäristöstä. (Rusanen 2011, 191, 194.)

Kiintymyssuhde on siis lapsen hyvän kasvun ja kehityksen edellytys (Lapsen ja vanhemman kiintymyssuhde n.d). Bowlbyn teorian mukaan kiintymyssuhteen laatu voi kuitenkin vaihdella suuresti, eli kiintyminen voi lapsen kokemuksista riippuen olla joko turvallista tai turvatonta. Turvattomat kiintymyssuhteet jaetaan yleensä kolmeen osaan, *välttelevään, ristiriitaiseen ja jäsentymättömään* kiintymyssuhteeseen. Seuraavaksi avataan lyhyesti erilaisia kiintymyssuhteita.

Turvallinen kiintymyssuhde

Lapsen kiintymyssuhteesta muodostuu turvallinen, kun aikuinen osaa lukea lapsen tarpeita ja vastata niihin. Nämä tarpeet ovat laadultaan niin fyysisiä, psyykkisiä kuin sosiaalisiaakin. Lapsi kokee turvallisuutta, sillä häntä autetaan itsenäiseen selviytymiseen ilman, että hänelle kuitenkaan asetetaan liian suuria odotuksia. Näin lapsi saa kokemuksen, että elämä on hallittavissa. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi ei ole huolissaan hylätyksi tulemisesta, sillä hän kykenee luottamaan vanhempansa paluuseen. Lapsi myös uskaltaa näyttää tunteitaan, sillä hän on saanut huomata niillä olevan merkitystä vanhemmalle. Turvallinen kiintymyssuhde johtaa siihen, että lapsi pitää itseään rakastettavana ja kykenee ajattelemaan samoin myös muista. (Salminen & Tynnen 2011, 26–27; Vilén ym. 2011, 88.) Turvallisesti kiintynyt lapsi myös huolettuu kiintymyksen kohteensa lähtiessä ja iloitsee tämän palatessa (Keltikangas-Järvinen 2010, 154).

Turvaton, välttelevä kiinnittyminen

Turvattomassa ja välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi on saanut aikuiselta mallin, ettei tunteiden näyttämällä ole merkitystä, koska niihin ei saa vastakaikua. Vanhempi ei kykene vastaamaan lapsen tarpeisiin ja hätään joten lapsi kokee, ettei omaa

tarvitsevuutta saa näyttää vanhemmalle. Lapsi joutuu selviytymään vaikeista tunteistaan yksin, vaikkei se olekaan vielä mahdollista hänen kehitysvaiheessaan. Tämä johtaa negatiivisten tunteiden kieltämiseen, sillä lapsi on saanut kokemuksen, että aikuisen hyväksynnän saa parhaiten miellyttämällä. Kielteisten tunteiden tukahduttaminen saattaa kuitenkin pitemmän päälle johtaa raivokohtauksiin, liialliseen itsekriittisyyteen tai masennukseen. (Salminen & Tynnen 2011, 27; Vilén ym. 2011, 89–90.) Välttelevästi kiintynyt lapsi ei ole huolissaan joutuessaan eroon vanhemmastaan ja vanhemman palatessa lapsi välttelee tätä (Keltikangas-Järvinen 2010, 154).

Turvaton, ristiriitainen kiinnittyminen

Kiintymyssuhdetta kutsutaan turvattomaksi ja ristiriitaiseksi, kun lapsi kokee aikuisen jatkuvasti vastaavan epäjohdonmukaisesti hänen tarpeisiinsa. Tunteiden merkitys korostuu tässä kiintymyssuhdemallissa, sillä koska lapsi ei kykene ennustamaan vanhemman reaktioita, etsii hän tarpeilleen vastinetta voimakkaillakin tunteenpurkauksilla, olivat ne sitten vihan- tai rakkaudenosoituksia. Ristiriitainen kiintymyssuhde johtaa siihen, että henkilö vielä aikuistuttuaankin hakee hyväksyntää voimakkailla tunnereaktioilla. (Salminen & Tynnen 2011, 28; Vilén ym. 2011, 91–92.)

Turvaton, jäsentymättömän kiinnittyminen

Jäsentymättömästä kiintymyssuhteesta puhutaan silloin, kun kiintymyssuhde ei syys- tä tai toisesta ole päässyt koskaan muotoutumaan. Jäsentymättömän kiinnittymisen perusta pohjautuu usein vahvasti pelkoon. Pelko syntyy siitä, että aikuinen, jonka pitäisi antaa lapselle turvaa, näyttäytyykin ajoittain vaarallisena. Jäsentymättömästi kiintynyt lapsi saattaa siis haluta äidiltään turvaa, mutta samalla myös pelätä tämän läheisyyttä. Lapsen yhtäläiset tarpeet sekä lähestyä että vältellä kiintymyksensä kohdetta aiheuttaa ylikuormittumista, mikä saattaa johtaa käytöksen sekavuuteen, ristiriitaisuuteen ja jopa itsensä vahingoittamiseen. Pahimmillaan lapsi voi olla jopa heitteillä, jolloin hänelle ei muodostu lainkaan kokemusta kommunikoinnista muiden kanssa. Lasta voi myös hoitaa niin moni aikuinen, ettei lapsi yksinkertaisesti kykene kiintymään kehenkään. Lapsen maailma muodostuu näin kaoottiseksi ja ennakoimat-

tomaksi, eikä hän kykene muodostamaan kuvaa itsestään eikä muista. (Salminen & Tynnen 2011, 29; Vilén ym. 2011, 92.)

4 Sosioemotionaalisen kehityksen tukeminen vuorohoidossa

Päivähoidon pedagoginen toimintaympäristö muodostuu esimerkiksi kasvattajan oppimiskäsityksestä ja tavasta lähestyä lasta. Pedagogiseen ympäristöön kuuluvat myös toiminnan suunnittelu sekä tarvittaessa lasten varhaiskuntoutus. Oppimisympäristön tulee mahdollistaa lapsen oppiminen. (Koivunen 2009, 183–184.) Kallion ja Pihlajan (2005) toimittaman raportin, *Lasten sosiaalis-emotionaalisten vaikeuksien hoito ja kasvatuksen kehittäminen päivähoitossa*, mukaan pedagoginen ympäristö sisältää monia eri tapoja lasten kehityksen tukemiseksi. Näitä keinoja ovat muun muassa lapsesta välittäminen, ajan antaminen, positiivinen suhtautuminen, itsetunnon tukeminen, kehuminen, rajojen asettaminen, sosiaalisten taitojen ohjaaminen, rauhalliset siirtymätilanteet, tunteiden sanoittaminen ja syli. (Mts. 31.) Vaikka Kallio ja Pihlaja käsittelevätkin raportissaan sosioemotionaalisisessa kehityksessään tukea tarvitsevien lasten kasvatusta, painottaa Koivunen (2009, 185) samojen aiheiden soveltuvan yhtä lailla kaikkeen päivähoitoon.

Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyön tematiikkaan liittyviä pedagogisia menetelmiä ja toimintatapoja, joilla lapsen sosioemotionaalista kehitystä ja turvallisuuden tunnetta voidaan tukea vuorohoidossa. Luvussa keskitytään lapsen turvallisuuden tunteen syntymisen edellytyksiin päivähoitossa, omahoitaja-menetelmään, tunnekasvatukseen ja itsesäätelytaitojen harjoittamiseen, sekä lasten vertaissuhteiden merkitykseen ja niiden syntymisen tukemiseen vuorohoidossa.

4.1 Lapsen turvallisuuden tunne päivähoitossa

Tunteakseen olonsa turvalliseksi tarvitsee lapsi kiintymyssuhteita myös päivähoitossa. Rusasen (2011) mukaan lapsi asettaa kiintymyksen kohteensa tärkeys- tai luotettavuusjärjestykseen, jonka kärjessä on hänen ensisijainen kiintymyksensä, eli yleensä

toinen vanhemmista. Tämän jälkeen toissijaiset kiintymyksen kohteet, esimerkiksi päiväkodin työntekijät, tulevat samaten tärkeyden mukaan järjestyksessä. Lapsen kehityksen kannalta on hyvä, jos hänellä olisi yksi muita tärkeämpi kiintymyssuhde myös päivähoidossa. Jotta lapsi kiintyisi vahvasti työntekijään, on hänen oltava läsnä ja saatavilla, mutta lisäksi tämän tulee kyetä iloa tuottavaan vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Tämä vaatii työntekijältä aloitteellista kontaktin ottoa sekä sensitiivisyyttä otollisen vuorovaikutustilanteen havaitsemiseksi, jotta lapsi ei kokisi lähestymistä tungetteluna. (Rusanen 2011, 198–199, 202.)

Aikuisten tulisi olla pienten lasten kanssa ennen kaikkea emotionaalisesti läsnä. Lapset ovat herkkiä havainnoimaan aikuisten ilmeitä ja eleitä, ja niiden varaan lapsi perustaa myös luottamuksensa. Koska päivähoitoryhmän yleinen tunneilmapiirikin vaikuttaa lapseen, on aikuisten tärkeää toimia *sensitiivisesti*. Sensitiivisyydellä tarkoitetaan kykyä reagoida lapseen positiivisia tunteita ilmentäen. Sensitiivisyyttä ovat aito hymy ja kiinnostus, lämmin puhetyyli, kosketus sekä kannustus. Tunnekieleltään latteat ja hiljaiset aikuiset näyttäytyvät lasten silmissä kylmiltä tai vihamielisiltä. (Salo 2012, 91–93.)

Vuorohoidossa lapset ja aikuiset tulevat ja menevät omien aikataulujensa mukaisesti. Myös lapsiryhmäkoonpanot muuttuvat alituiseen. Salon (2012) mukaan emotionaalisen läsnäolon lisäämisen vuoksi päivähoidossa olisikin kiinnitettävä huomiota lasten ryhmäytymiseen sekä toisiinsa ja kasvattajiin tutustumiseen. Päivän aikana tapahtuvat kasvattajien vaihdokset tulisi myös keskustella läpi lasten kanssa, samoin kuin pysyvät muutokset ryhmän aikuis- tai lapsijäsenissä. (Mts. 99.) Samaa aihetta sivuten, Siren-Tiusanen (2001) painottaa, että työntekijöiden vaihtuvuus alle kolmevuotiaiden ryhmissä olisi pidettävä vähäisenä johtuen pienten lasten haavoittuvuudesta ja stressinsietokyvyn kehittymättömyydestä. Tästä riippumatta, lapset ovat toisaalta luonnostaan joustavia ja sopeutuvaisia, mikä voidaan nähdä sekä voimavarana että uhkana lasten hyvinvoinnin kannalta. (Mts. 22.)

4.2 Omahoitaja-menetelmä

Lapsella on tarve pysyviin ja turvallisiin ihmissuhteisiin, kuten Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria korostaa. Koska vanhemmat eivät ole lapsen luona tämän ollessa päivähoitossa, tarvitsee lapsi hoitopäivänsä ajaksi jonkin korvaavan turvantuojan, eli oman hoitajan. (Kalland 2011, 158.) Omahoitajalla tarkoitetaan työntekijää, joka on oman työaikansa rajoissa nimetty ottamaan vastuu lapsesta tämän hoitopäivän aikana. Lapsen turvallisuuden tunteen kannalta omahoitajuus on merkittävässä osassa, sillä lapselle omahoitaja näyttäytyy turvallisena aikuisena, joka päivähoitohenkilökunnan edustajana luo sekä lapseen että lapsen vanhempiin vahvimman vuorovaikutussuhteen. Omahoitajuusmenetelmän juuret ovat lähtöisin tavoitteista auttaa päivähoitoa aloittelevien alle kolmevuotiaiden lasten sopeutumista uuteen maailmaan sekä tukea lasten sosiaalisia vuorovaikutustaitoja. Tärkeä osa omahoitajan roolia onkin lapsen ja perheen sopeuttaminen varhaiskasvatusympäristöön sekä kasvatuskumppanuuden luominen kodin ja päivähoidon välille. Omahoitajan tehtäviin voi kuulua myös esimerkiksi omalla vastuullaan olevien lasten varhaiskasvatuskeskusteluista ja kasvunkansioista huolehtiminen. (Salminen & Tynninen 2011, 12, 15.)

Pieni lapsi kykenee muodostamaan varsin rajallisen määrän ihmissuhteita. Koska lapsen kiintymyssuhteen ja luottamuksen muodostuminen nojaa vahvasti pysyviin ihmissuhteisiin, tulisi päivähoidossakin kiinnittää huomiota siihen, etteivät pienet lapset joutuisi liian varhain luomaan liian monia ihmissuhteita. Pysyvän omahoitajan avulla lapsen päivähoitopäivään syntyy turvallisuutta ja rutiineita, joiden kautta hän tottuu ympäristöönsä ja harjaantuu toimimaan ryhmässä. Kun turvallisuuden tunne on saavutettu, on lapsi valmis ottamaan kontaktia myös muihin ympärillään oleviin aikuisiin ja lapsiin. (Salminen & Tynninen 2011, 15.)

Pohja omahoitajan ja lapsen väliselle kiinteälle suhteelle muodostetaan jo ennen lapsen päivähoidon aloittamista. Omahoitajamallissa on oleellista, että myös hoitajan ja lapsen vanhempien välillä vallitsee tiivis yhteys. Suhteen alkuvaihetta kutsutaan harjoitteluvaiheeksi, jonka aikana sekä lapsi että vanhemmat tutustuvat omahoitajan kanssa päiväkotiin ja sen rutiineihin. Harjoitteluvaiheen tulee edetä rauhalliseen tah-

tiin lapsen totutellessa olemaan päivähoidossa ensin vain lyhyitä hetkiä kerrallaan. Lapsi kykenee jäämään päivähoitoon täysin ilman vanhempiaan vasta siinä vaiheessa, kun hän mieltää uuden ympäristön turvallisesti ja suhde omahoitajaan on muodostunut onnistuneesti. (Kalland 2011, 159–160.)

Yleisesti ottaen mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä tärkeämpää on jakautua mahdollisimman usein toimimaan pienryhmissä. Pienryhmät on järkevää jakaa omahoitajan mukaan, jolloin lapsi on luontevasti omahoitajansa seurassa muun muassa perushoito- ja siirtymätilanteissa. Kyseiset intiimitilanteet käynnistävät lapsen kiintymyssysteemin, ja lapsi oppii turvautumaan omahoitajaansa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 118.)

Työvuorossa ollessaan omahoitaja on siis sitoutunut vastaamaan hänelle nimettyjen lasten hoidosta ja hyvinvoinnista. Johtuen vaihtuvista työ- ja hoitoajoista tulisi omahoitajalle nimetä myös sijainen, joka huolehtii lapsesta ensisijaisen omahoitajan poisollessa (Kalland 2011, 160). Omahoitajuus-menetelmä vaatii erityisen huomion kiinnittämistä työvuorosuunnitteluun, jotta lapsi saisi päivähoidossa ollessaan olla mahdollisimman paljon omahoitajansa hoidossa. Vuorohoitoa järjestävissä päivähoitoyksiköissä henkilökunnan ja lasten liikkuvuus on luonnollisesti suurta vaihtelevien hoitoaikojen ja pitkien aukiolojen vuoksi, joten omahoitajuuden järjestäminen saattaa olla haasteellista. Omahoitajuutta voidaankin toteuttaa hyvin monella eri tavalla, riippuen lapsiryhmän ikäjakaumasta ja koosta, henkilökunnan lukumäärästä sekä kunkin päivähoitoyksikön sisäisesti sovituista pelisäännöistä (Salminen & Tynnen 2011, 13–14).

4.3 Tunnekasvatus

Kuten edellä on kerrottu, lapsi tarvitsee aikuisen apua kyetäkseen ymmärtämään ja säätelämään tunteitaan, ja tässä tehtävässä työntekijöiden rooli on merkittävä lapsen ollessa päivähoidossa. Kannisen ja Sigfridsin (2012) mukaan lapset ovatkin täysin riippuvaisia kasvattajiensa kyvystä välittää heille tunteiden säätelyyn liittyviä asioita. Pienen lapsen kanssa tunnetta voi tavoitella esimerkiksi keskustelemalla tunteen

aiheuttamista kehollisista kokemuksista, kuten kiukun aiheuttamasta vatsakivusta. (Mts. 77.) Sinkkosen (2008) mukaan lapselta voi myös kysyä, mikä hänen mieltään painaa ennen tunteen nimeämistä ja antaa näin lapselle mahdollisuus tarkastella omia ajatuksiaan hetken aikaa. Aikuisen tuki tilanteessa osoittaa lapselle, että hänen tunteensa otetaan vakavasti, eikä sitä sivuuteta tai pelätä. (Mts. 105.)

Lapsi tarvitsee siis aikuisen apua kyetäkseen säätelmään tunnetilojaan. Tämä edellyttää aikuisen virittäytymistä lapsen tunnetiloihin ja kokemuksiin. Virittäytyminen auttaa havaitsemaan lapsen mielenliikkeitä sekä ymmärtämään tämän tunteenpurkauksia. Kun aikuinen ymmärtää lapsen tunnetiloja ja auttaa häntä selviytymään niistä, syntyy lapselle kokemus, että sekä hän itse että hänen tunteensa ovat arvokkaita. Tunteiden säätelyllä tarkoitetaan yksilön kykyä vaikuttaa tunnetilojensa kestoon ja voimakkuuteen, ja sen taustalla on ihmisen luontainen pyrkimys tasapainoiseen ja miellyttävään olotilaan. Pitkään jatkuva epämiellyttävä tunnetila kuormittaaakin ihmisen elimistöä ennen kaikkea psyykkisesti. Tunteilla ja niiden säätelyllä on tutkimuksissa todettu yhteyksiä esimerkiksi hyvinvointiin ja itsetuntoon, mutta ne vaikuttavat myös käytöksen säätelyyn. Kun lapsi oppii hillitsemään kielteisiä tunteitaan, myös hänen häiriökäyttäytymisensä vähenee. (Kanninen & Sigfrids 2012, 80, 82–83.)

Kun lapsi joutuu tunnekuohun valtaan, on aikuisen oltava provosoitumatta ja suuttumatta. Tällöin lapsi voi oppia itsehillintää aikuisen esimerkistä. Aggressiivisten tunteiden kanssa painiva lapsi tarvitsee kuitenkin ennen kaikkea turvaa ja syliä, missä selättää raivonsa. Lapsen vihaa ei saa kieltää eikä estää, mutta lapsen on opittava purkamaan tunne ja rauhoittumaan ketään vahingoittamatta. Aikuisen tehtävä onkin kertoa lapselle, minkälainen toiminta on väärin. Tunteiden hallinnan apuna voi käyttää esimerkiksi jäähyphenkkiä tai vihan kanavoimista jonkun toiminnan avulla. (Caciatore 2008, 44–45.)

Lapsella ei ole vielä samanlaisia valmiuksia käsitellä ympäristön ärsykyitä kuin aikuisella. Tämän vuoksi lapsi myös rasittuu ärsykkeiden vaikutuksesta aikuista enemmän, ja häntä tulisi suojella esimerkiksi liialliselta meteliltä sekä muilta aisteja kuormittavilta tekijöiltä. Lapsi tarvitsee rauhoittumishetkiä ja mahdollisuutta olla omissa

oloissaan. (Sinkkonen 2008, 128–129.) Päivähoidossa lapsen ympäristö tuottaa luonnollisesti enemmän ärsykeitä kuin kotona. Niinpä rauhoittumiseen ja ärsykkeiden vähentämiseen tulisi kiinnittää päivähoidossa huomiota, erityisesti vuorohoidossa, jossa lasten hoitojaksot ovat toisinaan hyvinkin pitkiä. Kannisen ja Sigfridsin (2012) mukaan tutkimukset ovat osoittaneet positiivisilla mielikuvilla olevan yhteyksiä hyvinvointiin, ja iloisten asioiden muistelu rauhoittaa stressaavan tilanteen jälkeen. Ilo ja positiivisuus lisäävät tutkimusten mukaan myös joustavuutta ja oppimiskykyä. Muun muassa tämän takia kasvattajien tulisi viljellä jaettua iloa lasten kanssa. (Mts. 88.)

4.4 Vertaissuhteet

Palviainen (2007) on tutkinut pro gradu – tutkielmassaan vuorohoidon arkea henkilöstön näkökulmasta. Palviaisen tutkimustulosten mukaan vuorohoidossa olevien lasten pysyvien ystävyssuhteiden muodostuminen koettiin haastavaksi johtuen lasten vaihtelevista hoitoajoista. Lapset eivät tapaa usein saman kaverin kanssa, eikä ryhmäytyminenkään tapahdu helposti. (Mts. 48.) Vertaissuhteiden luonnollinen solmiminen ei siis välttämättä ole helppoa vuorohoidossa oleville lapsille. Lapsen sosiaalisten suhteiden ja taitojen vahvistamiseen vertaisryhmässä on kuitenkin monia keinoja.

Lapsen vertaisryhmä koostuu suunnilleen samanikäisistä kavereista ja ystävistä, joita lapsi tapaa säännöllisesti esimerkiksi kotiympäristössä tai päivähoidossa. Voidaan ajatella, että lapsen vertaisryhmästä muodostuu parhaimmillaan hyväksyntää, yhteenkuuluvuutta ja ystävyyttä tarjoava sosiaalinen verkosto. Verkosto muodostuu, kun lapset harjoittelevat vertaisryhmässä kotona oppimiaan sosiaalisia ja tunne-elämän taitoja saaden niistä positiivisia kokemuksia. Harjoittelun myötä lasten itsetunto ja sosiaaliset taidot kehittyvät edelleen. Jo alle yksivuotiaat viihtyvät ikäistensä seurassa, ja kasvun myötä lapsi alkaa tietoisesti etsiä leikkikavereita. (Järvinen ym. 2009, 161.) Vaikka pienimmätkin lapset viihtyvät toistensa seurassa, leikkivät alle kolmevuotiaat kuitenkin vielä rinnakkaisleikkiä kykenemättä yleensä vastavuoroiseen leikkiin (Sosiaalisten taitojen kehitys n.d). Vertaisryhmän muodostumisen varhaislap-

suudessa voi siis ajatella olevan hyvin luontaista. Cacciatoren (2008) mukaan se on myös lasten kehityksen kannalta tärkeää, sillä vertaisryhmässä opitaan sellaisia taitoja, joita ei voi harjoitella kotona. Näitä ovat muun muassa ryhmässä toimiminen, oman aseman vahvistaminen ja puoliensa pitäminen, tunteiden hallitseminen ryhmätilanteissa sekä oman roolin löytäminen. Lapset oppivat toisiltaan myös puhe- ja leikkityylejä. (Mts. 38–39.)

Yhteenkuuluvuuden tunne ja emotionaalinen turvallisuus ovat ystävyys- ja kaverisuhteisiin liitettyjä elementtejä. Ystävien puute tai leikistä ulos jättäminen ovat vaaraksi lapsen itsetunnon kehitykselle, mikä saattaa johtaa jatkossakin epävarmuuteen sosiaalisissa tilanteissa. Aikuisten onkin syytä puuttua tilanteeseen, mikäli vertaisryhmässä tapahtuu syrjimistä. (Järvinen ym. 2009, 161.) Tunneilmaisujen hahmottaminen on olennainen osa sosiaalisia taitoja. Niinpä lasten, joilla on haasteita tunteiden tunnistamisessa, voi olla myös vaikea sopeutua vertaisryhmään. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 94.) Vertaisryhmän jäseneksi pääseminen on siis lapsen kehityksen kannalta erittäin merkittävää. Lisäksi kuten Lehtomäen (2013,67) tutkimus osoittaa, vertaissuhteilla on erittäin olennainen merkitys myös lapsen turvallisuuden kokemuksen kannalta.

Lasten sosiaaliset tarpeet ovat yksilöllisiä. Toiset lapset viihtyvät ryhmissä ja toiset leikkivät mielellään joko itsekseen tai parhaan kaverin kanssa. Vaikka lasten tarpeita tulee kunnioittaa, on aikuisen tehtävä kuitenkin opettaa lasta toimimaan myös erilaisten ihmisten kanssa, sillä se auttaa häntä aikanaan tulevilla sosiaalisissa tilanteissa. (Järvinen ym. 2009, 162.) Ystävyysmuodostuminen edellyttää kokemusten jakamista, antamista ja saamista, kuuntelemisen taitoa sekä empatiaa. Lasten yhteistoiminnan kehittymisen tärkeä edellytys, yhteenkuuluvuuden tunne, syntyy vastavuoroisuudesta ja toisen etusijalle asettamisesta. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 94.)

Toisinaan lapsilla voi olla haasteita esimerkiksi lelujen jakamisessa, yhdessä leikkimisessä sekä myönteisessä arjen vuorovaikutuksessa, kuten kiittämisessä ja tervehtimisessä. Muun muassa näitä kavereiden kanssa tarvittavia sosiaalisia taitoja voidaan

päivähoidossa harjoitella suunnitellusti arjen lomassa. Hyvänä tavoitteena voidaan vaikka pitää, että lapset oppisivat toimimaan kaikkien kanssa. Näin lapset oppivat käyttäytymään sosiaalisesti odotetulla tavalla sekä auttavat toisiaan helpommin. Sosiaalisia taitoja harjoitellessa aikuisen on muistettava positiivisen palautteen ja kannustuksen merkitys osana oppimisprosessia. (Kanninen & Sigfrids 2012, 179, 183.)

Lapselle on tärkeää, että hänellä on mahdollisuus viettää aikaa ja pitää hauskaa leikkikaverinsa kanssa (Järvinen ym. 2009, 162). Leikki on olennainen osa lapsen kehitystä (Kanninen & Sigfrids 2012, 184). Päivähoidossa leikkitoiminta voidaan jakaa vapaaseen ja ohjattuun leikkiin. Vapaassa leikissä leikki tapahtuu lasten toiveiden mukaisesti, kun taas ohjatussa leikissä kasvattajan rooli korostuu leikin sisällön, paikan ja leikkikaverien päättämisessä. (Koivunen 2009, 41.) Kasvattajat voivatkin lisätä lasten luonnollisia vuorovaikutustilanteita nimenomaan muokkaamalla leikkiympäristöä sekä jakamalla lapsia leikkiryhmiin, joissa sosiaalisissa taidoissa eritasoisetkin lapset voivat leikkiä yhdessä. Leikkituokiot on kuitenkin suunniteltava siten, että ryhmä toimii ja leikki on kaikista hauskaa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 184.)

Lasten leikkitaidot vaihtelevat suuresti, ja jotkut tarvitsevat muita enemmän aikuisen ohjausta ja jopa leikkitaitojen opetusta. Tämän vuoksi myös vapaa leikki tarvitsee aikuisen valvontaa, ohjausta ja läsnäoloa, sillä se lisää turvallisuutta sekä antaa mahdollisuuden aikuisen tukeen konfliktien ratkaisemisessa (Koivunen 2009, 40–41.) Materiaalien ja lelujen valinnalla on merkitystä, sillä vaikka lapset viihtyvätkin tuttuun lelujen parissa, innostaa vaihtelu uusiin leikkeihin sekä uusiin kontakteihin. Lelujen oikeanlaisen haastavuuden tarkistaminen on myös tärkeää, jotta lapset saisivat ponnistella ikä- ja taitotasoisesti onnistumisen elämyksiä saaden. (Kanninen & Sigfrids 2012, 186.)

5 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa kerrotaan Perheet 24/7 – hankkeen työntekijöiden web-kyselyn toteuttamisesta. Määrittelemällä opinnäytetyön rajaukset sekä tutkimuskysymykset tarkennetaan myös tämän opinnäytetyön osuutta kokonaistutkimuksessa. Luvussa kerrotaan lisäksi kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen ominaispiirteistä sekä esitellään käytettyä tutkimusmenetelmää. Luvun lopussa kuvataan, miten tutkimusaineisto on analysoitu sekä arvioidaan tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

5.1 Perheet 24/7 hankkeen survey-tutkimus työntekijöille

Perheet 24/7 – hankkeen toteutumisaika, Uusi Perhetutkimuskeskus, muodostuu hankkeen kolmesta toimijasta, jotka ovat Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylän yliopisto sekä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimushankkeen hallinnollinen vastuu on Jyväskylän ammattikorkeakoululla. Hankkeen yhteistyökumppanit Iso-Britanniassa ja Alankomaissa ovat Manchesterin ja Utrechtin yliopistot. (Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7 – taloudessa n.d.a.)

Perheet 24/7 – hankkeen tavoitteena on selvittää epätyypillisen työajan ja erilaisten lastenhoitojärjestelyjen vaikutusta perheisiin. Lisäksi tavoitteena on tutkia vanhempien ja lasten suhtautumista näihin vaikutuksiin. (Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7 – taloudessa n.d.a.) Hanke on kerännyt tutkimusaineistoa monin eri tutkimusmenetelmin tarkastellen aihetta niin vanhempien, työntekijöiden kuin lasten näkökulmasta. Vuorotyötä tekeville vanhemmille toteutettiin strukturoitu web-kysely, jossa kaikki kolme yhteistyömaata olivat mukana. Tämän lisäksi Suomessa laadittiin oma web-kysely myös vuorohoidon työntekijöille. Lasten itsensä kuulemiseen sovellettiin useita menetelmiä, kuten havainnointia ja kuvanauhoitettuja tarinankerrontatuokioita. Lasten kuulemista syvennettiin haastatteleamalla vanhempia sekä työntekijöitä. Lasten ääntä nostettiin esiin lisäksi Postia Illiltä! – matkapuhelin-tutkimuksella, jossa lapset saivat puhelimen välityksellä kertoa päiväkohtaisista tunteuksistaan viikon ajan. (Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7 – taloudessa n.d.b.)

Perheet 24/7 -hankkeeseen liittyvien web-kyselyiden laatiminen aloitettiin syksyllä 2012. Tämän opinnäytetyön aiheena olleen, työntekijöiden web-kyselyn vastaamisai-
ka alkoi 25.2.2013 ja loppui 26.3.2013. Vuosien 2013–2014 aikana suoritetaan saa-
dun aineiston analysointia ja tulosten raportointia. (Lasten sosio-emotionaalinen
hyvinvointi ja perheen arki 24/7 – taloudessa n.d.a.) Tämä opinnäytetyö laitettiin
vireille keväällä 2013, mutta opinnäytetyön tekijä sai aluettaan koskevan aineiston
käsiinsä vasta seuraavana syksynä. Varsinainen tutkimusaineiston analysointi aloitet-
tiin keväällä 2014 ja opinnäytetyö valmistui syksyllä 2014.

Perheet 24/7 – hankkeen toteuttama työntekijöiden web-kysely oli survey-tutkimus,
jossa kyselymenetelmän avulla kartoitettiin vuorohoidon työntekijöiden näkemyksiä
vuorohoitoon liittyvistä haasteista sekä hyväksi havaituista käytänteistä (Lasten so-
sio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7 – taloudessa n.d.a). Hankkeen
tutkimuskysymysten mukaisesti kyselyllä pyrittiin saamaan vastauksia muun muassa
siihen, miten työntekijät kokevat epätyypilliset työajat suhteessa lastenhoitojärjeste-
lyihin, onko vanhempien työajoilla yhteyttä lasten sosioemotionaaliseen hyvinvoin-
tiin sekä millaista yhteistyötä päivähoidon ja perheiden tulisi tehdä lasten hyvinvoin-
nin edistämiseksi.

Robsonin (1995) mukaan perinteisiin tutkimusstrategioihin kuuluva survey-tutkimus
on tehokas menetelmä silloin, kun tietoa halutaan kerätä standardoidussa muodos-
sa. Tyypillistä survey-tutkimukselle on, että tietyistä perusjoukosta valikoidaan otos,
johon kuuluvat antavat vastauksensa yksilöinä. Survey-tutkimuksen aineisto kerätään
tavallisesti kyselylomakkeen tai strukturoidun haastattelun kautta. Näin saadaan
koottua aineisto, jonka avulla tutkittavaa ilmiötä pystytään kuvailemaan, vertaile-
maan tai selittämään tutkimuksen tavoitteita vastaavalla tavalla. (Hirsjärvi, Remes &
Sajavaara 2009, 134.)

5.2 Tutkimustehtävä ja – kysymysten määrittely

Tämä opinnäytetyö on vain osa Perheet 24/7 – hankkeen vuorohoidon työntekijöille toteuttaman web-kyselytutkimuksen analysointia ja raportointia. Kappaleessa 5.1 kerrottiin tutkimuksen kokonaistavoitteista sekä tutkimuskysymyksistä, joihin tutkimuksella yleisesti ottaen haettiin vastauksia. Johtuen ammattikorkeakoulun opinnäytetyön laajuudesta, keskittyy tämä opinnäytetyö kuitenkin koko tutkimuskenttään verrattuna hieman suppeamman alueen tarkasteluun.

Tätä opinnäytetyötä vireille laitettaessa oli työntekijöiden web-kyselyn analysointikin hyvin alkuvaiheessa. Näin ollen opinnäytetyön tekijä sai vaikuttaa työn rajaukseen ja hyödyntää omia mielenkiinnonkohteitaan. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden tukeminen päivähoidossa ovat kiinnostaneet opinnäytetyön tekijää pitkään, samoin kuin lapsen turvallisuuden tunteen syntyminen ja sen ylläpitäminen vanhempien tehdessä pitkiä työvuoroja. Vuorohoito asettaa omat haasteensa myös kaverisuhteiden syntymiseen, ja lasten ryhmäytyminen saattaa edellyttää tavallista enemmän kasvattajien huomiota. Näistä lähtökohdista käsin muotoutui tämän opinnäytetyön tematiikka.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tarkastella vuorohoitoyksiköissä työskentelevien lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien näkemyksiä lasten turvallisuuden tunteen sekä kiintymys- ja vertaissuhteiden tukemisesta vuorohoidossa. *Tutkimustehtävänä* on selvittää, millaisin käytännöin lapsen varhaisia vuorovaikutustaitoja ja turvallisuuden tunnetta vuorohoitoyksiköissä tuetaan. Varhaisista vuorovaikutussuhteista huomio on erityisesti lapsen ja vanhemman, sekä lapsen ja työntekijöiden välisissä kiintymyssuhteissa. Lisäksi tarkastellaan vertaissuhteiden syntymistä ja lasten ryhmäytymistä vuorohoidossa. Turvallisuuden tunteen tukemista tarkastellaan edellä mainittujen asioiden lisäksi myös esimerkiksi vuorohoitoympäristön sekä työvuorojärjestelyjen näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisäksi vertailla kyselyyn vastanneiden lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastauksia keskenään. Kyselytutkimukseen osallistuneiden vastausten perusteella tässä työssä analysoidaan siis vastauksia seuraavasti määriteltuihin *tutkimuskysymyksiin*:

1. Kuinka lapsen turvallisuuden tunnetta tuetaan vuorohoidossa?
2. Kuinka lapsen tunnesuhdetta vanhempiin ja työntekijöihin tuetaan vuorohoidossa?
3. Kuinka omahoitajuus-käytäntö toimii vuorohoidossa?
4. Kuinka lapsen ryhmäytymistä ja vertaissuhteiden syntymistä tuetaan vuorohoidossa?

5.3 Määrällinen ja laadullinen tutkimus

Kvantitatiivisella eli määrällisellä tutkimusmenetelmällä tarkoitetaan tutkimustapaa, jolla tietoa tarkastellaan ja kuvataan numeerisessa muodossa. Olennaista siis on, että tuloksia esitellään numeroiden avulla, mutta tutkijan tulee selittää tähdellisimmät tiedot myös sanallisesti. (Vilkkä 2007, 14.) Kvantitatiivinen tutkimus hakee vastauksia kysymyksiin, kuten *Kuinka paljon?* tai *Kuinka usein?* Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän avulla taas tutkitaan kysymyksiä, joiden vastauksia ei voi mitata lukumäärällisesti. Näitä kysymyksiä ovat esimerkiksi *Oliko näyttely inspiroiva?* tai *Oliko kaupunki kaunis?* Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii siis kuvaamaan todellista elämää ottaen aiheeseen mahdollisimman kokonaisvaltaisen näkökulman, kun taas kvantitatiivisella tutkimuksella pyritään saattamaan aineisto tilastolliseen muotoon. Tiivistetysti sanoen kvantitatiivinen tutkimus käsittelee numeroita ja kvalitatiivinen tutkimus merkityksiä. (Hirsjärvi ym. 2009, 137, 140, 160–161.)

Kysely-, haastattelu- ja havainnointilomake ovat kvantitatiivisen tutkimuksen mittareita, eli välineitä, joilla tutkimuksen kohteena olevasta asiasta hankitaan määrällistä tai määrälliseen muotoon muutettavaa sanallista tietoa (Vilkkä 2007, 14). Kuten aiemmin on todettu, tämä opinnäytetyö perustuu tutkimukseen, jonka mittarina käytettiin sähköistä kyselylomaketta. Vilkan (2007, 17) mukaan kvantitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että sen aineisto koostuu suuresta vastaajajoukosta. Tämä piti paikkansa myös tämän opinnäytetyön lähtökohtana olleen tutkimuksen kanssa. Hirsjärven ym. (2009) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruussa suositetaan sen sijaan muun muassa haastattelua ja havainnointia, jolloin tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tällöin tarkoituksenmukai-

sesti. (Mts. 164.) Luonnollisesti kvalitatiivisen tutkimuksen vastaajamäärä on usein kvantitatiivista tutkimusta pienempi.

Perheet 24/7 työntekijöiden web-kysely sisälsi enimmäkseen strukturoituja kysymyksiä, joten tutkimustulokset ovat pääasiassa kvantitatiivisia. Koska kyselyllä haettiin kuitenkin vastauksia myös avoimiin kysymyksiin, oli mukana myös kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Hirsjärven ym. (2009) mukaan molemmat tutkimustyyppit ovatkin toisiaan täydentäviä lähestymistapoja, joiden tarkka toisistaan erottaminen on vaikeaa. Kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta käytetäänkin usein rinnakkain, eikä niitä tule nähdä toistensa vastakohtina. (Mts. 136.)

Hirsjärven ym. (2009) mukaan tutkimustyöllä on aina tarkoitus, joka määritellään yleensä *kartoittavaksi, selittäväksi, kuvailevaksi tai ennustavaksi*. Tutkimus voi kuitenkin sisältää useampiakin näistä piirteistä. (Mts. 137–138.) Vilkan (2007) mukaan kartoittavalla tutkimuksella pyritään löytämään uusia näkökulmia sekä keskeisiä malleja tarkasteltavasta asiasta, kun taas selittävällä tutkimuksella halutaan selvittää tutkittavan asian taustalla vaikuttavia syitä. Kuvailevan tutkimuksen tavoite on puolestaan luonnehtia tapahtuman, ilmiön tai toiminnan olennaisimpia piirteitä tarkasti ja järjestelmällisesti. Mikäli tutkimus taas on tarkoitukseltaan ennustava, pyritään sillä arvioimaan tutkittavan asian ilmenemismuotoja tai seurauksia eri tilanteissa. Vilka nostaa mukaan myös *vertailevan tutkimuksen*, jonka tavoitteena on tarkastella tutkittavaa asiaa, kuten kulttuureja tai mielipiteitä, useamman tutkimuskohteen avulla. (Mts. 19–22.)

Perheet 24/7 – hankkeen työntekijöiden web-kyselyllä haettiin tietoa henkilökunnan kokemuksista ja näkemyksiä vuorohoidon arjesta haasteineen ja toimivine käytäntöineen. Koska kyselyssä oli paljon määrällisiä kysymyksiä, voi tutkimuksen tulkita olevan kartoittava. Tutkimus on kuitenkin myös kuvaileva, sillä avoimissa kysymyksissä vastaajat saivat kertoa hyvin vapaasti näkemyksistään ja ajatuksistaan. Koska tässä opinnäytetyössä lisäksi vertaillaan lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastauksia, on tutkimuksessa myös vertailevan tutkimuksen piirteitä.

5.4 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen perusjoukko

Kysely on standardoitu tapa kerätä tutkimusaineistoa. Standardoinnilla tarkoitetaan, että kaikilta vastaajilta kysytään samat asiat, samassa järjestyksessä ja samalla tavalla muotoiltuina. Olennaista on, että tutkittava vastaa kyselyyn itsenäisesti. Kyselyllä voidaan tutkia esimerkiksi ihmisten mielipiteitä, asenteita tai ominaisuuksia, mutta sillä voidaan tutkia myös henkilökohtaisempia asioita. Kysely on tehokas aineistonkeruumenetelmä silloin, kun vastaajajoukko on laaja ja fyysisesti hajallaan. (Vilkkä 2007, 28.) Kysely-tutkimuksen mahdollisena haittana pidetään kuitenkin muun muassa sitä, että siinä ei ole varmuutta, ovatko vastaajat suhtautuneet tutkimukseen vakavasti. Lisäksi väärinymmärryksiä voi syntyä, mikäli vastaaja ei koe vastausvaihtoehtojen soveltuvan omaan tilanteeseensa. (Hirsjärvi ym. 2009, 195.)

Kysely oli valittu Perheet 24/7 – hankkeen työntekijöiden web-kyselyn tutkimusmenetelmäksi, ja näin oli mahdollista tavoittaa vastaajia eri puolilta Suomea. Kyselylomakkeella oli myös mahdollista saada laajasti tietoa työntekijöiden näkemyksistä sekä tutkia vuorohoitoa useista eri näkökulmista, mikä olisi jollakin muulla tutkimusmenetelmällä ollut varmasti huomattavasti vaikeampaa. Työntekijöiden web-kysely koostui 57 kysymyksestä, joihin vastaamiseen kokonaisuudessaan arvioitiin kuluvan 35–45 minuuttia. Kyselyä ei ole liitetty tämän opinnäytetyön loppuun toimeksiantajan toiveesta.

Operationalisoinnilla tarkoitetaan tutkimuksessa teoreettisten asioiden muuttamista arkiymmärryksellä käsitettävään muotoon. Tiedon *strukturoidinnalla* taas tarkoitetaan sitä, että tutkittava asia on etukäteen suunniteltu ja vakioitu. Käytännössä tämä tarkoittaa kysymysten ja vastausvaihtoehtojen vakioimista siten, että kaikki vastaajat ymmärtävät ne samalla tavalla. Tutkittaville asioille, muuttujille, annetaan symboleina ilmaistava arvo, jonka edustama vastausvaihtoehto on vakioitu. (Vilkkä 2007, 14–15.) Perheet 24/7 -hankkeen työntekijöiden web-kyselyn strukturoiduissa kysymyksissä käytettiin erilaisia asteikkoja, esimerkiksi viisiportaisia asteikkoja vakioiduilla vastausvaihtoehtojilla *Täysin samaa mieltä*, *Samaa mieltä*, *Ei samaa eikä eri mieltä*, *Eri mieltä* ja *Täysin eri mieltä*. Osaan kysymyksiä saattoi vastata myös pelkästään *Kyl-*

lä tai *Ei*. Kaikki tässä opinnäytetyössä analysoidut kysymykset on laatinut Perheet 24/7 – hankkeen projektiryhmä.

Verkkolomakkeiden käyttö kyselytutkimuksissa on käytännöllisyytensä vuoksi lisääntynyt voimakkaasti. Sähköisten lomakkeiden etu on siinä, että ne on helppo toimittaa suurellekin vastaajajoukolle, vastaaminen on usein nopeaa ja vastaukset ovat aina valmiiksi sähköisessä muodossa. (Kuula 2011, 174.) Myös tässä tutkimuksessa web-kysely tavoitti suhteellisen suuren määrän vastaajia usealta eri paikkakunnalta. Kuulan (2011, 174) mukaan Alaterä (2004) muistuttaa kuitenkin, että avoimesti verkossa saatavilla olevat lomakkeet saattavat tuoda ongelmia tutkimuksen luotettavuuden arviointiin, koska lomaketta ei ole toimitettu suoraan jollekin tietylle vastaajaryhmälle. Sähköisiä lomakkeita koskevat luonnollisesti samat tietosuojan varmistamiseen ja tutkimusetiikkaan liittyvät säännöt kuin muihinkin tutkimuksiin, ja perustiedot tutkimuksesta ja vastaajien tunnistamattomuudesta on oltava luettavissa avoimesti verkossa olevien lomakkeiden yhteydessä. (Kuula 2011, 175.)

Perheet 24/7 – hankkeella on 40 yhteistyöpäiväkotia 22 paikkakunnalla eri puolilla Suomea. Kyseisistä päiväkodeista 90 % tarjoaa vuorohoitoa. Osallistujat työntekijöiden survey-tutkimukseen kerättiin lähettämällä kysely näihin vuorohoitoyksiköihin. (Teppo 2014.) Lisäksi kysely oli löydettävissä myös hankkeen verkkosivuilta, joten sitä kautta kyselyyn olisi voinut osallistua, vaikkei työskentelisikään edellä mainituissa päiväkodeissa. Tepon (2014) mukaan ainoastaan tätä kautta mukaan tulleita osallistujia voidaan kuitenkin pitää aika poikkeuksellisina. Hyvän tutkimusetiikan mukaisesti tiedot Perheet 24/7 – hankkeesta, sen tavoitteista ja vastaajien anonymiteetin säilymisestä olivat selkeästi luettavissa sekä verkkosivuilla että kyselylomakkeen alussa.

Kuten kappaleessa 5.1 kerrottiin, muodostuu survey-tutkimuksen otos jostakin suuremmasta ryhmästä, perusjoukosta. Vehkalahden (2008) mukaan tämän otannan ajatuksena on, että otoksen antamat vastaukset voidaan yleistää koko perusjoukkoa vastaavaksi. Otoksen suuruus vaikuttaa tämän yleistettävyyden tarkkuuteen. (Mts.43.) Tässä tutkimuksessa perusjoukolla tarkoitetaan suomalaisissa vuorohoitoyksiköissä työskenteleviä henkilöitä, ja otoksella kyselyyn vastanneita henkilöitä

(N=227). Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan kuitenkin ainoastaan lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastauksia, joten opinnäytetyössä käytetty otos (N=196) muodostuu näistä kahdesta ammattiryhmästä. Survey-tutkimukselle perinteiseen tapaan vastaaminen tapahtui itsenäisesti.

5.5 Aineiston analyysi

Tämän tutkimuksen aineiston analyysissa on käytetty SPSS-ohjelmistoa. SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) on erityisesti yhteiskuntatieteisiin soveltuva, tilastollisten aineistojen analysointiin kehitetty ohjelmisto. Yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa yksi keskeisistä analysointitavoista on *ristiintaulukointi*, minkä toteuttaminen on mahdollista myös SPSS:llä. (Vehkakahti 2008, 196.) Ristiintaulukoinnin avulla voidaan tarkastella eri muuttujien jakautumista sekä niiden suhteita toisiinsa. Ristiintaulukoimalla voidaan siis tutkia esimerkiksi eri ikäluokkien tai ammattiryhmien vastausten välisiä eroavaisuuksia. (Ristiintaulukointi 2004.)

Perheet 24/7 hankkeen työntekijöiden web-kyselyyn vastanneet henkilöt ilmoittivat työskentelevänsä hyvin monilla eri ammattinimikkeillä. Vastaajien joukossa oli lastentarhanopettajia, lastenhoitajia, päiväkodinjohtajia, varajohtajia sekä joitakin vastaajia, jotka ilmoittivat ammattinimikkeekseen muun kuin jonkun edellä mainituista. Kuten aiemmin on mainittu, tässä opinnäytetyössä vastausten analysointi on rajattu ottamaan huomioon ainoastaan lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastaukset. SPSS-ohjelmiston asetukset tulkitsevat kuitenkin ammattinimikkeeltään varajohtajat ja lastentarhanopettajat yksiköksi, sillä varajohtajat työskentelevät pääsääntöisesti lastentarhanopettajan tehtävissä. Tästä johtuen kun tämän opinnäytetyön tutkimustulosten analysoinnissa (luku 6) puhutaan lastentarhanopettajista, tarkoitetaan sillä sekä lastentarhanopettajan että varajohtajan tehtävissä toimivia vastaajia.

SPSS-ohjelmisto saattaa strukturoidun aineiston taulukoituun muotoon ja jaottelee avoimet vastaukset kysymyskohtaisesti. Suorittamalla SPSS-ajot, voidaan aineistosta myös poistaa haluttuja muuttujia, jolloin haluttujen vastaajaryhmien välisen vertailun tekeminen yksinkertaistuu. Myös tämän opinnäytetyön tapauksessa toteutettiin en-

nen tutkimustulosten analysoinnin aloittamista ajot, jotka suoritti tutkija Kaisa Malinen. Ajojen jälkeen opinnäytetyön tekijä sai käsiinsä ainoastaan omaa aihealuettaan koskevan aineiston, joka sisälsi vastaajien taustatietoja koskeneiden kysymysten lisäksi kahdeksan (8) strukturoitua ja kuusi (6) avointa kysymystä. Strukturoidut kysymykset olivat moniosaisia. Ajojen kautta aineisto aseteltiin tutkimuksen rajausten mukaisesti muotoon, jossa lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastaukset oli ristiintaulukoitu, eli nähtävissä erillisinä ryhminään. Valitusta aineistosta poistettiin siis näkyvistä muiden kuin lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastaukset. Vain tutkimukseen osallistuneiden taustatietoja käsiteltäessä tarkastelun alla ovat kaikki kyselyyn vastanneet henkilöt. SPSS-ohjelmisto ilmoittaa strukturoitujen kysymysten vastausprosentit yhden desimaalin tarkkuudella, mutta lukemisen selkeyttämisen vuoksi tulokset on tässä opinnäytetyössä pyöristetty kokonaisluvuiksi.

Otoksiin perustuvissa tutkimuksissa kiinnitetään huomiota siihen, voiko otoksessa näkyviä eroja yleistää koskemaan perusjoukkoa. Tätä tilastollista merkittävyyttä voi ristiintaulukoidussa aineistossa testata riippumattomuustestillä, eli X^2 -testillä. Testin oletuksena on muuttujien välinen riippumattomuus, eli tämän opinnäytetyön tapauksessa teoreettisena oletuksena on, ettei ammattinimike vaikuta vastausvaihtoehdon valintaan. X^2 -testi tarkastelee ryhmien välisiä prosentuaalisia eroja ja mikäli nuo erot ovat tarpeeksi suuria, voidaan erojen katsoa koskevan perusjoukkoa ja olevan siten tilastollisesti merkittäviä. X^2 -testi laskee erityisen laskukaavan kautta p-luvun, jonka arvon jäädessä alle 0,05 voidaan eroja pitää tilastollisesti merkittävinä. Jos taas tulos on suurempi kuin 0,05, ei tilastollisesti merkittävää eroa ole. X^2 -testi ei kuitenkaan ole aukoton, sillä se mittaa vain erojen yleistettävyyden todennäköisyyttä. (Ristiintaulukointi 2004.) Tämän opinnäytetyön strukturoidun ja ristiintaulukoidun aineiston analysoinnissa on siis käytetty SPSS-ohjelmiston X^2 -testiä tilastollisen merkittävyyden tarkistajana. Mikäli kahden ammattiryhmän vastausten välillä on nähtävissä tilastollisesti merkittävää eroa, peilataan tuloksia toisiinsa sanallisesti ja graafisesti. Jos ryhmien vastauksissa taas ei ole mainittavaa eroa, analysoidaan vastaukset yhtenä kokonaisuutena.

Aineiston avointen kysymysten analysointi aloitettiin lukemalla vastaukset useaan kertaan kokonaiskuvan saamiseksi. Tämän jälkeen vastauksista alettiin etsiä toistuvia teemoja merkitsemällä samaa asiaa käsittelevät kohdat aina samalla värillä. Näin saatiin selville useimmiten toistuvat vastaukset. Lastentarhanopettajien ja lastenhoidtajien vastausprosentit laskettiin manuaalisesti, ja näin myös avoimista kysymyksistä on mahdollista nähdä vastausten prosentuaalinen jakautuminen. Kysymyskohtaisesti analyysissä käsitellään viidestä kuuteen yleisimmin mainittua asiaa. Sekä strukturoitujen että avointen kysymysten tuloksia esitellään sekä sanallisesti että graafisesti.

5.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Eettisellä ajattelulla tarkoitetaan yksilön taitoa pohtia oikeaa ja väärää omien, sekä yhteisön asettamien arvojen mukaisesti. Tutkimustyössä eettisissä kysymyksissä auttavat lait ja normit, mutta lopullinen vastuu ratkaisuista on aina tutkijalla itsellään. (Kuula 2011, 21.) Ihmistieteissä tutkimusetiikka pohjautuu ihmisen kunnioittamiseen, ja tutkimusten kolme eettistä periaatetta ovatkin *itseääntämisoikeus*, *vahingoittamattomuus* ja *yksityisyys*. Itseääntämisoikeudella tarkoitetaan tässä yhteydessä tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta sekä yksilön oikeutta perua osallistumisensa myös jälkikäteen, jolloin tämän tiedot on poistettava aineistosta. Vahingoittamattomuuden varmistamisella taas tarkoitetaan sitä, ettei yksilölle koidu vastaamisesta sosiaalista, henkistä tai taloudellista vahinkoa. Vahingoilta vältytään, mikäli tutkija huolehtii luottamuksellisuudesta ja tietosuojasta sekä kohtelee tutkittavia kunnioittavasti niin tutkimuksen aikana kuin tuloksia julkaistessaan. Yksityisyyden kunnioittamiseen kuuluu, että tutkittavalla on valta päättää mitä tietoja hän itseltään antaa, ja tutkimustekstit tulee kirjoittaa siten, ettei yksittäistä vastaajaa voi tunnistaa. Kun puhutaan tutkimuksen luottamuksellisuudesta, viitataan sillä siihen, että tutkittava tietää miten kerättävää aineistoa käytetään, käsitellään ja säilytetään, ja tutkittava voi luottaa näiden lupausten toteutumiseen. (Kuula 2011, 23, 60–64.)

Tutkittavan henkilön tunnistamattomuus on ehkä yleisimmin tiedostettu tutkimustyön normi. Tunnistamattomuus voidaan taata joko poistamalla tunnistetut tai muuttamalla, *anonymisoimalla* niitä. Määrällisen tutkimuksen tuloksia kirjatessa ei tosin

yleensä ole tunnistamisriskiä, sillä tuloksia ei muutenkaan kirjata yksilöiden, vaan aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena. Anonymisoinnilla tarkoitetaan sitä, että tutkittavien henkilöiden mahdolliset tunnisteet muutetaan sellaiseen muotoon, ettei yksilöä voida tunnistaa analysoitujen vastausten joukosta. Ilman anonymisointia tutkittava saattaisi kuitenkin olla tunnistettavissa esimerkiksi taustamuuttajien kuten iän, koulutuksen, ammattiaseman, työpaikan tai paikkakunnan vuoksi. Yksittäinen taustamuuttaja ei kuitenkaan yleensä riitä tunnistamiseen. Anonymisointi voidaan toteuttaa esimerkiksi luokittelemalla tietty muuttuja uudelleen vähemmän yksilöiväksi tai poistamalla tunnisteet avoimista avointen kysymysten vastauksista. Anonymisoinnin toteuttaminen on kuitenkin aina tapauskohtaista aineistosta riippuen. (Kuula 2011, 200–201, 205, 210–211.) Tämän opinnäytetyön käsittelemästä tutkimusaineistosta yksittäistä vastaajaa ei voinut alun perinkään mitenkään tunnistaa. Kuitenkin avointen kysymysten vastauksissa vastaajien tunnisteet olivat näkyvissä. Anonymisointi on tämän opinnäytetyön aineiston analyysissä toteutettu siten, että nämä tunnisteet on poistettu, ja suorien lainauksien kohdalla olevat numerot kuvaavat vastaamisjärjestysnumeroita.

Perheet 24/7 – hankkeen työntekijöiden web-kyselyyn vastaaminen oli itsemääräämisoikeuden mukaisesti vapaaehtoista. Mikäli joku vastaajista olisi halunnut poistaa tietonsa aineistosta, olisi tämä myös ollut mahdollista tunnistenumeroiden perusteella, vaikka nimiä tai muita vahvasti yksilöiviä tunnisteita ei yksityisyyssuojan vuoksi kysyttykään. Tämän opinnäytetyön tutkimusaineisto oli SPSS-ajojen jälkeen muodossa, jossa strukturoitu aineisto esitettiin kokonaisuutena. Näin ollen yksittäisen vastaajan jäljittäminen kyseisestä aineistosta olisi ollut joka tapauksessa mahdotonta. Halutessaan vastaaja saattoi jättää myös vastaamatta valitsemiinsa kysymyksiin. Vastaajien vahingoittumattomuus on varmistettu myös kirjoittamalla tämä opinnäytetyö vastaajia kunnioittavaan asiatyyliin. Kyselylomakkeen alussa oli lisäksi kerrottu selkeästi tutkimuksen luottamuksellisuudesta, yksityisyyden suojelemisesta sekä tutkimustietojen käyttämisestä ja säilyttämisestä. Jokaiselta vastaajalta kysyttiin suostumus hänen nimettömänä ja vapaaehtoisesti antamiensa tietojen käyttöön ja julkaisuun tutkimustarkoituksessa.

Tässä opinnäytetyössä analysoitiin valittua osaa laajasta survey-tutkimuksesta. Tutkimustulokset kokonaisuudessaan ovat siis alusta lähtien olleet Perheet 24/7 – hankkeen omistuksessa, ja saman web-kyselyn analysoimiseen on osallistunut useita henkilöitä. Koska jokainen analysoija vastaa kuitenkin vain omasta alueestaan, on kaikilla ollut nähtävillään ainoastaan omaa aluettaan koskeva aineisto. Nämä aiherajaukset tehtiin työskentelyprosessin alkuvaiheessa suorittamalla SPSS-ajot. Tässä opinnäytetyössä käytetty tutkimusaineisto on työskentelyprosessin aikana ollut ainoastaan opinnäytetyön tekijän hallussa eikä tietoja ole missään vaiheessa annettu ulkopuolisille henkilöille. Tässä opinnäytetyössä käytetty aineisto tuhottiin raportin valmistuttua.

Tutkimuksen *objektiivisuudella* tarkoitetaan tutkijan puolueettomuutta, eli objektiivisessä tutkimuksessa tutkija ei ole vaikuttanut tutkimustulokseen. Samaten tutkimustuloksen voi määritellä objektiiviseksi sen ollessa tutkijasta riippumaton. Puolueettomuuden toteutumista tukee se, että tutkijan ja tutkittavien välillä säilyy etäinen suhde koko prosessin ajan. Verkkokyselyissä tutkija ei edes koskaan tapaa tutkittavia henkilöitä, mikä lisää puolueetonta lähestymistapaa. (Vilka 2007, 13, 16.) Tutkimuksen objektiivisuuteen kuuluu lisäksi, että tutkimus on tarpeen tullen toistettavissa sekä että lähde- ja tutkimusaineistossa esitellään myös tutkijan omien käsitysten kanssa ristiriidassa olevia asioita. Raporttia kirjoitettaessa tutkijan on myös pysyttävä asiatyylissä ja vältettävä huomion kohdistumista itseensä. (Hirsjärvi ym. 2009, 309–310.)

Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan varmistaa arvioimalla tutkimuksen *reliaabelius* (toistettavuus) ja *validius* (pätevyys). Reliaabeliuudella tarkoitetaan, että tutkimuksen tulokset eivät ole sattumanvaraisia, vaan toistettaessa tutkimus saataisiin samat tulokset. Validius taas määrittelee valitun tutkimusmenetelmän toimivuutta kyseisessä tutkimuksessa. Määrällisissä tutkimuksissa käytetään myös erilaisia tilastollisia menetelmiä luotettavuuden todentamiseksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.) SPSS-ohjelmistolla tämä tilastollinen, ristiintaulukoidun aineiston reliaabeliutta todistava menetelmä on siis χ^2 -testi, kuten kappaleessa 5.5 kerrottiin. Vilkan (2007) mukaan tutkimuksen kokonaisluotettavuutta voi parantaa lisäksi

muun muassa määrittelemällä perusjoukko ja otantamenetelmä perustellusti, sekä valitsemalla tutkimukseen sopiva aineistonkeruu- ja analyysimenetelmä. Kysymykset tulee myös laatia huolella ja lomakkeet on esitestattava. (Mts. 152–153.) Perheet 24/7 – hankkeen työntekijöiden web-kyselyssä perusjoukko ja otantamenetelmä määräytyivät hankkeen kokonaistavoitteiden ja yhteistyöpäiväkotien mukaan, joten voidaan todeta, että perusjoukkoa ja otantaa määriteltäessä on toimittu perustellusti. Kyselylomakkeen laati, testasi ja korjasi projektiryhmä.

6 Tutkimustulokset

Tässä luvussa esitellään tutkimustulosten analyysi. Ensin esitellään tutkimukseen osallistuneiden taustatietoja. Tämän jälkeen analysoidaan työntekijöiden web-kyselyn kautta saatuja tutkimustuloksia kappaleessa 5.2 määriteltyjen tutkimuskysymysten mukaisesti.

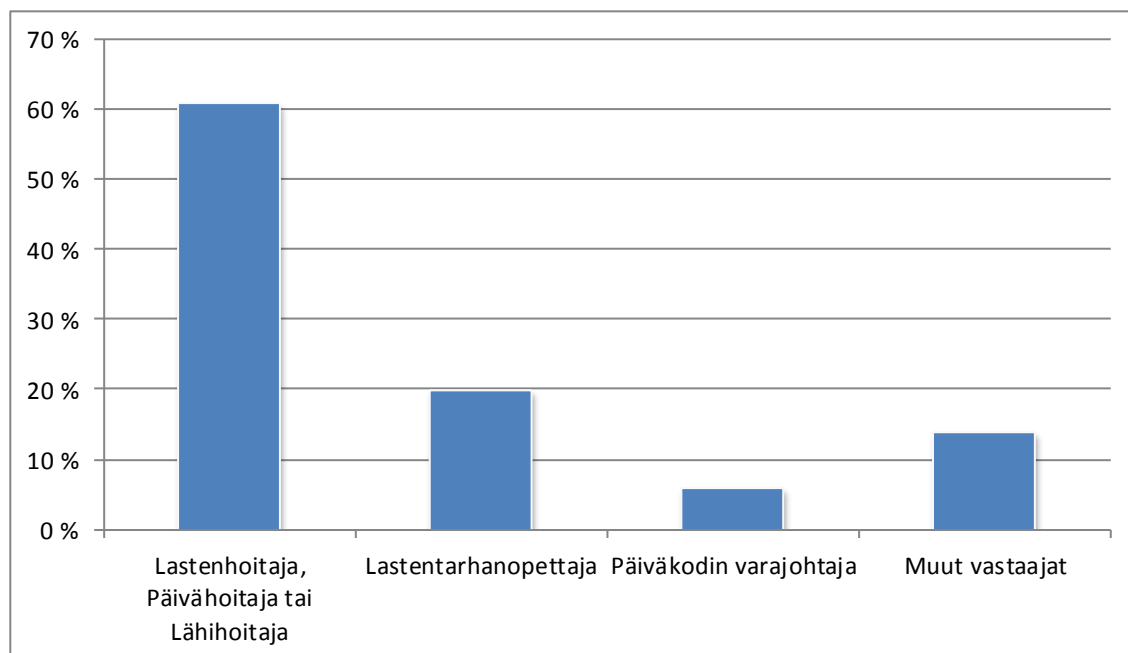
6.1 Tutkimukseen osallistujat

Työntekijöiden web-kyselyyn osallistuneista henkilöistä (N=227) valtaosa oli naisia, mutta joukkoon mahtui myös miehiä. Vastaajien ikäjakauma oli laaja, sillä osallistujien syntymävuodet sijoittuivat vuosien 1949 ja 1994 välille. Vastaajien ilmoittamat syntymävuodet jakautuivat kuitenkin suhteellisen tasaisesti. Vaihtelu työurien pituuksissa oli myös suurta, sillä pisimpään varhaiskasvatuksessa työskennelleet vastaajat olivat olleet alalla 40 vuotta ja lyhimmän aikaa työskennelleet yhden vuoden. Vastaavasti vuorohoidossa pisin työskentelyaika oli 34 vuotta ja lyhin samaten yksi vuosi. Keskimäärin vastaajat olivat työskennelleet varhaiskasvatuksessa 15,5 vuotta ja vuorohoidossa 7,4 vuotta. Kaikki vastaajat työskentelivät päiväkodeissa, joista 98 % oli kunnallisia ja 2 % yksityisiä. Vastaajien vuorohoitoyksiköistä päivähoitoa tarjosi jokainen yksikkö ja yöhoitoa 85 % yksiköistä. Muista hoitomuodoista viikonloppuhoitoa järjesti 90 %, laajennettua hoitoa (varhainen aamu ja pidennetty ilta) 80 % ja eka-luokkalaisten laajennettua tai vuorohoitoa 34 % yksiköistä.

Kyselyyn vastanneet henkilöt ilmoittivat työskentelevänsä useilla eri ammattinimikkeillä. Vastaajista 61 % ilmoitti olevansa ammattinimikkeeltään joko *Lasten-, Päivä- tai Lähihoitaja*, *Lastentarhanopettaja* taas oli 20 % ja *Päiväkodin varajohtaja* 6 % vastaajista. Loput 14 % kertoivat ammattinimikkeensä olevan joko *Päiväkodinjohtaja* (N=17), *Yksikön vastaava esimies* (N=1), *ELTO*, *KELTO tai RELTO* (N=6) tai *Jokin muu* (N=7). Kuten aiemmin on kerrottu, tämän opinnäytetyön analyysissä keskitytään lastentarhanopettajan (lastentarhanopettajat ja päiväkodin varajohtajat, N=58) ja lastenhoitajan (lastenhoitajat, päivähoitajat ja lähihoitajat, N=138) tehtävissä työskentelevien henkilöiden vastauksiin. Yhteensä nämä kriteerit täyttäviä vastaajia oli 86 % kaikista 227 vastaajasta (N=196).

Kuvio 1 havainnollistaa ammattinimikkeiden prosentuaalista jakautumista. Kohta *Muut vastaajat* tarkoittaa tässä kaikkia niitä henkilöitä, joiden vastaukset eivät ole mukana tämän opinnäytetyön aineiston analyysissä.

Kuvio 1. Vastaajien jakautuminen ammattinimikkeiden mukaan.



Kyselyssä kartoitettiin, millaisia työvuoroja (päivä-, aikainen aamu-, ilta-, yö- ja viikonloppuvuoro) vastaajat tekevät. Vastauksista käy ilmi, että tilastollisesti merkittäviä

eroavaisuuksia lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien väliltä löytyy paljon (X^2 -testi kaikissa kohdissa 0,00). Luonnollisesti vastauksiin on vaikuttanut, millaisia hoitomuu- toja vastaajan vuorohoitoyksikkö ylipäättään tarjoaa. Lastentarhanopettajista 67 % vastasi tekevänsä päivävuoroa *Pääsääntöisesti* ja loput 33 % *Usein*. Lastenhoitajista taas päivävuoroa ilmoitti *Pääsääntöisesti* tekevänsä vain 33 % ja 6 % vastasi *Ei koskaan*. Lastentarhanopettajista aikaista aamuvuoroa teki *Pääsääntöisesti* 5 %, *Joskus* 35 % ja *Ei koskaan* 12 %. Lastenhoitajista taas *Pääsääntöisesti* aikaisessa aamuvuorossa työskenteli 28 %, *Joskus* 27 % ja 7 % *Ei koskaan*. Myös iltavuoron tekemisessä on eroa: neljäsosa lastentarhanopettajista vastasi kohtaan *Ei koskaan* ja 37 % *Joskus*. Vastaavasti ainoastaan 7 % lastenhoitajista ilmoitti tekevänsä kyseistä vuoroa *Ei koskaan* ja valtaosa työskenteli iltavuorossa *Usein* tai *Pääsääntöisesti*. Yövuoroa teki lastentarhanopettajista *Harvoin* ainoastaan 9 % ja loput vastasivat kohtaan *Ei koskaan*. Lastenhoitajien yövuoroa koskevat vastaukset jakautuivat taas suhteellisen tasaisesti vaihtoehdoille *Pääsääntöisesti*, *Usein*, *Joskus* ja *Harvoin*, mutta 33 % heistäkin vastasi *Ei koskaan*. Lastentarhanopettajista viikonloppuvuoroa teki alle puolet vastaajista, ja heistäkin suurin osa vain *Joskus* eikä yksikään *Pääsääntöisesti*. Lastenhoitajista taas *Pääsääntöisesti* viikonloppuna työskenteli viidesosa ja lisäksi 41 % vastasi tekevänsä viikonloppuvuoroa *Usein*. Tästä huolimatta 17 % valitsi vastausvaihtoehdon *Ei koskaan*.

6.2 Turvallisuuden tunteen tukeminen

Turvallisuuden tunteen tukemisen käytänteitä hoidon aikana

Kyselyssä tiedusteltiin, onko vastaajien vuorohoitoyksiköissä olemassa käytänteitä, joilla lapsen turvallisuuden tunnetta tuetaan hoidon aikana. Lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat olivat asiasta lähes yksimielisiä, sillä kaikkiaan 173 vastaajasta 94 % vastasi kysymykseen *Kyllä*. Kvantitatiivisen kysymyksen jatkokysymyksenä myöntävästi vastanneita henkilöitä pyydettiin kuvailemaan näitä käytänteitä myös sanallisesti. Tähän avoimeen kysymykseen vastasi 47 lastentarhanopettajaa ja 96 lastenhoitajaa. Vastauksista nousivat vahvimmin esiin aikuisen läsnäolo, syli, selkeä ja pysyvä päiväjärjestys, valokuvien käyttö ja tutut aikuiset. Vastaajien mukaan aikuisen läsnä-

olo on tärkeää, jotta lapsi voi luottaa aikuisen olevan saatavilla antamassa turvaa, kuuntelemassa, lohduttamassa ja vastaamassa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Tätä asiaa painotti 38 % lastentarhanopettajista ja 27 % lastenhoitajista. Luonnollisesti lähellä oloon liittyy myös syli, jonka mainitsi viidesosa lastentarhanopettajista ja neljäsosa lastenhoitajista. Lastentarhanopettajista 15 % mainitsi myös pienryhmätoiminnan, joka taas ei lastenhoitajien vastauksissa ollut yhtä vahvasti esillä (3 %).

”Lapsella on aina mahdollisuus puhua aikuiselle. Aikuisten sensitiivinen suhtautuminen lapsiin, seuraaminen ”herkällä korvalla”.
(LTO 58.)

”– . Lapset toimivat pienryhmissä, jotta jokaisella lapsella olisi enemmän tilaa toimia ja tulla huomatuksi.”
(LTO 30.)

Selkeä päivärytmi ja/tai päiväntapahtumien havainnollistaminen kuvien avulla toistui myös erityisesti lastentarhanopettajien vastauksissa (23 %), mutta käytännön mainitsi myös moni lastenhoitaja (8 %). Myös lapsen perheenjäseniä esittävien valokuvien katselu on vastausten perusteella yleinen käytäntö, sillä asiasta kertoi 17 % lastenhoitajista ja 9 % lastentarhanopettajista. Kuvien lisäksi lapsille tuovat turvaa omat lelut (8 % kaikista vastaajista).

”Kuvat seinällä kertovat päiväankulusta. Rutiinit pitävät yllä turvallisuuden tunnetta.”
(LH 4.)

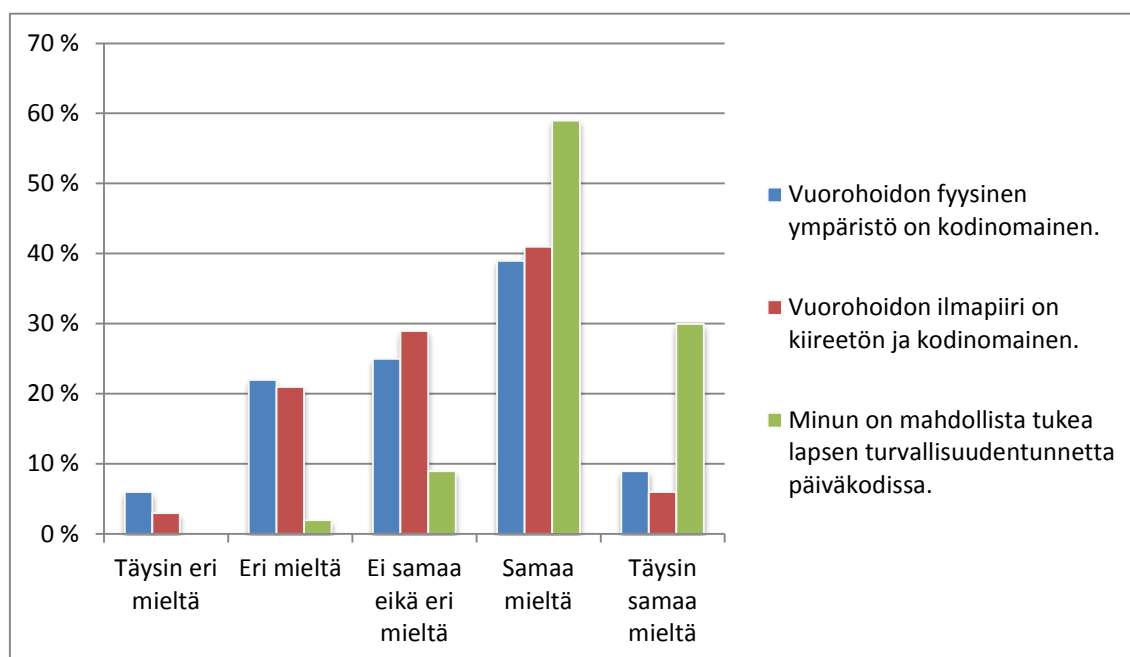
”Päiväohjelma kuvin + lasten hoitoajat kuvin, jolloin lapsi voi itse tarkistaa, koska hänet tänään haetaan.”
(LTO 29.)

Vuorohoidon ympäristö turvallisuuden tunteen luojana

Kyselyssä pyydettiin vastaajien arvioita vuorohoidon ympäristöä sekä lasten turvallisuudentunnetta koskevien neljän väittämän toteutumisesta vuorohoitoyksiköissä. Lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastauksissa ei kolmessa ensimmäisessä kohdassa ole tilastollisesti merkittävää eroa, joten vastaukset analysoidaan yhdessä (kuvio 2). Sen sijaan viimeisen väittämän, ”Olen huolissani lasten turvallisuudentun-

teesta ja hyvinvoinnin vaarantumisesta päiväkodissa”, kohdalla ammattiryhmien vastaukset eroavat toisistaan tilastollisesti merkittäväksi katsottavalla tavalla (kuvio 3). On kuitenkin huomattava, että ero ei ole kovin suuri (χ^2 -testi 0,03).

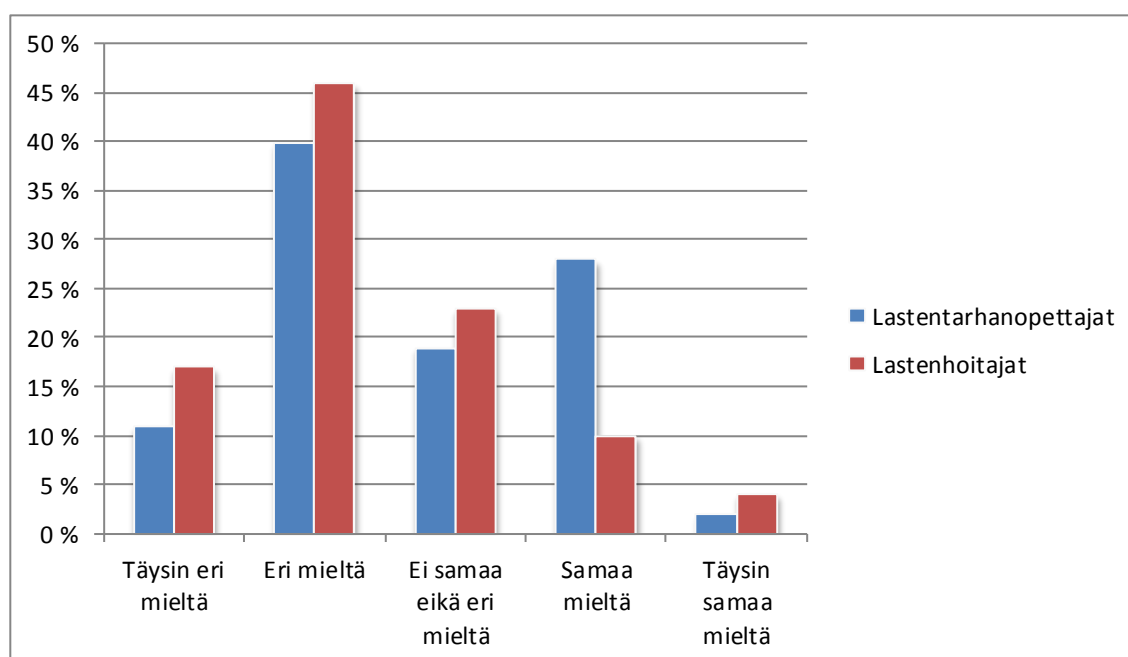
Kuvio 2. Arvioi, miten seuraavat lapsen hoidon ympäristöä ja turvallisuuden tunnetta koskevat väittämät toteutuvat yksikössänne.



Kuvio 2 kuvastaa siis kaikkien vastaajien arvioiden jakautumista kolmen ensimmäisen väittämän kohdalla. Ensimmäisen väittämän, ”Vuorohoidon fyysinen ympäristö on kodinomainen” kanssa *Samaa mieltä* oli lähes 40 % 194 kohtaan vastanneesta henkilöstä. *Täysin samaa mieltä* väittämän toteutumisesta ilmoitti olevansa 9 % vastaajista. Vastakkaisia arvioita annettiin kuitenkin myös, sillä *Eri mieltä* oli 22 % ja *Täysin eri mieltä* 6 %. On silti huomattavaa, että peräti neljäsosa vastasi olevansa *Ei samaa eikä eri mieltä* väittämän kanssa. Seuraavan väittämän, ”Vuorohoidon ilmapiiri on kiireetön ja kodinomainen”, kohdalla 194 vastaajan vastaukset jakautuivat hyvin samalla tavalla kuin ensimmäisessä väittämässä: Hieman yli 40 % oli kohdan kanssa *Samaa mieltä*, 6 % *Täysin samaa mieltä* ja yhteensä 24 % joko *Eri mieltä* tai *Täysin eri mieltä*. Myös tässä väittämässä suhteellisen suuri joukko vastasi kuitenkin olevansa *Ei samaa eikä eri mieltä* (29 %). Viimeisen väittämän, ”Minun on mahdollista tukea lapsen tur-

vallisuuden tunnetta päiväkodissa”, toteutuminen arvioitiin aiempiin kohtiin verrattuna huomattavasti positiivisemmin. Tälläkin kertaa suurin osa 192 vastaajasta, peräti 59 %, arvioi olevansa väittämstä *Samaa mieltä* ja 30 % *Täysin samaa mieltä*. Vastaajien näkemykset olivat siis yleisesti ottaen aika samoilla linjoilla, sillä kukaan vastaajista ei ollut väittämän kanssa *Täysin eri mieltä* ja ainoastaan 2 % *Eri mieltä*.

Kuvio 3. Olen huolissani lasten turvallisuudentunteesta ja hyvinvoinnin vaarantumisesta päiväkodissa.



Kuvion 3 kuvaamassa väittämässä ”Olen huolissani lasten turvallisuudentunteesta ja hyvinvoinnin vaarantumisesta päiväkodissa” on siis jonkin verran eroa lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastauksien välillä. Tästä väittämstä arvionsa antoi 57 lastentarhanopettajaa ja 138 lastenhoitajaa. Prosentuaalisesti suurin ero on siinä, että lastentarhanopettajista *Samaa mieltä* väittämän kanssa oli 28 % vastaajista, kun taas lastenhoitajista samoilla linjoilla oli huomattavasti pienempi osa (10 %). Silti 4 % lastenhoitajista vastasi olevansa *Täysin samaa mieltä*, mutta lastentarhanopettajista samoin vastasi ainoastaan 2 %. Molemmista ammattiryhmistä suurin osa oli kuitenkin *Eri mieltä* tai *Täysin eri mieltä*: Jakautuen kuvion osoittamalla tavalla näin vastasi noin puolet lastentarhanopettajista ja jopa 63 % lastenhoitajista. Kuten myös kuvion

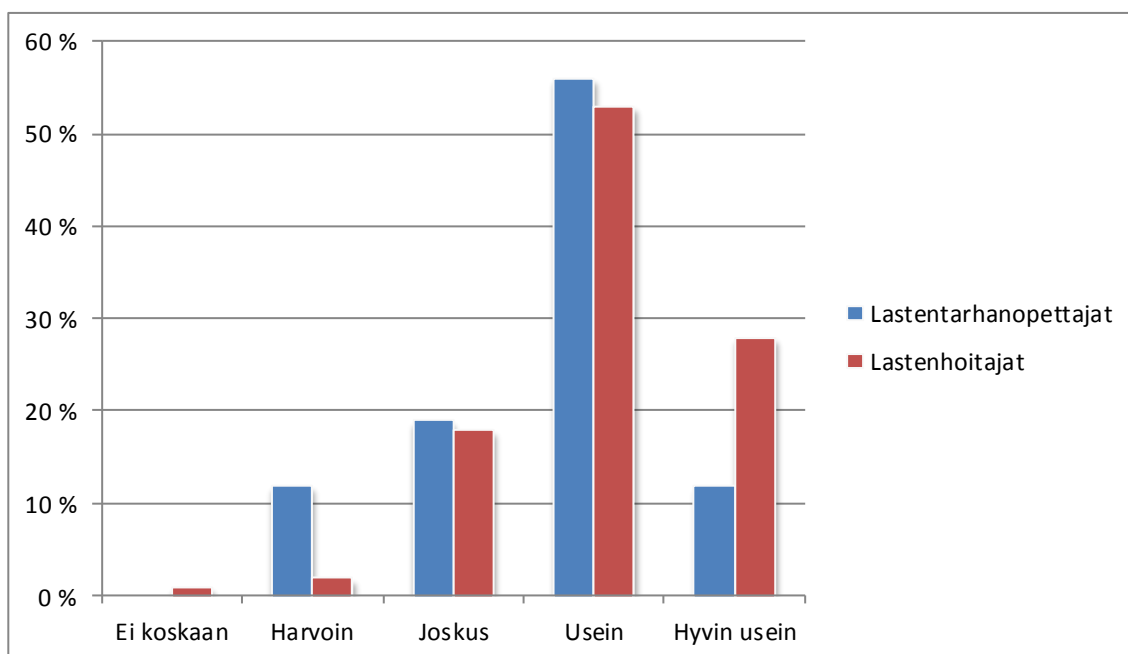
2 ilmentämissä väittämissä, vastasi suhteellisen suuri joukko myös tämän väittämän kohdalla *Ei samaa eikä eri mieltä* (kaikista vastanneista yhteensä 22 %).

Työvuorojärjestelyt ja lasten hyvinvointi

Seuraavaksi kyselyssä selviteltiin työntekijöiden työvuorojen järjestämistä lasten hyvinvoinnin näkökulmasta. Kysymyksessä vastaajia pyydettiin jälleen arvioimaan neljän aiheeseen liittyvän väittämän toteutumista. Väittämistä kahdessa ei ole tilastollisesti merkittävää eroa lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastausten välillä. Näistä ensimmäisen väittämän, ”Tuemme lapsen turvallisuuden tunnetta henkilökunnan työvuorojärjestelyillä”, kohdalla ylivoimaisesti suurin osa 194 vastaajasta (69 %) merkitsi väittämän toteutuvan *Hyvin usein* tai *Usein*. Vain 9 % vastaajista arvioi asian tapahtuvan *Harvoin* ja ainoastaan 4 % *Ei koskaan*. Myös väittämä ”Kerromme ennakoivasti lapsille, kuka heitä missäkin vuorossa hoitaa” on vastaajien perusteella yleinen toimintapa: 195 kohtaan vastanneesta henkilöstä 71 %:n mukaan väittämä toteutuu *Hyvin usein* tai *Usein*, vain 2 %:n vastatessa kohtaan *Ei koskaan*.

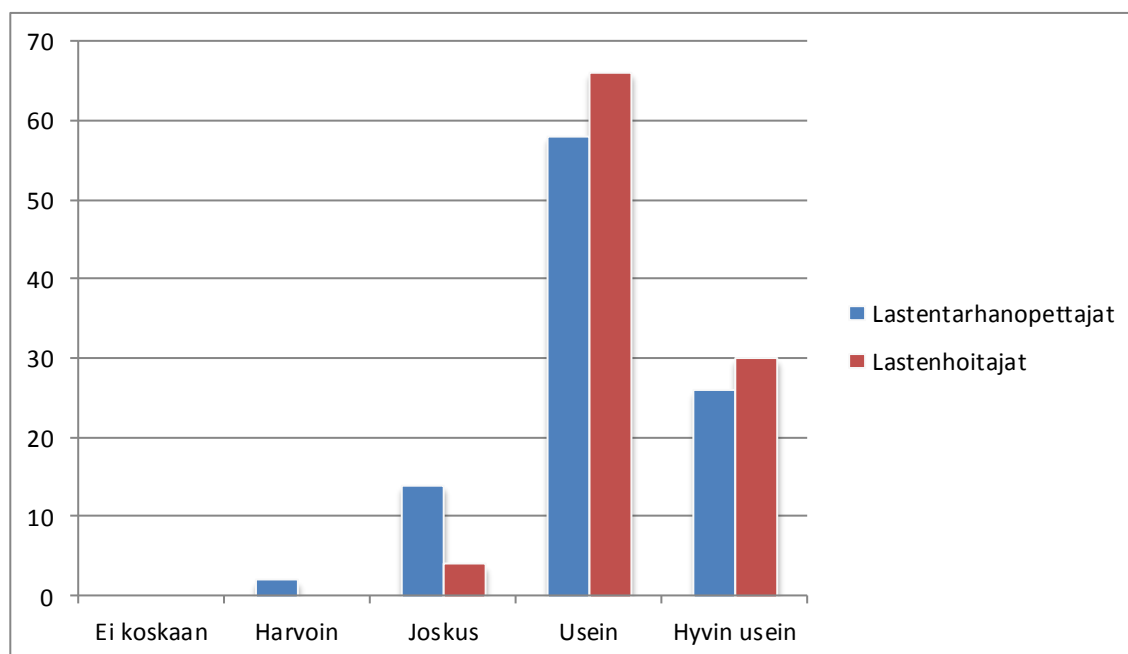
Kahdessa muussa väittämässä, ”Henkilökuntamme on pysyvää” sekä ”Lapsilla on riittävästi tuttuja ja turvallisia aikuisia hoitonsa aikana”, ammattiryhmien vastauksissa on kuitenkin tilastollisesti merkittäviä eroavaisuuksia (X^2 -testit 0,005 ja 0,022). Edellä mainitut väittämät käsitellään seuraavaksi erikseen (kuvio 4. ja kuvio 5.)

Kuvio 4. Henkilökuntamme on pysyvää.



Kuten kuviosta 4. on luettavissa, toteutuu väittämä ”Henkilökuntamme on pysyvää” molempien ammattiryhmien mukaan enimmäkseen *Usein* ja vain erittäin pienen osan mukaan *Ei koskaan*. Ammattiryhmien vastausten välillä suurin ero on siinä, että 137 lastenhoitajasta 28 % arvioi väittämän toteutuvan *Hyvin usein*. Samaa mieltä asiasta oli ainoastaan 12 % kysymykseen vastanneista lastentarhanopettajista (N=57). Lisäksi merkille laitettavaa eroa on vastausvaihtoehdossa *Harvoin* (12 % lastentarhanopettajista ja 2 % lastenhoitajista).

Kuvio 5. Lapsilla on riittävästi tuttuja ja turvallisia aikuisia hoitonsa aikana.



Väittämän ”Lapsilla on riittävästi tuttuja ja turvallisia aikuisia hoitonsa aikana” suhteen 57 lastentarhanopettajaa ja 138 lastenhoitajaa olivat pääsääntöisesti samoilla linjoilla siinä, että väittämä toteutuu suurimmaksi osaksi *Usein*. Lastenhoitajat olivat kuitenkin vastauksissaan hivenen positiivisempia kuin lastentarhanopettajat, sillä lastenhoitajista peräti 96 % vastasi kohtaan *Hyvin usein* tai *Usein* kuvion 5 osoittamalla tavalla jakautuen. Lastentarhanopettajista 84 % valitsi samat vastausvaihtoehdot. Tästä johtuen suurin ero on niiden kohdalla, jotka vastasivat väittämän toteutuvan *Joskus* (14 % lastentarhanopettajista ja vain 4 % lastenhoitajista). Lisäksi vastausvaihtoehdon *Harvoin* valitsi 2 % lastentarhanopettajista, kun taas lastenhoitajista kaikki arvioivat väittämän toteutuvan vähintäänkin *Joskus*.

6.3 Lapsen tunnesuhde vanhempiin ja sen tukeminen

Lapsen tunnesuhde vanhempiin ja sen kannatteleminen hoitojakson aikana on merkittävässä roolissa lapsen turvallisuuden tunteen kannalta. Kyselyssä kartoitettiin määrällisesti kuinka yleistä vuorohoidossa on, että lapsi voi käsitellä eroa ja ikävää vanhemmistaan esimerkiksi kuvien tai puhelimen avulla. Lastentarhanopettajat olivat

vastauksissaan samoilla linjoilla lastenhoitajien kanssa, vaikka vastauksista käykin ilmi käytännön yleisyyden selkeä vaihtelu. Suurin osa kaikkiaan 195 vastaajasta (32 %) oli sitä mieltä, että käytäntöä harjoitetaan *Joskus*. Kuitenkin lähes yhtä moni (28 %) arvioi kyseisellä tavalla toimittavan *Usein*, vaikka viidesosan mukaan käytäntö toteutuu-kin vain *Harvoin*. Vähiten ääniä sai vastausvaihtoehto *Ei koskaan* (6 %) ja toiseksi vähiten *Hyvin usein* (13 %).

Kysymyksen toisessa kohdassa taas selvitettiin, kuinka usein puolestaan vanhemmilla on mahdollisuus saada viestejä tai kuvia lapsensa hoitojakson kulusta. Tässä kohdassa on jonkin verran tilastollisesti merkittävää eroa ammattiryhmien vastausten välillä (X^2 -testi 0,03). 56 lastentarhanopettajasta 32 % oli sitä mieltä, että käytäntöä harjoitetaan *Usein*. Kuitenkin 138 lastenhoitajasta 38 % arvioi käytännön toteutuvan vain *Joskus*, mistä oli samaa mieltä jonkin verran pienempi joukko lastentarhanopettajia (27 %). Huomattavimmin ammattiryhmien arviot erosivat kuitenkin vastausvaihtoehdossa *Harvoin*, jonka valitsi 29 % lastentarhanopettajista ja vain 13 % lastenhoitajista. Sen sijaan vastaajat olivat samoilla linjoilla siinä, että harvinaisinta on, jos käytäntöä *Ei koskaan* toteuteta.

Vastaajia pyydettiin kertomaan myös sanallisesti, miten lapsen tunnesuhdetta vanhempiin konkreettisesti tuetaan. Tähän kvalitatiiviseen kysymykseen vastasi 47 lastentarhanopettajaa ja 83 lastenhoitajaa. Yleisimmiksi käytännöiksi vastaajien mukaan nousivat vanhemmista puhuminen, turvaesineet ja valokuvat, tunnekasvatus ja tunteiden vastaanottaminen, läheisyyden antaminen sekä avoin yhteistyö vanhempien kanssa. Vanhemmista ja kodista puhumisen lasten kanssa mainitsi hieman yli puolet lastentarhanopettajista sekä 34 % lastenhoitajista. Myös valokuvien käyttö ikävän yllättäessä on vastaajien mukaan yleinen käytäntö (34 % kaikista vastaajista). Useat vastaajat mainitsivat valokuvien lisäksi myös lasten omat unilelut ja muut turvaa tuovat esineet, kuten vanhempien vaatteet. Useat vastaajat painottivat myös avoimen ja kunnioitukseen perustuvan kasvatuskumppanuuden roolia vuorohoidossa.

”Puhutaan perheistä positiivisesti ja keskustellaan lapsen kanssa kotielämästä sekä kysellään, mitä lapsi tekee kotona ja päivähoidon ulkopuolella. Monet lapset kyselevät, milloin heitä haetaan, on tärkeää esit-

tää lapsen ymmärtämin keinoin (esim. kuvitettu vuorokausikello), milloin häntä haetaan ja kuka hakee.”

(LTO 4.)

”Jutellaan vanhempien työstä, piirrellään ja askarrellaan äidille ja isille. Annetaan mahdollisuus lasta tuotaessa yhteiseen hetkeen.”

(LH 30.)

”Ryhmähuoneen seinällä on valokuvia jokaisen lapsen perheenjäsenistä. Hoitoon voi tuoda myös vanhemman jonkin vaatekappaleen, tms. josta saa tuoksun ja läheisyyden tunteen, sekä turvan.”

(LH 81.)

Vastauksissa korostuivat olennaisesti myös lapsen tunteiden vastaanottaminen, ikävän hyväksyminen sekä erilaiset tunnekasvatus-menetelmät tunteiden sanoittamisesta tunnekortteihin (28 % lastentarhanopettajista ja 39 % lastenhoitajista). Ikävän yllättäessä lapselle annetaan myös läheisyyttä ja syliä.

”Tunteista perheenjäseniin puhutaan hyväksyvästi, niihin ei suhtauduta tukahduttavasti, tunteille annetaan tilaa kuuntelemalla ja keskustelemalla ja antamalla läheisyyttä lapsen niin halutessa (sylitellään). – -.”

(LH 2.)

”Kerrotaan, että ikävä saa olla ja itkeä saa. Itse sanon aina lapselle, että kun sinulla on ikävä vanhempaasi silloin tiedät että tykkäät heistä. Sanon myös, että kun tapaavat vanhempasi sano, että sinulla on ollut ikävä.”

(LH 23.)

”– -. Luemme tunnekirjoja, käytämme tunnekortteja, ilmepalloja ym. leikeissä. Esitämme teatteria eri tunteisiin liittyen ym.”

(LTO 8.)

6.4 Lapsen tunnesuhde työntekijöihin ja sen tukeminen

Vastaajilta kysyttiin sanallisesti, kuinka vuorohoidossa tuetaan lapsen tunnesuhteita häntä hoitaviin työntekijöihin. Avoimeen kysymykseen vastasi 45 lastentarhanopettajaa ja 86 lastenhoitajaa. Yleisimmin vastauksista nousivat esiin läheisyyden antaminen, yhteisvastuu lapsista, lapsen kiintymyssuhteiden huomioiminen, työntekijöiden työvuorojen ennakoitavuus lapsen näkökulmasta sekä aikuisten pääsääntöinen työskentely omassa ryhmässä. Ylivoimaisesti tärkeimmäksi käytännöksi yli puolet kum-

mankin ammattiryhmän vastaajista nostivat sylin, läheisyyden ja aidon läsnäolon tärkeyden: lapsia kuunnellaan ja heidät kohdataan sensitiivisesti, jotta turvallinen yhteys aikuisiin syntyisi. Vaihtuvien työ- ja hoitovuorojen vuoksi lapsilla on paljon hoitajia, joten on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että kaikki aikuiset tuntisivat lapset ja muun muassa toimisivat yhteisten pelisääntöjen mukaan, jotta lapsilla olisi turvallinen olo kaikkien häntä hoitavien henkilöiden kanssa (22 % lastentarhanopettajista ja 16 % lastenhoitajista).

”Olemme välittömiä ja kuuntelevia. Kohtaamme lapsen, ja keskustellemme kumartumalla lapsen tasolle tai istumalla hänen viereensä. Huumori, hassuttelu!”

(LTO 56.)

”Pyrimme siihen, että henkilökunta ei vaihtuisi kovin usein, vaan lapselle syntyisi turvalliset kiintymyssuhteet hoitaviin aikuisiin – syli on saatavilla silloin kun tarvetta siihen on – lasta rohkaistaan kertomaan jos on paha olla.”

(LH 19.)

”Yhteisesti sovitut toimintatavat takaavat sen, ettei ”ole yhtä kivaa tätiä, joka antaa mun tehdä mitä vaan”. Otamme lapsen tunteen tosisamme ja näytämme, että meihin voi luottaa, ikävää lohdutetaan, kiipeitä paikkoja puhalletaan ja turvalliset rajat luodaan. Osoitamme välittämistemme puheen lisäksi myös ”avoimella sylillä johon kavuta tarvittaessa ja muuten vaan”.

(LTO 24.)

Vaikka vuorohoidossa olevat lapset tottuvat moniin työntekijöihin, kertoi 20 % lastentarhanopettajista ja 11 % lastenhoitajista, että lapset kiintyvät usein johonkuhun tiettyyn aikuiseen vahvemmin kuin muihin. Nämä kiintymyssuhteet ovat hyväksyttyjä ja niitä tuetaan lapsen mielipidettä kunnioittaen.

”– - usein käy niin, että joku aikuinen tulee lapselle muita läheisemmäksi. Ja pienemmät varsinkin turvautuvat hänet hoitoon tullessa vastaanottaneeseen aikuiseen. Sallimme sen että lapsi hakee turvaa tästä aikuisesta. Silloin jos tämä menee ns. valikoimiseksi, ettei muiden apu lainkaan kelpaa, asiaan puututaan. – -.”

(LH 11.)

*"annetaan lapsen hakeutua hänelle läheisen aikuisen seuraan ja kunni-
oitetaan hänen päätöstä"*

(LTO 40.)

*"Jos lapsi mieltyy enemmän johonkin tiettyyn aikuiseen esim. hoidon
alussa, niin tilanteen mukaan tämä hoitaja on enemmän juuri tämän
lapsen tukena."*

(LH 4.)

Koska oman ryhmän aikuiset tulevat luonnollisesti lapsille läheisimmiksi, mainitsivat monet vastaajat, että lasten tunnesuhteita työntekijöihin tuetaan myös pyrkimällä pysyvään henkilökuntaan sekä pitämällä toiminta mahdollisimman paljon omissa ryhmissä (4 % lastentarhanopettajista ja 13 % lastenhoitajista).

*"Päivällä pyrimme toimimaan omassa ryhmässä, tuttujen aikuisten
kanssa ja työvuorot on pyritty järjestämään niin että ainakin osan iltaa
joku lapsen ryhmästä on paikalla. – -."*

(LH 12.)

11 % kaikista vastaajista piti myös tärkeänä, että lapsi kykenisi ennakoimaan aikuisten työvuorojen vaihtumista. Tätä mahdollistetaan muun muassa pitämällä työntekijöiden valokuvia seinällä kuvastamassa heidän paikallaoloaan sekä juttelemalla lasten kanssa, kuka on tulossa mihinkin aikaan. 7 % kaikista vastaajista kertoi, että vuoro-
hoitoyksiköiden työntekijöihin kuuluu usein myös henkilöitä, jotka työskentelevät ainoastaan jossain tietyssä työvuorossa, kuten esimerkiksi päivä- tai viikonloppuvuorossa.

*"Päivän työvuoroissa olevat aikuiset merkataan työvuoroittain näkyville
ilmoitustaululle, josta lapsi voi vanhempansa kanssa tarkistaa esim. ku-
ka hänet laittaa illalla nukkumaan."*

(LTO 6.)

*"Olemme tavoitelleet joka ryhmässä sitä, että ryhmissä olisi pysyviä
työntekijöitä jotka eivät vaihda koko aikaa työvuoroa. – -."*

(LTO 30.)

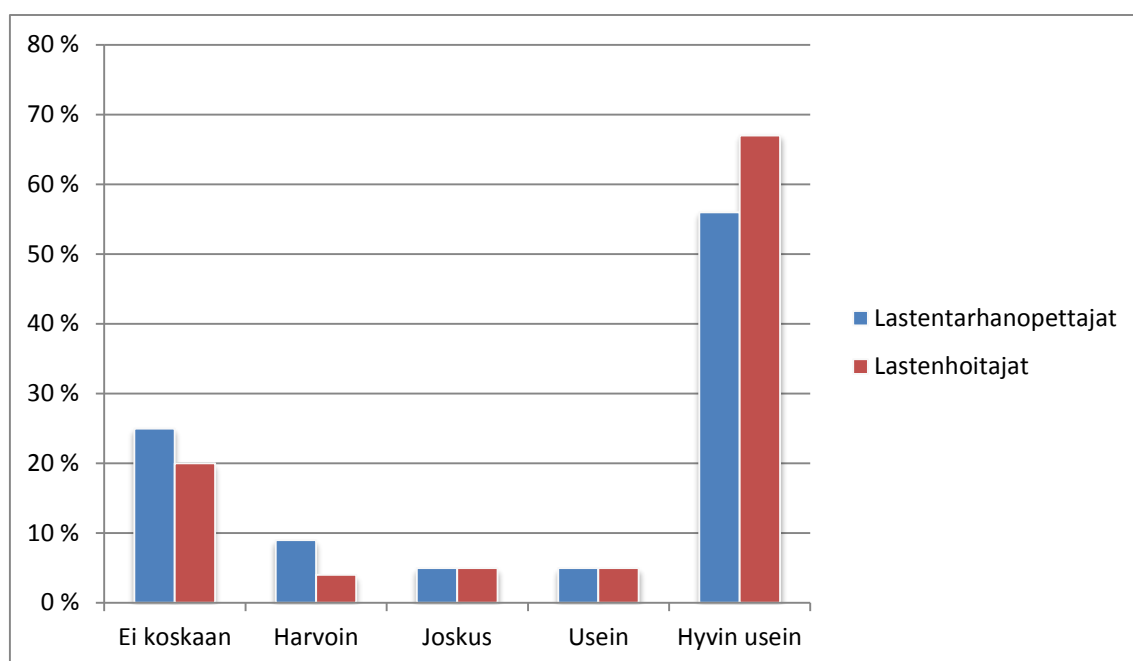
”Yksikössämme on vakituiset yö- ja viikonloppuhoitajat, jolloin hoitajien vaihtuvuus on pienempää. Myös iltahoito on järjestetty pienemmällä hoitajamäärällä, kaikki eivät tee vuorotyötä. Näin lapset tulevat tutummiksi ja pystyy luomaan tunnesuhteita. – -.”

(LH 40.)

6.5 Omahoitajuus käytäntönä vuorohoidossa

Määrälliseen kysymykseen omahoitajan nimeämisestä lapselle vastasi 57 lastentarhanopettajaa ja 138 lastenhoitajaa. Kysymyksellä pyrittiin kartoittamaan kuinka yleistä omahoitajuuden toteuttaminen vuorohoidossa on. Kuviosta 6 ilmenee, että lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat olivat vastauksissaan samoilla linjoilla, eikä tilastollisesti merkittävää eroa ole. Lastentarhanopettajista 56 % ja lastenhoitajista 67 % vastasi, että omahoitaja nimetään *Hyvin usein*. Vastakkaisia toimintatapoja kuitenkin on, sillä lastentarhanopettajista 25 % ja lastenhoitajista 20 % vastasi kysymykseen *Ei koskaan*. Loput vastaukset sijoittuivat suhteellisen tasaisesti vastausvaihtoehdoille *Harvoin*, *Joskus* ja *Usein*.

Kuvio 6. Nimeämme lapselle omahoitajan.



Omahoitajuuden toteuttamista kartoitettiin myös kvalitatiivisella kysymyksellä, jossa vastaajat saivat kertoa omahoitajuuden toimimisesta käytännössä. Kysymykseen vastasi 42 lastentarhanopettajaa ja 99 lastenhoitajaa. Olennaisimmin vastauksista nousi esiin, että omahoitaja huolehtii lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta, toimii ensisijaisena yhdyshenkilönä päiväkodin ja perheen välillä, omahoitajuus näkyy lähinnä hoitosuhteen alussa ja että vuorohoitoyksiköissä omahoitajuuden toteuttaminen on haastavaa. Ylivoimaisesti yleisin käytäntö vastaajien mukaan on, että omahoitaja huolehtii lapsen varhaiskasvatuskeskusteluiden järjestämisestä. Asiasta mainitsi peräti 71 % lastentarhanopettajista ja 81 % lastenhoitajista. Lastentarhanopettajista 33 % ja lastenhoitajista 19 % kuvasivat omahoitajan toimivan muutenkin ensisijaisena linkkinä lapsen perheen ja henkilökunnan välillä. Muutamat vastaajat mainitsivat tämän korostuvan vaikeammista asioista keskusteltaessa. Vuorohoidon koettiin kuitenkin aiheuttavan haasteita omahoitajuuden toimimiselle. Sekä lastentarhanopettajista että lastenhoitajista viidesosa totesi, että omahoitajuus on vaikeaa järjestää vaihtuvien työ- ja hoitovuorojen vuoksi. 17 % lastentarhanopettajista ja 7 % lastenhoitajista painottikin, että kaikki hoitavat ja huolehtivat tasapuolisesti lasten asioista sekä yhteydestä perheeseen, omahoitaja-käytännöstä huolimatta.

”Omahoitaja käy vasukeskustelut vanhempien kanssa ja vastaa asioiden hoitamisesta. Omahoitaja toimii linkkinä kodin ja perheen välillä; luottamus kohdistuu usein juuri omahoitajaan herkemmin. Vanhempien on helpompi hoitaa arkaluontoisempiakin asioita omahoitajan kautta. – -.”
(LTO 11.)

”Omahoitaja on se, johon voi ensisijaisesti kääntyä tärkeissä asioissa. Käytännössä kuitenkin ”kaikki ovat kaikkien lapsia”, koska vanhempien ja omahoitajien työvuorot voivat mennä hyvinkin ristiin. Omahoitaja pitää ja kirjaa aina vasukeskustelun ja pitää huolta lastensa kasvunkansioista.”

(LTO 6.)

”– -. Omahoitaja ja lapsi eivät vaihtelevien hoito- ja työvuorojen vuoksi ole useinkaan paikalla samaan aikaan, joten itse toiminnassa se (omahoitajuus) ei tällä hetkellä juurikaan näy.”

(LH 11.)

14 % lastentarhanopettajista ja 23 % lastenhoitajista kertoi omahoitajuuden näkyvän lähinnä hoitosuhteen alussa. Useat heistä kuvasivat tämän johtuvan nimenomaan

vuorohoidon ja omahoitajuuden yhteensovittamisen vaikeuksista. Vastaajien mukaan pyritään kuitenkin siihen, että hoitosuhteen alkaessa omahoitaja esimerkiksi ottaa lapsen ja perheen ensimmäisenä vastaan ja tutustuttaa heidät talon toimintatapoihin. Monet vastaajat mainitsivatkin, että edellä mainituista syistä johtuen heidän yksikössään käytetään omahoitajasta nimeä ”eka-aikuinen”.

”Lapselle valitaan omahoitaja ennen lapsen tutustumispäiviä. Omahoitaja ottaa vastaan lapsen ja on tiiviisti hänen kanssaan alkupäivät, jotta mahdollisimman hyvä luottamussuhde alkaisi rakentua jo heti alusta.”

(LH 136.)

”Omahoitaja tekee tutustumiskäynnin kotona, on lapsen perheen tukena aloituksessa. Lapsen aloittaessa hoidon, tekee omahoitaja pääsääntöisesti samoja vuoroja mitä lapsella. Samoja vuoroja tehdään yleensä niin kauan kuin tarve vaatii jolloin omahoitaja on joustava omissa vuoroissa, vapaissa.”

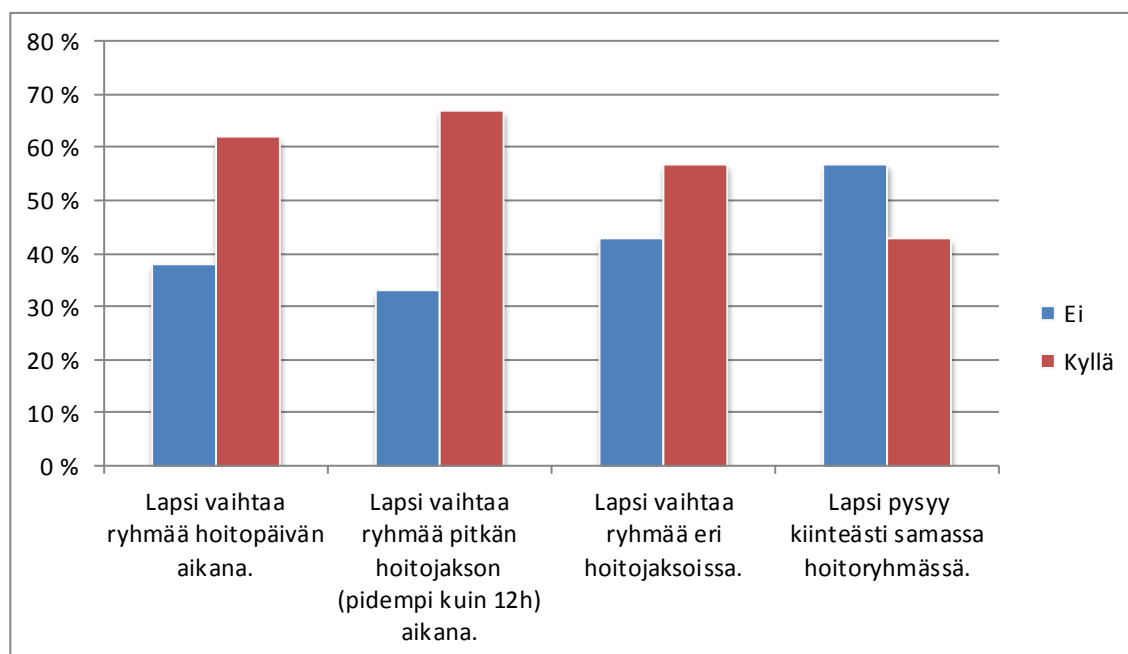
(LH 58.)

6.6 Vuorohoidossa olevien lasten ryhmäytyminen ja vertaissuhteiden syntymisen tukeminen

Lasten ryhmäytyminen

Ryhmäkokoonpanojen vaihtuvuus on lasten erilaisten ja muuttuvien hoitoaikojen vuoksi yksi vuorohoidon ominaispiirteistä. Työntekijöiden kyselyssä aihetta käsiteltiin lasten ryhmienvälisen liikkuvuuden, yksikön sisäisen ryhmäytymisen ja vertaissuhteiden syntymisen näkökulmasta. Lasten liikkuvuutta ryhmästä toiseen erimittaisten hoitojaksojen aikana kartoitettiin neljän, kuviossa 7 esitellyn käytännön toteutumisen perusteella. Vastaajat merkitsivät jokaiseen väittämään *Kyllä* tai *Ei* riippuen siitä, onko käytäntö tyypillinen heidän vuorohoitoyksikössään. Minkään väittämän kohdalla ei ole tilastollista eroa lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien välillä, joten vastaukset on käsitelty yhdessä.

Kuvio 7. Ovatko seuraavat käytännöt tyypillisiä vuorohoitoyksikössänne?

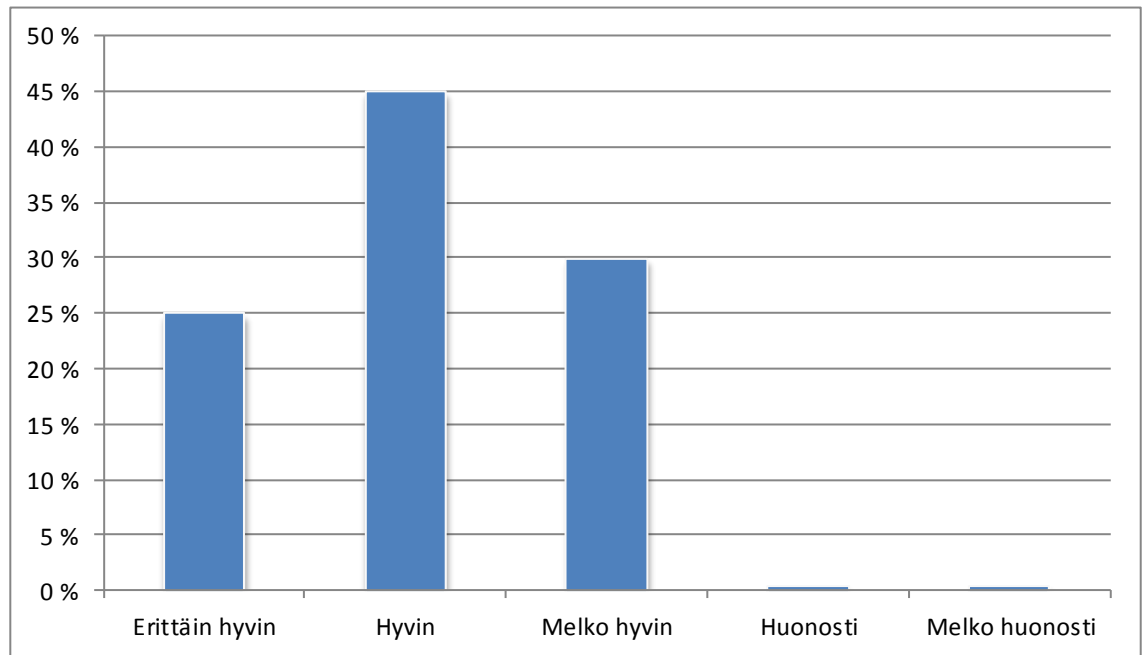


Väittämään ”Lapsi vaihtaa ryhmää hoitopäivän aikana” vastasi yhteensä 191 henkilöä. Heistä suurin osa, eli 62 % vastasi *Kyllä* ja loput 38 % *Ei*. On siis aika yleistä, että lapsi on yhden hoitopäivän aikana osa useampaa ryhmää. Käytännön yleisyyden todennukaisuutta tukee, että lähes 70 % 190 henkilöstä vastasi *Kyllä* myös väittämään ”Lapsi vaihtaa ryhmää pitkän hoitojakson (pidempi kuin 12h) aikana”. Käytäntö ”Lapsi vaihtaa ryhmää eri hoitojaksoissa” oli vastausten perusteella aavistuksen verran epätyypillisempää, 57 % vastatessa kohtaan *Kyllä*. Toisaalta tähän väittämään vastasi ainoastaan 182 henkilöä, eli 14 henkilöä jätti kohdan tyhjäksi. Viimeinen väittämä, ”Lapsi pysyy kiinteästi samassa hoitoryhmässä”, sai sekin vain 178 vastausta. Näistä yli puolet vastasi käytännön tyypillisyyteen *Ei*. Kuitenkin 43 % vastasi lapsen *Kyllä* pysyvän kiinteästi samassa ryhmässä.

Vastaajien mukaan lapsen liikkuminen ryhmästä toiseen on siis varsin yleinen käytäntö vuorohoitoyksiköissä. Vastaajia pyydettiin kuitenkin myös arvioimaan lasten ryhmäytymistä yksikössään (Kuvio 8), jolloin ilmeni, että ryhmäkoonpanojen elämisestä riippumatta lasten koettiin ryhmäytyneen pääasiassa vähintäänkin *Melko hyvin*.

Tähän kvantitatiiviseen kysymykseen vastasi yhteensä 192 henkilöä, eikä lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastausten välillä ole tilastollisesti merkittävää eroa.

Kuvio 8. Arvioi, kuinka hyvin vuorohoidossa olevat lapset ovat ryhmäytyneet yksikössänne.



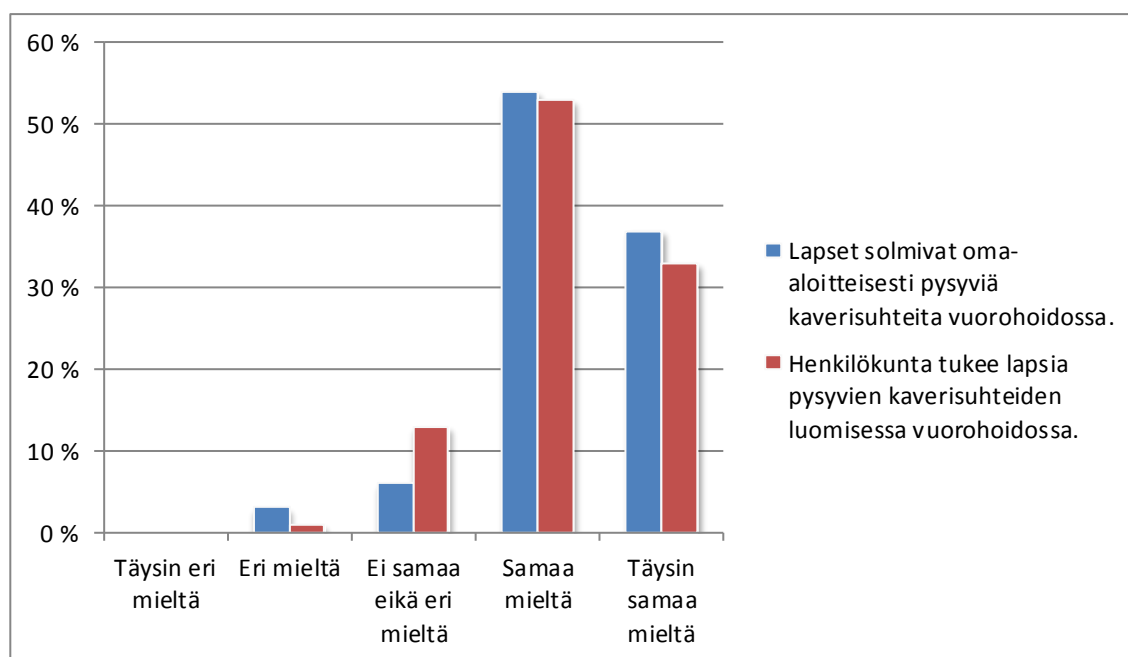
Kuviosta 8 ilmenee, että vastaajista lähes neljäsosa oli sitä mieltä, että lasten ryhmäytyminen on tapahtunut *Erittäin hyvin*. 45 % taas arvioi lasten ryhmäytyneen *Hyvin* ja 30 % *Melko hyvin*. Lasten ryhmäytyminen vuorohoitoyksiköissä nähtiin siis hyvin positiivisessa valossa, sillä ainoastaan 1 % vastaajista arvioi lasten ryhmäytyneen *Huonosti* tai *Melko huonosti*.

Kaverisuhteiden solmiminen

Vastaajien näkemyksiä lasten kaverisuhteiden solmimisesta selviteltiin lisäksi kysymällä henkilökunnan arvioita kahden väittämän toteutumisesta vuorohoidossa. Ensimmäisessä väittämässä vastaajia pyydettiin pohtimaan lasten oma-aloitteista pysyvien kaverisuhteiden muodostamista. Toinen väittämä taas koski henkilökunnan lapsille antamaa tukea pysyvien kaverisuhteiden syntymisessä. Kuviossa 9 esitellään,

miten vastaajien arviot jakautuivat molemmissa väittämässä. Kumpaankin väittämään vastasi yhteensä 194 henkilöä. Lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastauksissa ei ole tilastollista eroa kummassakaan kohdassa.

Kuvio 9. Arvioi kaverisuhteiden solmimista koskevien väittämien toteutumista tiimissäsi/yksikössäsi.



Kuviosta 9 ilmenee, että yksikään vastaajista ei ollut *Täysin eri mieltä* kummankaan väittämän kanssa. *Täysin samaa mieltä* väittämästä ”Lapset solmivat oma-aloitteisesti pysyviä kaverisuhteita vuorohoidossa” oli 37 %, ja *Samaa mieltä* hieman yli puolet vastaajista. Kuitenkin 3 % oli väittämän kanssa *Eri mieltä*, ja 6 % *Ei samaa eikä eri mieltä*. Väittämästä ”Henkilökunta tukee lapsia pysyvien kaverisuhteiden luomisessa vuorohoidossa” oli *Täysin samaa mieltä* 33 % vastaajista ja *Samaa mieltä* niin ikään hieman yli puolet, kuten ensimmäisestäkin väittämästä. Ainoastaan 1 % oli väittämästä *Eri mieltä*. 13 % vastaajista arvioi kuitenkin olevansa *Ei samaa eikä eri mieltä* väittämän kanssa.

Kaverisuhteiden solmimiseen liittyi lisäksi kvalitatiivinen kysymys, jossa vastaajat saivat vapaasti kertoa miten lasten keskinäisiä suhteita ryhmässä tuetaan. Kysymyk-

seen vastasi yhteensä 50 lastentarhanopettajaa ja 82 lastenhoitajaa. Yleisimmiksi käytännöiksi vastausten perusteella nousivat kaverisuhteiden huomioon ottaminen, kaikkien kanssa leikkimiseen rohkaiseminen, leikkiryhmiin ohjaaminen, tunnekasvatus ja sosiaalisten taitojen opetus sekä pienryhmä-toiminta. Vastaajista noin viidesosan mukaan kaverisuhteiden luonnollista syntymistä tuetaan antamalla lasten valita leikkikaverinsa pääsääntöisesti itse. Vastauksista nousi silti vahvasti esiin, että lapsia kannustetaan näkemään kaikki hyvinä kavereina, johtuen erityisesti vuorohoidon vaihtuvista ryhmäkokoontumista (24 % lastentarhanopettajista ja 32 % lastenhoitajista). 28 % kaikista vastaajista painotti kuitenkin, että syntyneitä ystävyssuhteita tuetaan antamalla niille aikaa ja huomioimalla niitä toiminnassa, muun muassa pienryhmäjakoja tai istumapaikkoja suunniteltaessa. Monen vastaajan mukaan ystävyksille pyritään järjestämään yhteistä leikkiaikaa myös silloin, kun nämä ovat eri ryhmistä. Lasten tutustumista toisiinsa vahvistetaan kiinteillä tai vaihtuvilla pienryhmillä sekä jakautumalla leikkiryhmiin eri tiloihin (34 % lastentarhanopettajista ja 12 % lastenhoitajista).

”Pyritään luomaan tilanteita joissa hyvät ystävykset saavat mahdollisuuden yhteisiin leikkeihin varsinkin silloin kun he ovat paljon eriaikaa hoidossa. Hyvät leikkikaverit saavat usein leikkiä yhdessä, mutta pyritään myös siihen että osaa leikkiä muidenkin kanssa koska se on tärkeä taito.”

(LH 80.)

”Lapset voivat tehdä asioita tutun kaverin kanssa; saavat istua vierekkäin; levätä lepoaikailla vierekkäin. Haluamme kuitenkin, että lapsilla on jotain kontaktia kaikkiin lapsiin, joten vaihdamme istumajärjestystä ja pienryhmiä tarvittaessa.”

(LTO 35.)

”Lapset saavat itse sopia leikkikaverinsa mahdollisuuksien rajoissa. Olemme myös vanhempien toiveista vaihtaneet perheiden puhelinnumeroita, jotta lapset voisivat tavata myös vapaa-ajalla tai hoitosuhteen loppuessa.”

(LH 33.)

Vaikka vastaajien mukaan onkin melko yleistä, että lapset saavat valita itse leikkikaverinsa, mainitsi 24 % lastentarhanopettajista ja 20 % lastenhoitajista aikuisten myös

välillä jakavan lapsia leikkiryhmiin sekä tarvittaessa auttavan lapsia löytämään kavereita. Vastaajien mukaan näin aremmatkaan eivät jää leikkien ulkopuolelle.

”Katsotaan, että kaikille löytyy leikkeihin aina kaveri. Vaihdeltaan pienryhmien jäseniä. Aikuinen ohjaa ”yhteiselo” tarvittaessa.”
(LTO 44.)

”Autetaan tarvittaessa alkuun kaverien kanssa. Ollaan kuulolla kaikissa tilanteissa. Kaikki leikkii kaikkien kanssa, ketään ei saa jättää yksin eikä kiusaamista hyväksytään.”
(LH 79.)

26 % lastentarhanopettajista sekä 17 % lastenhoitajista mainitsi aikuisten tuen ja läsnäolon lasten leikeissä olevan muutenkin tärkeää. Aikuiset muun muassa auttavat ratkomaan ristiriitoja, ja sosiaalisia taitoja harjoitellaan muutenkin esimerkiksi tunnekasvatuksen avulla.

”Jatkuvasti kehitetään pettymyksensietokykyä ja pahanmielen kanavoimiskeinoja, asetutaan kaverin osaan; miltäköhän tuo mahtoi toisesta nyt tuntua. Ikäryhmän mukainen toiminta, oma kerho jonne yhteisesti keksitään sisältöä.”
(LTO 24.)

”– . Aikuisen mukaantulo leikkiin, jatkoideoiden jalostaminen yhdessä lasten kanssa. Yhdessä tekemisen korostaminen: yhteistyö on voimaa. Tunnekortit ja – mittari, tunteista keskusteleminen.”
(LTO 56.)

”– . Luetaan kirjoja kavereudesta, ystäväyydestä, yksinäisyydestä ja keskustellaan niistä lasten kanssa joko ohjattuna toimintana tai vapaan toiminnan yhteydessä.”
(LH 2.)

Muutamit vastaajat nostivat kuitenkin esiin vuorohoidon ja vaihtuvien ryhmien aiheuttamat haasteet lasten kaverisuhteiden muodostumiselle. Asialla nähtiin silti olevan positiivisiakin puolia lasten sosiaalisten taitojen kehittymisen kannalta.

”Vuorohoitolasten vuorovaikutus- ja kaverisuhteet ovat haasteellisempia kuin päiväpäivähoidossa. Tämän takia vuorohoitolapset ovat yleensä avoimempia ja tottuvat leikkimään eri kavereiden kanssa. Aina ei ole

paikalla sitä ”yhtä ainoaa parasta kaveria”, joten on hyvä opetella leikkimään/toimimaan useiden eri (+ eri-ikäisten) lasten kanssa. – -.”
(LTO 22.)

”Lapset tuntuvat hyväksyvän hienosti sen, että ”paras” kaveri ei ole tänään paikalla. Ovat oppineet, että näkevät sitten jonain toisena päivänä. Mielestäni ympärivuorokautinen päiväkotitoi opettaa lapsia sosiaalisuuteen paremmin tästä syystä.”
(LH 25.)

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä luvussa tarkastellaan saatuja tutkimustuloksia ja vertaillaan niitä aiempiin tutkimuksiin. Tuloksia tarkastellaan myös tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden näkökulmasta. Tämän jälkeen arvioidaan tutkimuksen toteutusta ja hyödynnettävyyttä nostamalla esille myös opinnäytetyön tekijän mielestä mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Luvun lopusta löytyy opinnäytetyön tekijän omaa pohdintaa tutkimuksesta sekä opinnäytetyöprosessista.

7.1 Tutkimustulosten tarkastelua

Tässä opinnäytetyössä haluttiin selvittää, kuinka lapsen varhaisia vuorovaikutustaitojen sekä turvallisuuden tunteen kehittymistä tuetaan vuorohoidossa. Tarkastelun keskiössä olivat erityisesti lapsen kiintymyssuhteet vanhempiin ja työntekijöihin, lasten väliset vertaissuhteet sekä omahoitaja-käytännön toteuttaminen. Tutkimustulosten analyysissa vertailtiin myös lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastausten mahdollisia tilastollisesti merkittäviä eroavaisuuksia ristiintaulukoinnin avulla.

Lastentarhanopettajat (N=58) ja lastenhoitajat (N=138) muodostivat opinnäytetyön tutkimuksellisen otoksen. Vastaajista huomattavasti suurin osa oli siis lastenhoitajia. Vilkan (2007) mukaan mitä suurempi otos on, sitä paremmin se vastaa perusjoukkoa. Näin ollen myös tutkimustulosten luotettavuus paranee lukumäärältään suuren otoksen myötä, kun taas pienen otoksen vaarana on tulosten sattumanvaraisuus. (Mts. 57.) Perheet 24/7 – hankkeen työntekijöiden web-kyselyyn saatiin suhteellisen

paljon osallistujia. Se, että lastentarhanopettajia osallistui tutkimukseen alle puolet vähemmän kuin lastenhoitajia kuvastaa alan todellisuutta siitä, että vuorohoitoyksiköissä työskentelee enemmän lastenhoitajia kuin lastentarhanopettajia. Sekä strukturoituihin että avoimiin kysymyksiin jätettiin kuitenkin toisinaan vastaamatta, mikä osaltaan pienentää otosta molemmissa ammattiryhmissä ja siten vähentää myös tutkimuksen luotettavuutta. Luonnollisesti vastausprosentit vaihtelivat kysymyskohtaisesti molemmissa ammattiryhmissä. Suhteessa vastaajien lukumäärään erityisesti lastenhoitajat jättivät jostain syystä avoimia kysymyksiä tyhjäksi. Tästä kadosta johtuen lastenhoitajien näkökulmat avoimissa kysymyksissä eivät kovin voimakkaasti painotu verrattuna lastentarhanopettajien vastauksiin, vaikka kyselyyn osallistuihin huomattavasti enemmän lastenhoitajia kuin lastentarhanopettajia.

Tämän opinnäytetyön aihealueeseen rajatuissa kysymyksissä ei ilmennyt juuri eroja ammattiryhmien vastausten välillä. Suurimmat erot liittyivätkin siihen, mitä työvuoroja vastaajat tekevät. Tämä johtuu siitä, että lastentarhanopettajat työskentelevät pääsääntöisemmin päivävuoroissa, kun taas lastenhoitajien työvuorot jakautuvat tasaisemmin ympärivuorokautisen päivähoitoyksikön kaikille työvuoroille. Muut tilastollisesti merkittävät erot vastaajaryhmien välillä koskivat henkilökunnan pysyvyyttä ja turvallisten aikuisten määrän arviointia, vanhempien ja henkilökunnan väliseen viestittämiseen liittyneitä käytäntöjä hoitojakson aikana sekä huolta lasten turvallisuuden tunteen vaarantumisesta päivähoidossa. Tämän opinnäytetyön aihealueeseen rajatuista kysymyksistä ja erityisesti niistä, joissa oli tilastollisesti merkittävää eroa ammattiryhmien välillä, on havaittavissa, että lastentarhanopettajat olivat vastauksissaan kriittisempiä kuin lastenhoitajat.

Luonnollisesti edellä mainittuihin eroihin vaikuttaa osaltaan se, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt työskentelevät hyvin monissa eri vuorohoitoyksiköissä. On myös mahdollista, että jonkun tai joidenkin vuorohoitoyksiköiden näkökulmat tulevat muita vahvemmin esille, mikäli osallistumisaktiivisuuden tasot ovat vaihdelleet suuresti eri yksiköiden välillä. Tutkimustuloksiin vaikuttaa, että eri yksiköissä henkilökunnan pysyvyys voi syystä tai toisesta vaihdella suurestikin, samoin kuin yksikön koko vaikuttaa siihen, kuinka paljon lapsilla on työntekijöitä ympärillään. Vastaajien

oma persoonallisuus ja kokemukset vaikuttavat myös tulkintaan siitä, onko lapsella heidän mielestään riittävästi turvallisia hoitajia hoitojaksojensa aikana. Lisäksi yksiköiden erilaiset käytännöt ja toimintatavat liittyvät siihen, kuinka tiivistä yhteydenpito henkilökunnan ja vanhempien välillä hoitojakson aikana on. Huolen suuruus lapsen turvallisuuden tunteen vaarantumisesta vuorohoidossa saattaa johtua vastaajan omasta emotionaalisesta vastaanottavuudesta, aiemmista kokemuksista, koulutuksesta tai kysymyksen tulkinnasta.

Seuraavaksi tarkastellaan tutkimustulosten johtopäätöksiä aihealueittain luokiteltuna.

Turvallisuuden tunne

Tutkimustulosten mukaan lasten turvallisuuden tunnetta vuorohoidossa tuetaan monin eri käytännöin, ja yleisesti ottaen vastaajat kokivat, että heidän on mahdollista tukea lapsen turvallisuuden tunnetta päivähoidossa. Erittäin oleellisesti vastauksista nousee esiin aikuisten läsnäolo ja syliin ottaminen lasten tarpeiden mukaan, jotta lapset voivat luottaa aikuisen antamaan turvaan ja huolenpitoon. Turvaa hoitojakson aikana lapset saavat lisäksi esimerkiksi perheenjäsenten valokuvista tai omista leluisista. Myös selkeä päivärytmi vahvistaa lasten turvallisuuden tunnetta. Samoilla linjoilla on myös Lehtomäki (2013, 69) omassa tutkimuksessaan: rutiinit ja tuttu päivärytmi tuovat luotettavuutta vuorohoidossa olevan lapsen arkeen. Myös tämän opinnäytetyön tutkimustulosten valossa voidaan kuitenkin olettaa, että pysyvien rutiinien mahdollistaminen vuorohoidossa olevalle lapselle on haastavaa siitäkin huolimatta, että päiväkodin vuorokausirytmii pysyy hyvin rutiininomaisena. Vaihtuvan mittaiset hoitojaksot katkaisevat aina lapsen päivärytmin, eikä lapsella ole välttämättä viikon aikana kahta samaa aikataulua toteuttavaa vuorokautta. Kuinka lapsi jäsenteää mielessään arkeaan, mikäli kotona ja/tai päiväkodissa käydään toisinaan vain kääntymässä, kun taas joskus jäähdään jopa useammaksi vuorokauiseksi yhtäjaksoisesti? Turvallisuuden tunteen tukemisessa tulisi myös aina huomioida lasten erilaiset temperamentit, sillä kuten tässä opinnäytetyössäkin on aiemmin kerrottu, temperamentti

vaikuttaa muun muassa lapsen tapaan sopeutua vaihtuviin tilanteisiin sekä eroon vanhemmasta.

Vuorohoidon ympäristöä koskevilla järjestelyillä voidaan myös tukea lasten turvallisuuden tunnetta. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että vuorohoidon ilmapiiri on kodinomainen, vaikka viidesosa vastaajista olikin eri mieltä asiasta. Vuorohoitoa pidettiin myös enimmäkseen kiireettömänä ja kodinomaisena, mutta viidesosa esitti tästäkin asiasta eriävän mielipiteen. Olisi mielenkiintoista tietää, painottuivatko kriittisemmät mielipiteet aina tiettyihin vuorohoitoyksiköihin, vai johtuuko vastausten eroavaisuus vastaajien tulkinnoista. Tilastollisesti merkittävää eroa ammattiryhmien välillä on kuitenkin siinä, että lastentarhanopettajat ovat lastenhoitajia enemmän huolissaan lasten turvallisuuden tunteen ja hyvinvoinnin vaarantumisesta päiväkodissa. Molemmista ammattiryhmistä yli puolet ei kuitenkaan ollut asiasta huolissaan.

Lasten turvallisuuden tunnetta tuetaan myös henkilökunnan työvuorojärjestelyllä pääsääntöisesti hyvin usein tai usein. Yleinen käytäntö on myös, että lapsille kerrotaan ennakoivasti henkilökunnan työvuoroista, jolloin lapsi tietää, ketkä hoitavat häntä hoitojakson aikana. Lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat olivat edellä mainituista seikoista samoilla linjoilla. Tästä herää kuitenkin kysymys, kuinka henkilökunnan työvuoroista käytännössä kerrotaan eri aikoihin hoitoon tuleville lapsille. Kaikki eivät ole paikalla ohjattujen toimintatuokioiden aikaan, jolloin päivän aikatauluista olisi yksinkertaista kertoa koko ryhmälle samalla kertaa. Asia on kuitenkin tärkeä, sillä myös Hannuniemen (2011, 76) tutkimuksen mukaan henkilökunnan työvuoroja järjestelemällä pyritään vakauttamaan vuorohoidon arjen muutoksia ja lasten kanssa käydään päivittäin läpi paikalla olevat sekä paikalle vielä tulevat henkilöt.

Tilastollisesti merkittävää eroa tutkimustuloksissa on kuitenkin henkilökunnan pysyvyyden arvioinnissa. Vaikka molemmat ammattiryhmät arvioivatkin henkilökunnan olevan pääsääntöisesti pysyvää, kokivat lastentarhanopettajat vaihtuvuuden suuremmaksi kuin lastenhoitajat. Lastenhoitajat olivat hivenen lastentarhanopettajia positiivisempia myös arvioidessaan sitä, että lapsilla on riittävästi tuttuja ja turvallisia aikuisia hoitonsa aikana.

Tunnesuhde vanhempiin

Tutkimustuloksista ilmenee, että vanhemmista puhuminen hoitojakson aikana on todella yleinen keino lapsen ja vanhemman välisen tunnesuhteen ylläpitäjänä. Vastaa-
taajien mukaan vanhempien valokuvia katsellaan myös usein, sekä lisäksi omia leluja
ja muita tuttuja tavaroita on mahdollista tuoda päiväkotiin. Vastauksista nousee
myös esiin, että lapsen tunteet otetaan vastaan ja ikävää lohdutetaan läheisyyttä
antamalla. Saatuja tuloksia tukee myös Veijosen (2013) tekemä tutkimus. Veijosen
saamien tulosten mukaan isompien lasten kanssa puhutaan vanhemmista, kun taas
pienemmillä korostuu sylin tärkeys ikävän hetkellä. Valokuvat ja omat tavarat turval-
lisuuden tunteen luojana nousevat esille myös Veijosen tutkimuksessa. (Mts. 32–33.)
Lapsen ja vanhemman välisen tunnesuhteen kannattelemisen hoitojakson aikana on
äärimmäisen tärkeää. Tämä on huomattavissa myös Lehtomäen (2013) saamassa
tutkimustuloksessa, jonka mukaan lapsen turvallisuuden kokemus päivähoidossa on
riippuvainen lapsen tunnesuhteesta vanhempaan (mts. 66).

Erilaiset tunnekasvatus-menetelmät mainittiin myös hyvinä keinoina tukea lapsen ja
vanhemman välistä tunnesuhdetta. Kuvien avulla eron käsitteleminen tai vanhempiin
puhelimitse yhteydessä oleminen on myös suhteellisen yleinen käytäntö, sillä vastaa-
jista suurimman osan mukaan käytäntöä toteutetaan vähintäänkin joskus. Vain pie-
nen osan mielestä käytäntöä ei toteuteta koskaan. Sen sijaan viestien lähettäminen
vanhemmille hoitojakson aikana vaikuttaa vaihtelevammalta käytännöltä, sillä tässä
ammattiryhmien vastaukset eroavat tilastollisesti toisistaan. Harvinaisinta molempi-
en mukaan kuitenkin on, ettei käytäntöä koskaan toteutettaisi. On varmasti syytä
olettaa, että viestien lähettämiseen saattavat vaikuttaa taloudelliset syyt ja kuntien
erilaiset säästämiskäytännöt asian suhteen. Toisaalta käytännön yleisyyteen saatta-
vat vaikuttaa myös tapauskohtaiset erot eri toimintayksiköiden välillä.

Tunnesuhde työntekijöihin

Tärkein tapa tukea lapsen tunnesuhdetta työntekijöihin on tämän opinnäytetyön
tutkimustulosten mukaan läheisyyden antaminen ja aito läsnäolo, sillä turvallinen

yhteys syntyy lapsen sensitiivisestä kohtaamisesta. Fyysisen ja henkisen läsnäolon merkitystä lapsen ja työntekijän välisen kiintymyksen luojana painottaa tutkimuksessaan myös Veijonen (2013, 33). Myös Mattilan (2011) mukaan päivähoidon työntekijöillä on vanhempien rinnalla merkittävä rooli lapsen elämässä. Aina lapsi ei saa kohtoa riittävästi turvaa ja tällöin ammattihenkilöt voivat paikata tuota vajetta. (Mts. 62.) Lapsen ja työntekijän välisen tunnesuhteen vahvistaminen on siis tärkeää hyvin monesta syystä. Kuten tässäkin opinnäytetyössä on useaan otteeseen nostettu esiin, tarvitsevat kaikki lapset kiintymyssuhteita päivähoidossa kyetäkseen tuntemaan olonsa turvalliseksi ollessaan erossa vanhemmistaan.

Vuorohoidossa työntekijöiden liikkuvuus on kuitenkin suurta, joten kaikkien aikuisten on tärkeää tuntea lapset ja noudattaa yhteisiä pelisääntöjä. Näin lapsella on turvallinen olo kenen tahansa aikuisen seurassa. Tästäkin huolimatta opinnäytetyön tutkimustulokset osoittavat, että lapsen mahdollista erityistä kiintymyssuhdetta johonkuhun tiettyyn työntekijään kunnioitetaan. Tutkimustulos on linjassa Rusasen (2011, 198) kanssa siinä, että lapsi tarvitsee aina yhden ensisijaisen kiintymiskohteen läheleensä. Tämän opinnäytetyön tutkimustulosten mukaan läheisimmiksi lapsille muodostuvatkin oman ryhmän aikuiset, mitä tuetaan esimerkiksi pyrkimyksellä pysyvään henkilökuntaan. Tärkeänä pidetään myös sitä, että lapsi kykenisi ennakoimaan aikuisten työvuorojen vaihtumista. Ainakin toisinaan vuorohoitoyksiköissä työskentelee myös kiinteää työvuoroa tekeviä henkilöitä.

Omahoitajuus

Tutkimustulosten mukaan vuorohoidossa olevalle lapselle nimetään omahoitaja pääsääntöisesti hyvin usein, mutta suhteellisen yleistä on myös, ettei käytäntöä toteuteta koskaan. Omahoitajan tehtäviin kuuluu vastaajien mukaan todella usein vastuu lapsen varhaiskasvatuskeskusteluista. Tutkimustulosten mukaan työntekijät pitävät omahoitajan roolia yhdyshenkilönä perheen ja päivähoidon välillä tärkeänä, vaikka vastuu lapsista jaetaan vuorohoidossa tasapuolisesti. Myös Enroth (2012) sai vastaavanlaisia tutkimustuloksia tutkiessaan omahoitajuuden toteutumista kahdessa vuorohoitoyksikössä. Enrothin mukaan omahoitajuus on yleinen ja käytetty mene-

telmä, jota pienryhmätoiminta ja keskustelut vanhempien kanssa tukevat. Enroth nosti kuitenkin esiin, että vain puolet vastanneista kertoi voivansa tarpeen tullen olla aina yhteydessä omahoidettaviensa vanhempiin. (Mts. 42–43.) Tämän tutkimuksen tuloksissa kuitenkin omahoitajan roolia kasvatuskumppanuuden toteuttajana korostettiin, vaikka lapsista huolehditaankin tasapuolisesti.

Haasteita omahoitajuuden toteuttamiselle aiheuttaa työ- ja hoitovuorojen vaihtelevuus. Saman huomasi omassa tutkimuksessaan myös Enroth (2012, 44). On huomionarvoista, että vaikka omahoitajuuden toteuttaminen onkin haastavaa, pidetään sitä kuitenkin niin suuressa arvossa, että käytännön toteuttamista harjoitetaan suhteellisen usein. Tämän opinnäytetyön tutkimustulosten mukaan omahoitajuus näkyykin vuorohoidossa melko usein eniten aivan hoitosuhteen alussa, jolloin ”eka-aikainen” ottaa lapsen ja perheen vastaan ja tutustuttaa heidät talon toimintaan. Salmisen ja Tynnisen (2011, 15) mukaan omahoitaja luokin lapseen sen turvallisuuden tunteen perustan, jonka syntymisen jälkeen lapsi kykenee turvautumaan myös muihin työntekijöihin. Myös Veijosen (2013, 34) mukaan erityisesti pienimmät lapset kiintyvät aluksi vain yhteen työntekijään ja usein siihen, joka viettää lapsen kanssa aikaa tämän hoitosuhteen ensimmäisinä päivinä. Tutkimustulokset ovat samassa linjassa Kallandin (2011, 158) kanssa siinä, että joutuessaan eroon vanhemmastaan lapsi tarvitsee jonkun korvaavan kiintymyksen kohteen.

Ryhmäytyminen ja vertaissuhteet

Opinnäytetyön tutkimustuloksista ilmenee, että molempien ammattiryhmien mukaan vuorohoidossa on yleistä, että lapsi vaihtaa ryhmää sekä yhden hoitopäivän että pitkän hoitojakson aikana. Lapsen pysyminen kiinteästi samassa hoitoryhmässä on vastaajien mukaan harvinaisempaa kuin tämän liikkuminen ryhmien välillä. Tästäkin huolimatta lasten koettiin ryhmäytyneen pääasiassa vähintään hyvin, ja vain hyvin pieni osa vastaajista oli sitä mieltä, että ryhmäytymistä ei ole kunnolla tapahtunut.

Lasten oma-aloitteisten vertaissuhteiden solmiminen nähtiin myös hyvin onnistuvana asiana, ja vain pieni vastaajajoukko oli asiasta eri mieltä. Ahon ja Viljakaisen (2013,

49) tutkimuksen mukaan vuorohoidossa olevilla lapsilla on lasten vanhempien arvion mukaan kuitenkin tavallisessa päivähoidossa oleviin lapsiin verrattuna enemmän ongelmia vertaissuhteissaan. Veijosen (2013, 34–35) mukaan työntekijät tukevat lasten vertaissuhteita menemällä itse leikkiin mukaan, rohkaisemalla näitä sekä jakamalla lapsia leikkiryhmiin. Sama tulos on nähtävissä myös tämän opinnäytetyön tuloksissa, eli aikuisten tuki ystävyysuhteiden solmimisessa koetaan tärkeäksi. Hyväksi keinoksi esitettiin muun muassa, että lapsille annetaan vapaus valita leikkikaverinsa, vaikka ryhmäkoonpanojen vaihtuvuuden vuoksi vuorohoidossa kannustetaan lapsia tottumaan kaikkien kanssa leikkimiseen. Syntyneet ystävyysuhteet pyritään useiden vastaajien mukaan huomioimaan toiminnassa esimerkiksi pienryhmäjoissa sekä antamalla lasten hakea leikkikavereita myös muista ryhmistä.

Vuorohoito asettaa vertaissuhteiden syntymiselle omat haasteensa. Vuorohoidossa olevalle lapselle on vastaajien mukaan suhteessa vaikeampaa solmia pysyviä ystävyysuhteita eriävien hoitoaikojen vuoksi. Toisaalta samasta syystä lasten koetaan oppivan sosiaalisesti taitaviksi toimijoiksi, sillä lapset tottuvat toimimaan erilaisten ihmisten kanssa. Näin heidän sosiaaliset taitonsa vahvistuvat. On mielenkiintoista huomata, että riippumatta edellä mainituista haasteista, kyselyyn osallistuneiden työntekijöiden vastausten mukaan lasten ryhmäytyminen tapahtuu pääasiassa hyvin. Ristiriitaisuutta vahvistaa myös se, että lasten kerrottiin vaihtavan ryhmää hyvin usein. Kiinnostavaa onkin pohtia, kuinka lapsi todellisuudessa mieltää ympärillään alati vaihtuvan ryhmän, vaikka tämä näennäisesti tilanteeseen sopeutuisikin ja osaisi löytää leikkikavereita tilanteessa kuin tilanteessa.

Myös Hannuniemi (2011) havaitsi tutkimuksessaan vuorohoidon haasteet lasten tutustumiselle: Tutustuminen vie aikaa, ja lisäksi vapailta paluu tai kesken päivän hoitoon tuleminen saattaa vaikuttaa lasten väliseen vuorovaikutukseen. Aikuisen läsnäolo vapaan toiminnan tilanteessa auttaa lapsia leikkiin pääsyssä ja johdattelee leikkiä eteenpäin. (Mts. 77.) Aikuisen tuki leikkitalanteissa koetaan merkitykselliseksi myös tämän opinnäytetyön tutkimustulosten mukaan. Vastauksista nousee esiin, että lapset tarvitsevat usein aikuisen läsnäoloa leikin onnistumiseksi. Aikuiset voivat myös jakaa lapsia sopiviin leikkiryhmiin, mikä vahvistaa ryhmäytymistä. Myös Keltikangas-

Järvinen (2012, 153) korostaa aikuisen tuen merkitystä erityisesti pienimpien lasten vertaisryhmissä, sillä alle kolmevuotiaiden sosiaaliset taidot eivät itsestään selvästi kehity liian suurissa ryhmissä, vaan ilman aikuisen tukea ne voivat pikemminkin taantua.

7.2 Tutkimuksen toteuttamisen arviointi

Tutkimusetiikan tärkeimpiä normeja on ihmisen yksityisyyden kunnioittaminen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi tutkittavan anonymiteetin säilyttämistä tutkimusjulkaisuis-
sa sekä tutkivan itsemääräämisoikeutta siinä, mitä tietoja hän haluaa antaa itsestään tutkimukseen. Tutkittavien tiedot eivät myöskään saa joutua ulkopuolisten käsiin. (Kuula 2006, 124–125, 127.) Tämä opinnäytetyö on kirjoitettu siten, että yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa tekstistä. Vastaajilla oli myös vapaus jättää kyselystä kohtia tyhjäksi, mikäli he eivät halunneet vastata johonkin kysymykseen. Analyysia aloittaessaan opinnäytetyön tekijä tulosti tutkimusaineistonsa työn helpottamiseksi, mutta tulosteet säilytettiin ulkopuolisten henkilöiden ulottumattomissa. Tulosteet poltettiin työn valmistuttua ja sähköiset aineistot poistettiin samalla pysyvästi tietokoneelta. Koska vastaajia oli myös oikeaoppisesti tiedotettu kyselyn kokonaistavoitteista, tarkoituksesta ja säilyttämisestä, voidaan todeta, että opinnäytetyö on toteutettu hyvää tutkimusetiikkaa noudattaen.

Kyselytutkimuksella on mahdollista kerätä laaja aineisto, sillä kyselyllä voidaan tavoittaa suuri vastaajajoukko ja samalla lomakkeella voidaan tarkastella monia eri teemoja. Tutkimusmenetelmänä kysely on lisäksi tehokas, sillä se säästää tutkijan aikaa ja vaivaa sekä aineiston keruussa että analysoinnissa. (Hirsjärvi ym. 2009, 195.) Perheet 24/7-hankkeen työntekijöiden web-kyselyssä tutkimusmenetelmän valinta oli onnistunut, sillä kyselyllä tavoitettiin kerralla kaikki hankkeen yhteistyökumppaneina toimineet vuorohoitoyksiköt ja vastaajia saatiin suhteellisen paljon. Kysymysten lukumäärä oli myös suuri, ja ne liittyivät lukuisiin eri teemoihin. Näin kyselyllä kyettiin siis kartoittamaan vuorohoidon arkea varsin monipuolisesti. Koska vastaaminen tapahtui verkossa, oli aineisto jo valmiiksi sähköisessä muodossa, mikä helpotti aineiston käsittelyä. SPSS-ohjelmisto puolestaan yksinkertaisti aineiston analysointia.

Kyselytutkimuksella on kuitenkin myös haittapuolensa. Vaaroja ovat esimerkiksi, että vastaajien huolellisuudesta tai aiheeseen perehtyneisyydestä ei voida olla varmoja, väärinkäsityksiä ja vastaamattomuutta saattaa esiintyä, sekä lisäksi hyvän lomakkeen laatiminen vaatii tutkijalta paljon tietoa ja taitoa. (Hirsjärvi ym. 2009, 195.) Perheet 24/7-hankkeen työntekijöiden web-kyselyyn osallistuneet henkilöt haettiin suomalaisista vuorohoitoyksiköistä, joiden henkilökunnat olivat jo tietoisia hankkeesta. Näin ollen voidaan olettaa, että vastaajat tunsivat kyselyn aihealueen hyvin. Tästäkin huolimatta kato erityisesti avoimissa kysymyksissä nousi toisinaan suureksi. Kyselytutkimukselle ominaiseen tapaan jää arvoitukseksi, johtuiko kato vastaajien paneutumattomuudesta, kysymyksen turhaksi kokemisesta, väsymyksestä vai jostain muusta syystä. Yleisesti ottaen strukturoituihin kysymyksiin vastatessa on vaikea arvioida, kuinka vastaajat ovat eri vastausvaihtoehdot tulkinneet: toisinaan vastausvaihtoehdot voivat tuntua olevan hyvin lähellä toisiaan, ja toisinaan itselle sopivaa vaihtoehtoa ei ehkä löydy. Tämän tutkimuksen tapauksessa kyselylomakkeen laati projekti-ryhmä. Näin ollen lomakkeen työstäminen ei ollut vain yhden henkilön vastuulla, vaan siinä on voitu hyödyntää usean henkilön asiantuntemusta.

Tutkimuksen luotettavuus koostuu objektiivisuudesta eli puolueettomuudesta, reliabiliudesta eli tulosten toistettavuudesta sekä validiudesta eli tutkimusmenetelmän pätevyydestä (Hirsjärvi ym. 2009, 231; Vilkkä 2007, 16). Tämän opinnäytetyön tekijä ei ole tavannut tutkimukseen osallistuneita henkilöitä, joten tutkijan etäisyys tutkittaviin on muodostunut luonnostaan. Lisäksi tutkimusaineisto on analysoitu puolueettomasti ilman ennakko-oletuksia. Tutkimustuloksia voidaan myös pitää joissain määrin toistettavina ainakin ammattiryhmien välisen vertailun suhteen, sillä ristiintaulukoinnissa X^2 -testi todisti erojen yleistettävyyttä. Muilta osin tutkimuksen toistettavuudesta ei voida kuitenkaan olla täysin varmoja, tosin merkille pantavaa on, että tutkimustulokset ovat samassa linjassa aiempien tutkimusten tulosten kanssa. Perheet 24/7 – hankkeen työntekijöiden web-kyselyä voidaan pitää validina, sillä kuten tässä alaluvussa on jo perusteltu, valittu tutkimusmenetelmä voidaan katsoa päteväksi. Tutkimustulokset antavat myös hyvin kuvaa suomalaisessa vuorohoidossa

käytetyistä, lapsen sosioemotionaalisen kehitystä tukevista käytännöistä sekä niihin vaikuttavista haasteista.

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää, kuinka lapsen varhaisia vuoro-vaikutustaitoja ja turvallisuuden tunnetta tuetaan vuorohoidossa, kiinnittäen huomiota erityisesti lapsen kiintymys- ja vertaissuhteisiin. Tutkimustehtävä toteutui hyvin, sillä opinnäytetyön kappaleessa 5.2 määriteltyihin tutkimuskysymyksiin saatiin kaikkiin vastauksia sekä strukturoitujen että avoimien kysymysten kautta. Erityisesti avoimista vastauksista oli havaittavissa, että vastaukset jakoutuivat hyvin kattavasti ja esiin nousi useita erilaisia, hyviksi havaittuja käytäntöjä. Tämän opinnäytetyön aihealueen kysymyksistä ei siis noussut esiin vain yhtä tai kahta tiettyä asiaa, vaan tutkimuskysymyksiin saatiin monipuoliset vastaukset.

Tässä opinnäytetyössä vertailtiin lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastauksia silloin, kun tilastollisen riippumattomuustestin mukaan vastauksissa oli tilastollisesti merkittävää eroa. Tämän opinnäytetyön aihealuetta koskeneissa kysymyksissä ei ilmennyt eroa kuin muutamassa kysymyksessä. Näitä eroavaisuuksia vastauksiin saattavat tuoda eri vuorohoitoyksiköiden vaihtelevat toimintatavat ja käytännöt. Myös vuorohoitoyksikön koko saattaa vaikuttaa joihinkin vastauksiin, sillä pienemässä yksikössä ryhmäkoot voivat ehkä olla pienempiä ja henkilökunnan vaihtuvuuskin mahdollisesti pienempää. Erojen syntyyn voivat hyvin vaikuttaa lisäksi kysymyksen tulkintaerot sekä vastaajien yksilölliset arviot monivalintakysymyksissä. Kokonaisuudessaan tämän opinnäytetyön aihealueen kohdalla voidaan kuitenkin todeta, että lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien näkemykset eivät juuri eroa toisistaan.

7.3 Tutkimuksen hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet

Ennen Perheet 24/7 – hanketta ei epäsäännöllisen työajan ja/tai vuorohoidon vaikutuksesta lasten ja perheiden hyvinvointiin löytynyt vielä paljon suomalaista tutkimustietoa. Hankkeen aikana toteutetut tutkimukset ja julkaistut raportit paikkaavat tuota puutosta, mutta aihetta tulee ehdottomasti tutkia lisää myös jatkossa. Tämä opinnäytetyö antaa kuvaa suomalaisten lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien näke-

myksistä ja kokemuksista vuorohoidossa olevien lasten varhaisten vuorovaikutussuh-
teiden sekä turvallisuuden tunteen tukemisesta. Vuorohoidon haasteellisuus näissä
teemoissa nousee kuitenkin esille sekä opinnäytetyön teoriaosuudessa että tutki-
mustulosten analyysissa. Tutkimustuloksissa esitellään monenlaisia, vastaajien mie-
lestä toimiviksi havaitsemia käytäntöjä, joilla lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia
tuetaan vuorohoidossa. Näistä käytännöistä voi kuka tahansa varhaiskasvatuksessa
työskentelevä saada tukea omille ratkaisuilleen tai saada jopa uusia ideoita työnsä
toteuttamiseen.

Tutkimustulosten mukaan omahoitajuus on yleisesti toteutettu käytäntö vuorohoi-
dossa. Työ- ja hoitovuorojen vaihtuvuus kuitenkin asettaa käytännön toteuttamiselle
omat haasteensa. Hyvä jatkotutkimuskohde voisikin olla, miten vanhemmat kokevat
omahoitajuuden toimivuuden ja tärkeyden, ja minkälaisia asioita vanhemmat mie-
luummin käsittelisivät aina saman ihmisen kanssa. Aihetta voisi myös tutkia lasten
näkökulmasta tarkastelemalla lapsen kiintymyssuhteita päivähoidossa: nouseeko
omahoitaja lapsen silmissä tärkeämmäksi kuin muut aikuiset, vai onko omahoitajuu-
della lapselle suurta merkitystä sen suhteen, kehen hänen voimakkain tunnesuh-
teensa päivähoidossa kohdistuu?

Erilaiset tunnekasvatus-menetelmät mainittiin myös usein hyvinä käytäntöinä esi-
merkiksi lasten ikävän tunteiden purkamiseen. Valmiita tunnekasvatus-menetelmiä
on olemassa paljon, ja erilaisia tunteita käsitteleviä lastenkirjojakin löytyy valtavasti.
Kiinnostava tutkimusaihe olisikin mielestäni kartoittaa nimenomaan tunnekasvatusta
vuorohoidossa: käytetäänkö jotain valmiita menetelmiä tai onko havaittu tarvetta
tehdä niistä erityisesti vuorohoitoon sopivia variaatioita? Vaihtuvien ryhmäkoko-
panojen keskellä olisi mielenkiintoista myös kartoittaa sitä, kuinka tunnekasvatusta
käytännössä toteutetaan, eli tapahtuuko sitä lähinnä arjen toiminnan keskellä vai
järjestetäänkö aiheen tiimoilta esimerkiksi pienryhmätuokioita.

Tutkimustuloksista nousi esiin, että vastaajat arvioivat vuorohoidossa olevien lasten
oppivan sosiaalisiksi ja tulevan helposti toimeen kaikkien kanssa. Lapset tottuvat siis
vaihtuviin ryhmäkokoontumisiin ja leikkikavereihin. Hyvä jatkotutkimusaihe olisikin

vuorohoidon vaikutuksen tutkiminen esimerkiksi kouluun siirtyvien lasten ryhmäytymiseen. Olisi mielenkiintoista tarkastella myös, miten vuorohoidossa muuttuviin ryhmiin tottuneet lapset sopeutuvatkin jatkossa kiinteään luokkajakoon. Hyvä tutkimuskohde olisi lisäksi tarkastella vuorohoidossa olleiden lasten ystävyysuhteita koulumaailmassa: onko heidän muita helpompi solmia pysyviä ystävyysuhteita vai ei, tai tuleeko heistä tasavertaisesti kaikkien kavereita sen sijaan, että ystävyysuhteet olisivat valikoidumpia?

Hyvä tutkimuskohde olisi myös, miten perheiden arki mahdollisesti muuttuu lapsen aloittaessa koulun, jolloin elämään tulee siltä osin aiempaa pysyvämpi rytmi. Rutiinit ovat tärkeitä lapsen turvallisuuden tunteen kannalta, kuten tässä opinnäytetyössäkin on todettu. Lapsen näkökulmasta hänen aiemmat rutiininsa saattavat kuitenkin muuttua suurestikin, kun hän jatkossa onkin säännölliseen aikaan koulussa. Näin ollen lasten sopeutumista uuteen tilanteeseen olisi mielenkiintoista ja tärkeää tutkia, sillä ensimmäisten kouluvuosien sujuvuudella voi olla hyvinkin kauaskantoisia vaikutuksia.

Vuorohoidon kiireettömyyttä ja kodinomaisuutta arvioitiin tässä tutkimuksessa hieman ristiriitaisin tuntein. Vaikka vastaajien kokemukset olivat pääasiassa myönteisiä, oli suhteellisen suuri joukko kuitenkin sitä mieltä, ettei vuorohoidon ilmapiiri ole aina kovin kodinomainen. Koska ympäristön viihtyisyys on kuitenkin merkittävässä roolissa lasten turvallisuuden tunteen kannalta, olisi hyvä tutkimusaihe myös sen kartoittaminen, millaisilla keinoilla kodinomaisuutta voisi parantaa sekä työntekijöiden että perheiden näkökulmasta. Lasten mielipide tulisi ottaa tässäkin asiassa huomioon, sillä lapsilta nousisi varmasti hyviä ja toteutettavia ideoita. Loppujen lopuksi kyse on heidän viihtymisestään.

7.4 Lopuksi

Mielestäni Perheet 24/7 – hankkeen työntekijöiden web-kyselystä nousi varsin kattavasti vastauksia kaikkiin tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Kuitenkin itseäni jäi mietityttämään, miksi välillä melko suurikin joukko olo jättänyt vastaamatta erityi-

sesti avoimiin kysymyksiin. Eikö kysymyksiä ehkä ymmärretty, vai koettiin osan kysymyksistä olleen jollakin tasolla niin lähellä toisiaan, ettei vastaaja keksinyt enää lisättävää? Uskoisin olevan myös mahdollista, että suhteellisen pitkää kyselyä täyttävässä osassa vastaajista on saattanut väsyä pohtimaan vastauksia. Oli syy mikä tahansa, tyhjät vastaukset vähentävät otoksen kokoa ja saattavat siten vääristää tutkimustuloksia.

Aloittaessani tätä opinnäytetyötä tuntui ensi alkuun hivenen haastavalta hahmottaa tutkimuksen kokonaisuutta sekä omaa osuuttani siinä. Tämä johtui siitä, että en itse ole ollut mukana laatimassa kyselyä, eli tutkimuksen ”sisään pääsemisessä” oli niin sanotusti omat haasteensa. Myös omaa aihealuetta koskevien kysymysten rajaaminen tuotti tässä tilanteessa hiukan päänsäryä, vaikka näin jälkikäteen ajateltuna oman työn punainen lanka oli kuitenkin koko ajan selkeästi näkyvässä. Työni aihepiiriin rajaukseen olin kuitenkin alusta asti tyytyväinen, sillä sain hyödyntää omia mielenkiinnonkohteitani siitäkin huolimatta, ettei tutkimus ollut itseni alkuun laittama.

Perheet 24/7 – hanke on mielestäni tehnyt tärkeää ja uraa uurtavaa tutkimustyötä vuorohoidon vaikutuksesta perheiden hyvinvointiin. Vuorohoitoyksikössä yhden opintoihini liittyneen työharjoittelujakson suorittaneena voin omastakin puolestani allekirjoittaa vuorohoidon olevan aivan oma maailmansa varhaiskasvatuksen kentällä. On varmasti syytä odottaa, ettei lapsiperheiden vuorohoidon tarve tule ainakaan vähentymään tulevaisuudessa. Tästäkin syystä aihetta koskevaan tutkimustyöhön on mielestäni tärkeää panostaa lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Tuntuu hyvältä, että tämän opinnäytetyön myötä olen saanut myös itse osallistua kyseiseen tutkimustyöhön.

Uskon, että tämän opinnäytetyön tekeminen vahvistaa omaa ammatti-identiteettiäni, sillä analysoidessani vuorohoidon työntekijöiden vastauksia sain myös itse uusia ideoita ja ajattelunaiheita koskien lapsen sosioemotionaalisen kehityksen tukemista päivähoidossa. Vaikka työn näkökulma onkin vuorohoidossa, voi samoja käytänteitä luonnollisesti hyödyntää missä tahansa varhaiskasvatustyössä. Täten tässä opinnäytetyöstä on varmasti itselleni ammatillista hyötyä, vaikka en koskaan tu-

lisikaan työskentelemään vuorohoitoa tarjoavassa päivähoitoyksikössä.

Lähteet

Aho, M. & Viljakainen, A. 2013. Vanhempien käsitys lastensa sosioemotionaalisesta hyvinvoinnista ja yhteistyöstä vuorohoidon kanssa. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 16.9.2014.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69227/Aho%20Matleena%20Viljakainen%20Anniina.pdf?sequence=1>

Cacciatore, R. 2008. Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja – vauvasta kouluikään. Väestöliiton julkaisu. Toim. Hurme, V. Helsinki: VL-Markkinointi.

Enroth, T. 2012. Omaha-ohjauksen toteutuminen Jokelan ja Mainingin päiväkotien vuorohoidossa. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 10.8.2014.

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/40480/lopullinenopinnaytetyo.pdf?sequence=1>

Hannuniemi, T. 2011. Kurkistus lapsen arkeen vuorohoidossa. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, Opettajankoulutuslaitos. Viitattu 21.8.2014.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28606/kurkistu.pdf?sequence=1>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud.p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Jyväskylän vuorohoito. N.d. Julkaisu Jyväskylän kaupungin sivustolla. Viitattu 4.10.2013. <http://www.jyvaskyla.fi/>, Palvelut, Opetus ja koulutus, Lasten päivähoitopalvelut, Varhaiskasvatus, Vuorohoito.

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

Kalland, M. 2011. Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Toim. Sinkkonen, J. & Kalland, M. Helsinki: WSOYpro, 147–171.

Kallio, T. & Pihlaja, P. Toim. 2005. Lasten sosiaalis-emotionaalisten vaikeuksien hoito ja kasvatuksen kehittäminen päivähoitossa – hankkeen loppuraportti. Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Julkaisuja 3/2005. Viitattu 20.9.2014.

http://www.vasso.fi/images/stories/julkaisut_ja_raportit/julkaisuja%203%202005.pdf

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2009. Temperamentti – persoonallisuuden biologinen selkäranka. Teoksessa Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet. Toim. Metsäpelto, R-L. & Feldt, T. Jyväskylä: PS-kustannus, 49–69.
- Kohti varhaiskasvatustalake. 2014. Varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmän raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:11. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Koulutuspolitiikan osasto. Viitattu 5.8.2014.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr11.pdf?lang=fi>
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. uud. p. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Kuula, A. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Etiikkaa ihmistieteille. Toim. Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 124–140.
- L 19.1.1973/36. Laki lasten päivähoitosta. Viitattu 28.9.2013. Valtion säädöstietopankki Finlex. <http://www.finlex.fi/fi/>, ajantasainen lainsäädäntö.
- Lapsen ja vanhemman kiintymyssuhde. N.d. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Viitattu 22.3.14. <http://www.mll.fi/>, Vanhempainnetti, Tietokulma, Vanhemmuus ja kasvatust, Varhainen vuorovaikutus, Kiintymistä.
- Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7 – taloudessa. N.d.a. Perheet 24/7 – hankkeen tiivistelmä. Pdf-tiedosto. Viitattu 20.4.2014.
<http://www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/projektit/Perheet-24/Etusivu/>, Hankkeen tiivistelmä.
- Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7 – taloudessa. N.d.b. Perheet 24/7-hankkeen esittelydiat. PowerPoint –tiedosto. Viitattu 28.7.2014.
<http://www.jamk.fi/fi/tutkimus-ja-kehitys/projektit/perheet-24/etusivu/>, Esittelydiat.

Lehtomäki, M. 2013. Lasten tarinoita vuorohoitokontekstissa. Tulkintoja turvallisuuden ja turvattomuuden kokemuksista. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos. Viitattu 26.9.2014.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41542/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201305221755.pdf?sequence=1>

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2009. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOYpro.

Palviainen, T. 2007. Karuselli pyörii, lapset siinä hyörii. Tutkimus vuorohoidon arjesta henkilöstön näkökulmasta tarkasteltuna. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto, varhaiskasvatustieteen laitos. Viitattu 21.7.2014.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18211/URN_NBN_fi_jyu-2007587.pdf?sequence=1

Petäjäniemi, T. & Pokki, S. 2010. Selvitys päivähoidon ja varhaiskasvatuksen asemasta valtionhallinnossa. Sosiaali- ja terveysministerio & Opetusministeriö. Viitattu 12.9.2014.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39502&name=DLFE-11013.pdf

Piironen-Malmi, U. & Strömberg, S. 2008. Välittämisen pedagogiikka. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ristiintaulukointi. 2004. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. KvantimOTV. Viitattu 13.6.2014.

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/ristiintaulukointi/ristiintaulukointi.html>

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Finn Lectura.

Salminen, E. & Tynninen, K. 2011. Omaha-ohitajana päiväkodissa. Omaha-ohitajuus pedagogisena työmenetelmänä. Saarijärvi: Pedanet.

Salmivalli, C. 2008. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. 2.painos. Juva: PS-kustannus.

Salo, S. 2012. Emotionaalisen saatavillaolon lisääminen päivähoitossa. Teoksessa Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Toim. Kanninen, K. & Sigfrids, A. Jyväskylä: PS-kustannus, 91–102.

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Siren-Tiusanen, H. 2001. Alle kolmivuotiaiden kehitys ja suotuisat varhaiskasvatuskäytännöt. Teoksessa Pienet päivähoitopaikat. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Toim. Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. Helsinki: WSOY, 15–33.

Sosiaalisten taitojen kehitys. N.d. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Viitattu 18.8.2014. <http://www.mll.fi/>, Vanhempainnetti, Tietokulma, Lapsen kasvu ja kehitys, 2-3 – vuotias, Sosiaaliset taidot.

Säkinen, S. 2014. Lasten päivähoito 2013 – Kuntakyselyn osaraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Julkaisu 16/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 19.8.2014.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116231/Tr16_14.pdf?sequence=1

Teppo, U. 2014. Perheet 24/7, Työntekijöiden kysely. Sähköpostiviesti 26.6.2014. Vastaanottaja A. Jörgensen. Jyväskylän ammattikorkeakoulun hyvinvointiyksikön projektityöntekijän vastaus opinnäytetyön tekijän tarkentaviin kysymyksiin.

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 4.10.2013.
<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/julkaisu0209.htm>

Varhaiskasvatus. 2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Viitattu 5.10.2013.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/kasvun_kumppanit;jsessionid=57CB511775F70718C7F9585DDAAFF8FE, Peruspalvelut.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56. 2.p. Helsinki: Stakes.

Vehkalahti, K. 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Veijonen, H. 2013. ”Hellyydel ei ketään pilata!” Työntekijöiden hyvät kasvatusvuorovaikutuskäytännöt tukemassa lapsen hyvinvointia vuorohoidossa. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, YAMK, perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen. Viitattu 28.9.2014.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69095/Opinnaytetyokirjasto.pdf?sequence=1>

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2011. Lapsuus, erityinen elämänvaihe. 1.-4. p. Helsinki: WSOYpro.

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.